

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRKİYE'DE KADIN YOKSULLUĞU:
MÜCADELE POLİTİKALARI, UYGULAMA VE ÖNERİLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiğdem ÇEBİ

MAYIS-2019

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRKİYE'DE KADIN YOKSULLUĞU:
MÜCADELE POLİTİKALARI, UYGULAMA VE ÖNERİLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiğdem ÇEBİ

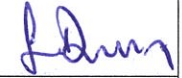

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Burçin ESER

MAYIS-2019

TRABZON

ONAY

Çiğdem ÇEBİ tarafından hazırlanan “Türkiye’de Kadın Yoksulluğu: Mücadele Politikaları, Uygulama ve Öneriler” adlı bu Çalışma 01.07.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / ~~oyçokluğu~~ ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı – Adı ve SOYADI	Görevi	Kabul	Ret	
Doç. Dr. Salih DURSUN	Başkan	☒	☐	
Doç. Dr. Mehmet Hanefi TOPAL	Üye	☒	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Burçin ESER	Danışman	☒	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEŒ
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Çiğdem ÇEBİ

21 / 05/ 2019

ÖNSÖZ

Bu çalışma; kadınların ekonomik, toplumsal, siyasal, eğitsel ve sosyal alanlarda yaşadıkları yetersizliklerin yoksullaşmalarına neden olduğu vurgusu yapılmaya amaçlanmaktadır. Kadınların yoksullaşmalarına neden olan en önemli etkenler; eğitime yeterli derecede katılım sağlayamamaları, istihdama ve ekonomik fırsatlara erişimde yetersizlikler yaşamalarıdır. Kadınların yoksullaşmasının nedenleri ve bu nedenlere getirilecek çözüm önerilerine ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Kadınların toplumun her alanında yapıcı ve üretken bireyler oldukları gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, kadın yoksulluğu ile mücadele uygulamalarının önemi daha da anlaşılır olmaktadır.

Tez çalışmasında, öğrenim hayatım boyunca bilimsel bilgiye ulaşmamda, bilgiyi hayatımın her aşamasında rehber edinmeme örnek teşkil eden değerli hocalarıma şükranlarımı borç bilirim.

Tez çalışmasının ilk adımlarını atarken tez konusunun seçiminde, planlanmasında ve oluşmasında yol göstericiliği, bilgi ve deneyimleri ile bana önemli katkılar sağlayan sevgili hocam Dr. Öğr. Üyesi Burçin ESER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam sırasında desteğini ve ilgisini her zaman hissettiğim nişanlım Erol ŞANLI'ya; eğitime ve çalışma hayatına katılmanın önemini çocukluğumdan itibaren bana aşıl原因, sevgisi, ilgisi ve sabırlarıyla hayatımın her aşamasında yanımda olan sevgili ablalarıma, biricik anne ve babama sonsuz sevgimle...

Mayıs, 2019

Çiğdem ÇEBİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	IX
ABSTRACT	X
TABLolar LİSTESİ.....	XI
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
GİRİŞ	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YOKSULLUĞUN TANIMI, TÜRLERİ, YOKSULLUĞUN NEDENLERİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI.....	3-24
1.1. Yoksulluk Tanımı ve Seyri	3
1.2. Yoksulluk Türleri.....	6
1.2.1. Mutlak Yoksulluk- Göreli Yoksulluk.....	7
1.2.2. Gelir Yoksulluğu- İnsani Yoksulluk.....	7
1.2.3. Objektif Yoksulluk- Sübjektif Yoksulluk.....	8
1.2.4. Yapabilirlik (Kapasite Yoksunluğu) Olarak Yoksulluk.....	9
1.2.5. Çalışan Yoksullar.....	9
1.2.6. Kronik Yoksulluk.....	10
1.2.7. Kırsal Yoksulluk- Kentsel Yoksulluk.....	10
1.3. Yoksulluğun Ölçülmesi.....	11
1.3.1. Yoksulluk Sınırı.....	11
1.3.2. İnsani Yoksulluk İndeksi (Human Poverty Index)	12
1.3.3. Yoksulluk Açığı Oranı (Poverty- Gap Ratio)	13
1.3.4. Kafa Sayım Oranı (Head- Count Measure).....	14
1.3.5. Sen İndeksi.....	14
1.3.6. Foster, Greer ve Thorbecke İndeksi (FGTI)	15
1.4. Yoksulluğun Nedenleri	17
1.4.1. Ekonomik Nedenler	17
1.4.2. Sosyal ve Demografik Nedenler	18

1.4.3. Siyasal ve Dışsal Nedenler.....	20
1.5. Yoksullukla Mücadele Politikaları.....	21
1.5.1. Doğrudan ve Dolaylı Mücadele	21
1.5.2. Mikro Finans ve Mikro Kredi Yöntemi	22
1.5.3. Pasif ve Aktif İstihdam Politikaları.....	23
1.5.4. Sivil Toplum Kuruluşları ve Etkili İletişim Kampanyaları.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

2. KADIN YOKSULLUĞU	25-40
2.1. Kavramsal Açıdan Kadın Yoksulluğu (Yoksulluğun Kadınlaşması).....	25
2.2. Kadın Yoksulluğunun Görünümleri.....	27
2.2.1. Kadın Yoksulluğunun Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Alandaki Görünümleri	28
2.2.1.1. Ekonomik Alanda Kadın Yoksulluğu Görünümü	29
2.2.1.2. Toplumsal Alanda Kadın Yoksulluğu Görünümü	30
2.2.1.3. Siyasal Alanda Kadın Yoksulluğu Görünümü.....	31
2.3. Kadın Yoksulluğuna Etki Eden Temel Faktörler.....	31
2.3.1. Kadın İstihdamı ve İşgücüne Katılımı	32
2.3.2. Hane İçi Eşitsizlikler ve Ayrımcılık.....	33
2.3.3. Toplumsal Hayata Katılamama ve Sosyal Dışlanma	34
2.3.4. Eğitime Erişim	34
2.3.5. Sağlığa ve Sosyal Güvenliğe Erişim.....	35
2.3.6. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet.....	35
2.3.7. Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki Eşitsizlik	37
2.3.8. Düşük Ücretler.....	38
2.3.9. Hane Reisinin Kadın Olması	39
2.3.10. Kadın Emeğinin Görünmezliği	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE KADIN YOKSULLUĞU.....	41-80
3.1. Dünya'da ve Türkiye'de Genel Olarak Kadın Yoksulluğu.....	41
3.2. Dünya'da Kadın Yoksulluğu.....	44
3.2.1. Ekonomik Temelli Kadın Yoksulluğu	44
3.2.1.1. İşteki Durumlarına Göre Kadınlar	45
3.2.1.2. İşgücü Durumlarına Göre Kadınlar	46
3.2.1.3. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Kadınlar	49
3.2.1.4. Kayıt-Dışı İstihdamda Kadınlar.....	50
3.2.1.5. Ücretsiz İşlerde Kadınlar	52
3.2.2. Toplumsal Temelli Kadın Yoksulluğu.....	54

3.2.2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinde Kadınlar	54
3.2.2.2. Eğitim ve Okur-Yazarlık Alanında Kadınlar	55
3.2.2.3. Sağlık Alanında Kadınlar	56
3.2.2.4. Siyasi Alanda Kadınlar	58
3.2.2.5. Yönetmel Alanda Kadınlar.....	60
3.3. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu.....	63
3.3.1. Ekonomik Temelli Kadın Yoksulluğu	63
3.3.1.1. İşteki Durumların Göre Kadınlar.....	63
3.3.1.2. İşgücü Durumuna Göre Kadınlar.....	64
3.3.1.3. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Kadınlar	66
3.3.1.4. Kayıt-Dışı İstihdamda Kadınlar.....	68
3.3.1.5. Ücretsiz İşlerde Kadınlar	69
3.3.2. Toplumsal Temelli Kadın Yoksulluğu.....	70
3.3.2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinde Kadınlar	71
3.3.2.2. Eğitim ve Okur-Yazarlık Alanında Kadınlar.....	73
3.3.2.3. Sağlık Alanında Kadınlar	75
3.3.2.4. Siyasi Alanda Kadınlar	77
3.3.2.5. Yönetmel Alanda Kadınlar.....	79

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DÜNYA’DA VE TÜRKİYE’DE KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE

POLİTİKA, UYGULAMA VE ÖNERİLER.....	81-106
4.1. Dünya’da Mücadele Politikaları	82
4.1.1. Birleşmiş Milletler	82
4.1.2. Dünya Bankası.....	82
4.1.3. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO).....	83
4.1.4. İslam İşbirliği Örgütü.....	84
4.1.5. Avrupa Konseyi	84
4.2. Dünya’daki Uygulamalar	84
4.2.1. ACCION International.....	85
4.2.2. BRAC (Topluluklar Arası Kaynak Oluşturma Örgütü)	85
4.2.3. SEWA (Serbest Çalışan Kadın Derneği)	86
4.2.4. Grameen Bank Mikrokredi Uygulaması	87
4.2.5. Kanada Kadınlar Kuruluşu	88
4.3. Türkiye’de Mücadele Politikaları	88
4.3.1. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)	89
4.3.2. Uluslararası Çalışma Örgütü-Türkiye (ILO-Türkiye).....	91
4.3.3. Kadın Merkezi Vakfı (KAMER)	91

4.3.4. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR).....	92
4.3.5. Birleşmiş Milletler	94
4.3.6. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA).....	95
4.3.7. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.....	95
4.3.8. Kalkınma Bakanlığı	97
4.4. Türkiye’deki Uygulamalar	98
4.4.1. Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV)	98
4.4.2. Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM).....	99
4.4.3. Türkiye Grameenbank Mikrofinans Programı (TGMP)	99
4.4.4. Kadın Kooperatifleri	100
4.4.5. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM).....	101
4.4.6. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)	102
4.4.7. Sivil Toplum Kuruluşları	102
4.4.8. Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM)	105
4.3.9. Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA.DER).....	105
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	110
ÖZGEÇMİŞ.....	127

ÖZET

Kadın yoksulluğu, gerek gelişmekte olan ülkelerde, gerekse gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde yaşanan önemli bir sorundur. Toplumların sosyo-ekonomik ve kültürel yapıları, kadınlara yönelik ayrımcı tutumlar, işverenler tarafından kadın emeğinin ucuz işgücü olarak değerlendirilmesi, eğitim ve istihdam da kadınların yeterince yer edinmemesi, yoksulluğun kadınlaşmasının başlıca etkenleri olmaktadır.

Kadınlar; geleneksel rollerin kendisine fazlaca yüklendiği, ataerkil yapının süregeldiği, kaynak ve fırsatlara erişimde yetersizlik ve zorluklar yaşadığı bir sistemde yoksulluğu her açıdan tecrübe etmektedirler. Bu çalışmada; Türkiye’de kadın yoksulluğu ve kadınların yoksullaşmasına neden olan faktörler ele alınmış, kadın yoksulluğu ile mücadeleye yönelik politika, uygulama ve önerilere yer verilmiştir.

Çalışmada betimsel araştırma yöntemi kullanılarak birçok Türkçe ve İngilizce kaynak incelenmiş, tablolar ve grafiklere yer verilerek literatür araştırması yapılmıştır. Tez çalışmasında kadınların ekonomik, toplumsal ve siyasal alanlarda yeterince yer edinemeyişlerine, kaynak ve fırsatlara erişimde yetersizlik yaşamalarına, yaşadıkları yoksulluğun ekonomik olduğu kadar toplumsal temelli dayanakları olduğu sonuçlarına varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu, Kadın Yoksulluğunun Nedenleri, Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Politikaları.

ABSTRACT

Women's poverty is an important problem in both developing, developed and underdeveloped countries. Socio-economic and cultural structures of societies, discriminatory attitudes towards women, the evaluation of women's labor as cheap labor by employers, the inability of women to acquire enough sweat in education and employment are the main factors of the feminization of poverty.

Women; they experience poverty in all aspects in a system where traditional roles are overburdened, the patriarchal structure continues, and there are inadequacies and difficulties in accessing resources and opportunities. In this study; In Turkey, discussed the factors that caused the impoverishment of women and women's poverty, policies aimed at combating poverty of women, the place has been given to implementation and proposals.

In this study, many Turkish and English references were examined by using descriptive research method and literature research was done by using tables and graphs. In this thesis, it is concluded that women are not able to gain enough space in economic, social and political fields, they have inadequate access to resources and opportunities, and that the poverty they live has social as well as social foundations.

Keywords: Poverty, Women Poverty, Causes of Women Poverty, Policies to Struggle with Women Poverty.

TABLULAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablonun Adı	Sayfa Nr.
1	OECD’de Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yoksulluk Oranları, 2017, (%).....	5
2	Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı, 2006-2017	6
3	2000-2018 Yılları Arası Erkek ve Kadın İşgücü Göstergeleri (15-64 Yaş/ %)	46
4	OECD’de Seçilmiş Bazı Ülkelerde İstihdam Edilen Kadınların İktisadi Faaliyet Kollarındaki Oranı, 2017, (Toplam Yaş/%)	49
5	Cinsiyete Göre Toplam İstihdam İçinde Kayıt Dışı İstihdamın Oranı, 2016, (%)	51
6	Cinsiyete Göre Ücretsiz ve Ücretli İşlerde Harcanan Zaman, 2017/Dakika	52
7	OECD’deki Bazı Ülkelerde Cinsiyet Farkı İndeksi Sıralama ve Oranları, 2018.....	55
8	Dünya’da Yaş Gruplarına Göre Okur Yazar Oranları ve Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus, 2016, (15+Yaş/%)	56
9	OECD’ye Üye Bazı Ülkelerde Kadınların Üst ve Orta Düzey Yönetimdeki Oranları, 2017, (%).....	62
10	İşteki Durumlara Göre İstihdam Edilenler/ Türkiye/ 2004-2018, (15+Yaş/ Bin Kişi/%).....	64
11	Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu/ Türkiye, 2001-2018, (15+Yaş/ Bin Kişi/ %).....	65
12	Cinsiyete ve Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdamın Yüzde Dağılımı, 2007- 2018, (15+Yaş/%).....	67
13	Esas İşlerinden Dolayı Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu, 2014-2018, (%)	68
14	Cinsiyete Göre Ücretli İşlere ve Ücretsiz Ev İşlerine Harcanan Ortalama Faaliyet Süresi, 2006, 2014-2015 /Dakika	70
15	Cinsiyet Farkı İndeksi Sıralama ve Oranları/ Türkiye/ 2018.....	72
16	Cinsiyet ve Okur-Yazarlık Durumuna Göre Nüfus, 2014-2017, (%).....	74
17	Hanehalkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, Türkiye, 2014-2017, (15+ Yaş/%).....	75
18	Temel Özelliklere Göre Doğurganlık, Türkiye, 2013, (%).....	76
19	Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Meclis’teki Temsil Oranı, 2012-2019, (%).....	78

20	Yönetici Pozisyonlarındaki Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımı, 2012-2018, (%)79
----	---

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Grafik Nr.
1	Küresel Yoksulluk Oranı ve Yoksul Sayısı, 1990-2015.....4	
2	Çalışma Çağındaki Kadın ve Erkeklerin İşteki Durumlarına Göre Dağılımı, Dünya, 2015, (15 Yaş +/- %).....45	
3	Dünya’da Çalışma Çağındaki Kadın ve Erkeklerin İstihdam Durumuna Göre Dağılımı, 2015, (15 Yaş +/- %).48	
4	Dünya’da Cinsiyete Göre Ücretsiz ve Ücretli Çalışma İçin Harcanan Zaman, 2000-2014 (Günlük Harcanan Zaman Yüzdesi %).....53	
5	OECD’de Seçilmiş Bazı Ülkelerde Kadına Yönelik Şiddetin Yaşam Boyu Yaygınlık Oranı, 2014, (%)58	
6	Seçilmiş Bazı OECD Ülkelerinde Kadınların Parlamentodaki Siyasi Temsil Oranı, 2017, (%)59	
7	Ulusal Parlamentodaki Kadın Oranları, 2000/2016, (%).....59	
8	Cinsiyete Göre Yönetici Olarak Çalışanların Oranları, 2017, (%)61	
9	Cinsiyet Farkı İndeksi/ Türkiye / 2006-2018.....73	

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACCION International	: Uluslararası Eylem
BRAC	: Topluluklar Arası Kaynak Oluşturma Yöntemi
CEDAW	: Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi
CEİD	: Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği
COEGES	: Avrupa Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi
CWF	: Kanada Kadınlar Kuruluşu
ÇATOM	: Çok Amaçlı Toplum Merkezi
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EUROFOUND	: Avrupa Vakfı
EUROSTAT	: Avrupa İstatistik Ofisi
FHTI	: Foster, Greer ve Thorbecke İndeksi
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GGI	: Cinsiyet Farkı İndeksi
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HDR	: İnsani Gelişme Raporu
HPI	: İnsani Yoksulluk İndeksi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
ILOSTAT	: Uluslararası Çalışma Örgütü İstatistikleri
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KA.DER	: Kadın Adayları Destekleme Derneği
KADEM	: Kadın ve Demokrasi Derneği
KAGİDER	: Türkiye Kadın Girişimciler Derneği
KAMER	: Kadın Merkezi
KEDV	: Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı
KEİG	: Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
LFS	: Çalışma Gücü İstatistikleri
MDGR	: Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu

OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OPAAW	: İslam İşbirliği Örgütü Kadının İlerlemesi İçin Eylem Planı
SDGR	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi Raporları
SEWA	: Serbest Çalışan Kadınlar Derneği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SYGM	: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TGMP	: Türkiye Grameenbank Mikrofinans Programı
TİSVA	: Türkiye İsrافی Önleme Vakfı
TNSA	: Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
TTB	: Türk Tabipler Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
UIS	: UNESCO İstatistik Enstitüsü
UN	: Birleşmiş Milletler
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UN WOMEN	: Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi
WEF	: Dünya Ekonomik Forumu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
WIEGO	: Kayıt Dışı İstihdamdaki Kadınlar: Küreselleşme ve Örgütlenme
World Bank	: Dünya Bankası
YŞÇG	: Yerel Siyaset Çalışma Grubu

GİRİŞ

Dünya’da birçok bölgede korunmasız olan, istihdamın dışında kalan, ayrımcılığa uğrayan, cinsiyet eşitsizliğini derinden yaşayan kadınlar, yoksulluğun şiddetini de derinden hissetmektedirler. Kadınlar; sosyal güvenceden yoksun, kayıt dışı sektörde, düşük ücretlerle ve kötü şartlarda çalışan bir çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Geleneksel yapının varlığı ile kadına biçilen roller ve sorumluluklar, hane içinde bakım işlerine ayrılan zaman, kadını toplumsal yaşamdan ve çalışma hayatından uzaklaştırırken yoksulluğun kadınlar aleyhine gelişmesine etken olmaktadır.

Kadın yoksulluğu, toplumsal cinsiyet temelinde karşımıza çıkan önemli bir tanımdır. Kadın yoksulluğunu ortaya çıkararak etkenlerin başında, kadınların eğitim hayatına ve işgücü piyasasına yetersiz katılımları gelmektedir. Toplumda yaşayan bireylerin inanışları, gelenekleri ve kadına bakış açıları, kadınları çoğu zaman eğitim ve çalışma hayatında uzak bırakmaktadır. Ekonomik gelirlerini elde edemedikleri için, kadınlar daha bağımlı ve pasif bir yaşam sürmek zorunda kalmaktadırlar. Kadınların eğitimden istihdama, ekonomik fırsatlara ulaşmadan yönetsel alanlarda yer edinmelerine kadar birçok alana erişimde yaşadıkları yetersizlikler onları yoksullukla yüz yüze getirmektedir.

Sektörel anlamda kadın emeğine duyulan ihtiyaç ortadadır. Kırsal ve kentsel alanda ücretsiz aile işçisi olmaktan işletmelerin yönetici pozisyonlarına kadar kadın iş gücü önemini korumaktadır. Serbest piyasa ekonomisi ve kapitalist sistemin acımasızlığı, erkeğin yanı sıra kadınları da çalışma hayatına atılmak zorunda bırakmıştır. Fakat çalışma hayatında kendine yer edinmeye çalışan kadın, bir taraftan düşük ücretli ve kayıt dışı işlerde sömürülmüş, öte yandan kadın olduğu için ayrımcılığa maruz kalmıştır.

Yaşanan kadın yoksulluğunun eğitimde, sağlıkta, iş gücü piyasasında, ücretlerde, yönetici pozisyonlarında, siyasette, kırsal ve kentsel alanlarda kendini hissettirmesi, kadın yoksulluğunu toplumsal, ekonomik ve sosyal boyutları ile incelemeyi gerektirmektedir. Yoksulluk en fazla kadınları etkilediği için, Türkiye’de yaşanan kadın yoksulluğuna geniş bir çerçeveden bakmanın bu noktada önemli olacağı görülmektedir.

Bu çalışmanın konusunu, kadın yoksulluğunun ne anlama geldiği, kadınların yoksullaşmalarına neden olan faktörlerin neler olduğu, Dünya’da ve Türkiye’de ekonomik ve toplumsal açıdan kadın yoksulluğunun tezahürleri oluşturmaktadır. Tez çalışması süresince;

literatürde yer alan birçok İngilizce ve Türkçe kaynak araştırması yapılmıştır. Dergi, kitap ve makalelerden yararlanılarak oluşturulan tez çalışmasında betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Tezin birinci bölümünde, yoksulluğun tanımı, türleri ve yoksulluğun nedenleri kavramsal olarak açıklanmıştır. İkinci bölümde, başka bir yoksulluk türü olan kadın yoksulluğu ve kadın yoksulluğuna etki eden temel faktörler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, Dünya’da ve Türkiye’de kadın yoksulluğu, ekonomik ve toplumsal temelde incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise, Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadelede çeşitli kurumların politika ve uygulamalarına yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YOKSULLUĞUN TANIMI, TÜRLERİ, YOKSULLUĞUN NEDENLERİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI

Yoksulluk sorunu insanoğlunun doğayla tanıştığı döneme dayanmaktadır. Toplumların yaşam şekilleri, inanışları, yaşadıkları bölgeler birbirinden başka olsa da, yoksulluk tarihin her döneminde var olmuştur. Özellikle sanayi kapitalizmindeki gelişme gelirdeki farklılıkları daha da yaygınlaştırmış ve derinleştirmiştir (Tunç, 2014: 232). Değişen sosyal koşulların bir sonucu olarak, yoksulluk sorunu, ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve psikolojik faktörlerin farklılaştırılmasının etkisiyle daha da karmaşık bir hale gelmiştir. Yoksulların özellikle ekonomik faaliyetlerin en önemli yapı taşlarından biri olan nitelikli işgücüne olan talebin karşılanmasında oluşturduğu sıkıntı, yoksulları ekonomik açıdan önemli bir risk faktörü haline getirmiştir (Aksan, 2012: 10).

1.1. Yoksulluk Tanımı ve Seyri

Kelime anlamıyla yoksul kişi, yeterli miktarda paraya sahip olmayan ve rahatça yaşama imkânı bulamayan kişidir. Yoksulluk, yaşamın gerektirdiği araçlardan yoksun kalma durumunu ifade eder (İbrişim, 2008: 3). Genel olarak, insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağa sahip olmaması, mal ve hizmetlerin benzer şekilde hayatta kalmak için ihtiyacı karşılayamaması yoksulluk olarak tarif edilebilmektedir (Şenses, 2006: 62).

Yoksulluk, sürdürülebilir bir geçim sağlamak için gereken gelir ve kaynak yetersizliğinden daha fazla şeyi ifade eder. Açlık ve yetersiz beslenme, eğitim ve diğer temel hizmetlere sınırlı erişim, ayrımcılık ve sosyal dışlanma, karar alma sürecine yetersiz katılım, yoksulluğun tezahürleri arasında yer almaktadır (Eurostat, 2016: 21).

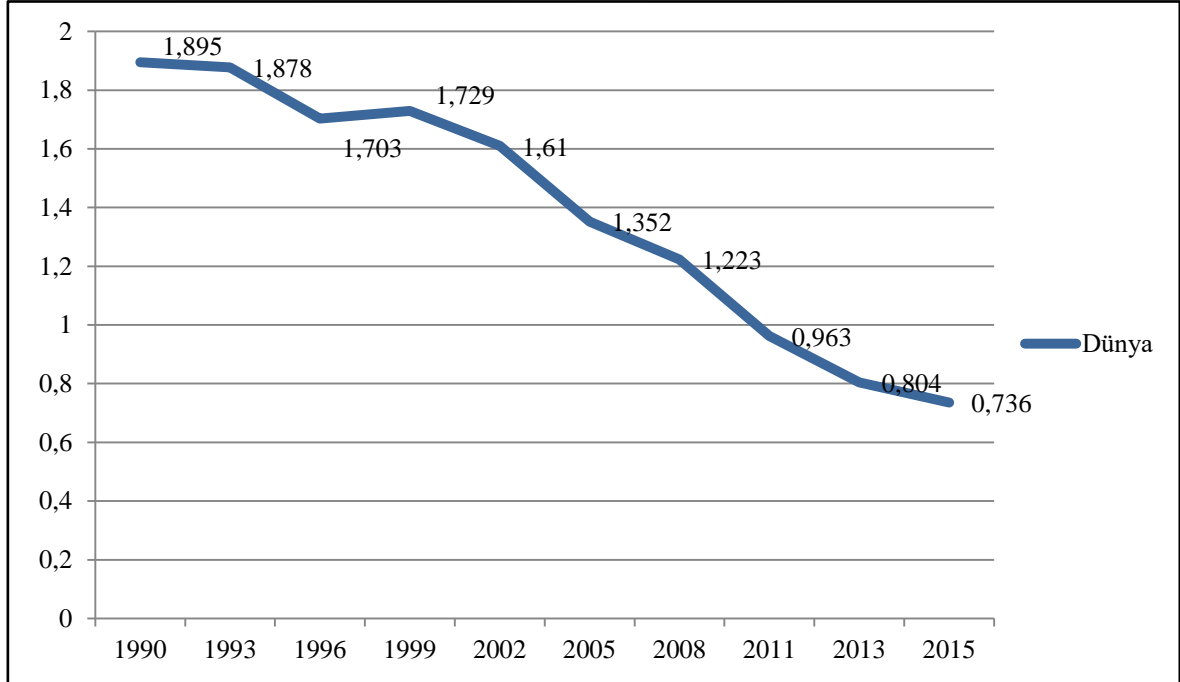
Yoksulluk kavramı temelde beşeri ihtiyaçlarla ilişkilidir. Beşeri ihtiyaçların karşılanması hem ekonomik koşulların hem de manevi nitelik taşıyan koşulların yerine getirilmesine bağlıdır. Ekonomik koşulların yetersiz oluşu başlangıçta kendini yoksulluk gibi gösterirken, bu koşulların yetersizliği manevi nitelik taşıyan koşulların da yerine getirilmesini etkilemekte ve sosyal açıdan bir risk oluşturmaktadır (Seven, 2010: 46). Diğer bir deyişle yoksulluk, manevi nitelikte olan sevgi, katılım, yaratıcılık, kimlik ve özgürlük gibi ihtiyaçların tatminini de içerdiğinden önemli bazı sorunlara neden olabilmektedir. Bu kapsamda düşünüldüğünde yalnız ama varlıklı olan birini yoksul olarak değerlendirmek de mümkündür (İbrişim, 2008: 4).

Yoksullukla ilgili olarak 1 Ocak 2016 yılında Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma İçin 2030 Gündemi, dünyada resmi olarak uygulanmaya başlamıştır. Bu gündem, önümüzdeki 15 yıl içinde küresel zorluklara çözüm getirmeyi hedeflemektedir. On yedi Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi içeren bu rapor; yoksulluğu sona erdirmek, cinsiyet eşitliğini teşvik etmek, kadınları güçlendirmek gibi hedefleri içermekle beraber, ülkeleri önümüzdeki 15 yıl içinde bu on yedi hedefe ulaşmaya davet etmektedir. Geniş çaplı olan bu gündem, sosyal alanda, ekonomi alanında ve çevresel alanlarda sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutunu ele almaktadır (UN SDGR, 2016: 2).

Birleşmiş Milletler, günde 1,25 \$'ın altında yaşamak olarak belirlediği aşırı yoksulluğu 2015 yılında günde 1,90 \$ olarak güncellemiştir (UN SDGR, 2016: 3). Aşırı yoksulluk dikkate alındığında yoksulluk veya sosyal dışlanma konusunda Dünya'da işsizler ve tek ebeveynliler en çok risk altında olan gruplardır. İşsiz olanların üçte ikisi ve tek ebeveynli çocuklu ailelerin yaklaşık yarısı yoksulluk veya sosyal dışlanmadan etkilenmektedirler (Eurostat, 2016: 23-24).

Grafik 1'de Dünya Bankası'nın 2018 yılında yayınladığı bir çalışmasında yer alan ve 1990-2015 yılları arasında Dünya genelinde günde 1,90 \$'ın altında yaşayan insan sayısı gösterilmektedir.

Grafik 1: Küresel Yoksulluk Oranı ve Yoksul Sayısı, 1990-2015

Kaynak: World Bank Group, Poverty and Shared Prosperity, 2018

Dünya'da aşırı yoksulluk içinde yaşayan insanların sayısı 2015 yılında 736 milyonu bulmakta iken bu oran, 1990 yılında 2 milyara yakın bir değer almaktadır (World Bank Group, 2018: 1-2).

Tablo 1’de ise OECD’ye üye seçilmiş bazı ülkelerde 2017 yılındaki yoksulluk oranları gösterilmiştir.

Tablo 1: OECD’de Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yoksulluk Oranları, 2017, (%)

Ülkeler	Yoksulluk Oranı %	Ülkeler	Yoksulluk Oranı %
ABD	17,8	İtalya	13,7
Almanya	10,1	İsrail	17,7
Birleşik Krallık	11,1	Kanada	12,4
Finlandiya	5,8	Norveç	8,2
Fransa	8,3	Polonya	10,3
İsveç	9,1	Yunanistan	14,4
İsviçre	9,1	Türkiye	17,2

Kaynak: OECD Data, 2017 Poverty Rate indicator (<https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm#indicator-chart>).

Tablo 1’de görüldüğü gibi, 2017 yılı içinde düşük yoksulluk oranını temsil eden ülkeler sırasıyla % 5,8, % 8,2 ve % 8,3 ile Finlandiya, Norveç ve Fransa olmaktadır. İsrail % 17,7 ile en yüksek yoksulluk oranını temsil ederken, Türkiye %17,2 ile en yüksek yoksulluk oranında ikinci sırayı temsil etmektedir.

Türkiye’de 2006-2017 yılları arasındaki yoksulluk verileri, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin¹ % 60’ı dikkate alınarak hesaplanmakta, yoksulluk oranı ile yoksul sayıları Tablo 2’de gösterilmektedir.

¹ Eşdeğerlik ölçüğü olarak adlandırılan katsayılar kullanılarak her bir hanehalkı büyüklüğünün kaç yetişkine (eşdeğer fert sayısına) denk olduğu hesaplanmaktadır. Hanehalkı toplam yıllık kullanılabilir geliri hanehalkının eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünerek, o hanehalkı için eşdeğer fert başına düşen diğer ifadeyle eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri hesaplanmaktadır (TÜİK (t.y.), http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2014/turkce/metaveri/tanim/index.html).

Tablo 2: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı, 2006-2017

Yıllar	Yoksul Sayısı (bin kişi)	Yoksulluk Oranı (%)	Yoksulluk Açığı (%)
2006	17 165	25,4	33,6
2007	16 053	23,4	28,4
2008	16 714	24,1	27,9
2009	17 123	24,3	29,6
2010	16 963	23,8	28,7
2011	16 569	22,9	29,2
2012	16 741	22,7	29,2
2013	16 706	22,4	26,7
2014	16 501	21,8	27,2
2015	16 706	21,9	26,8
2016	16 328	21,2	26,5
2017	15 864	20,1	25,8

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013).

Tablo 2 incelendiğinde, yoksulluk oranının, 2006 yılında % 25,4 olduğu, 2017 yılında bu oranın % 20,1 e gerilediği görülmektedir. Türkiye’de yoksul kişi sayısı 2017 yılında 15 864 bin olurken 2006 yılında yoksul kişi sayısı 17 165 bin olmaktadır. Türkiye’de yoksulluk açığı 2006 yılında % 33,6 iken, 2017 yılına gelindiğinde % 25,8 gibi yüksek bir orana sahip olmaktadır.

Yoksulluğun tanımını ve seyrini sadece ekonomik göstergelerle açıklamak yeterli olmayacaktır. Yoksulluk çeşitli coğrafyalara, kültürlere, zamana ve mekâna göre çeşitlilik gösterebilmektedir. Bu açıdan yoksulluk türleri açıklanarak yoksulluğa geniş bir perspektiften bakmak yararlı olacaktır.

1.2. Yoksulluk Türleri

Yoksulluk olgusunu açıklarken önemli olan nokta, ekonomik kriterlerin, hatta sosyal ve politik kriterlerin, yoksulluk göstergesi olarak dikkate alınması gerekir gerekmediğidir. Yoksulluğa ilişkin yapılan araştırmalarda geçmişte ekonomik göstergelerin rol oynadığı görülmektedir (Şenses, 2006: 62). Fakat yoksulluk, ekonomik bir sorunun yanı sıra toplumsal temellere de dayanan çok boyutlu bir kavramdır. Bu nedenle bu başlık altında ekonomik temellerle ilintili yoksulluk türleri ile toplumsal ve mekânsal açıdan yaşanan yoksulluk türleri bir arada ele alınacaktır.

1.2.1. Mutlak Yoksulluk- Göreli Yoksulluk

Hanehalkının veya bireyin hayatta kalabilecek minimum refah seviyesine ulaşamadığı durum, mutlak yoksulluğu ifade etmektedir. Mutlak yoksulluğun keşfi, bireyin hayatta kalabilmesi için gereken minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir. Mutlak yoksulluk oranı, asgari refahı sağlayamayan insan sayısının toplam nüfusa oranıdır (Altay, 2005: 158-159). Dünya Bankası 1990'da yaptığı araştırmaya göre, günde 2400 k / cal miktarı kadar besini sağlayamayan kişileri, mutlak yoksul olarak ifade etmiştir (Yüce ve Özbek, 2006: 4).

Parasal gelir ve tüketim harcamaları, en yaygın kullanılan mutlak yoksulluk kıstaslarıdır. Fakat mutlak yoksulluk ölçümünde salt gıda harcamaları değil, barınma ve giyim gibi harcamaların da hesaba katıldığı söylenebilir (Şenses, 2006: 63). Mutlak yoksulluk yaklaşımına göre göreli yoksulluk ölçümü daha çok tercih edilmektedir, çünkü eşitsizliğin nesnel ve öznel sonuçlarını içerir (Aksan, 2012: 12).

Göreli yoksulluk, bireylerin toplumun ortalama refahının belli bir düzeyin altında kalmasıdır. Gelir ve harcamaları belirli bir düzeyin altında olan birey veya hanehalkı göreli olarak yoksuldur (Altay, 2005: 159). Göreli yoksulluk, bir kişi veya grubun gelir seviyesinin, daha yüksek geliri olan bir kişi veya insan grubunun gelir seviyesinin karşılaştırılması ile ortaya çıkar. Göreli yoksul insanlar, yaşam için gereken temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılarlar, fakat kişisel kaynaklarının yetersizliği onları toplumun belirlediği refah seviyesinin altında bırakır ve topluma katılım sağlayamazlar (Şenses, 2006: 91). Böylece yoksulluk, fiziki yaşamın devam ettirilmesini sağlayacak varlıklardan mahrum olmaktan öte bir anlam kazanır ve toplumda yaşayan diğer bireylerin sahip oldukları gelirin miktarına bağlı hale gelir (Zülfikar, 2010: 6).

Mutlak ve göreli yoksulluk oranlarının kullanımının oluşturduğu bir takım eksikler ve yararlılardan bahsedilebilir. Örneğin, mutlak yoksulluk oranının kullanılmasının oluşturduğu eksiklik, bu oranın sadece gıdayı ve temel ihtiyaçları dikkate almasıdır. Göreli yoksulluk oranının kullanımının oluşturduğu eksiklik ise sadece kişi başı ortalama geliri dikkate alması ve bireylerin yaşam standardı konusunda yeterince bilgi vermemesidir. Mutlak yoksulluk oranının kullanmanın yararı, toplumda gıda harcamalarına göre en düşük yaşam standardını ortaya çıkarmasıdır. Göreli yoksulluk oranının yararı ise gelir dağılımı eşitsizliğini açık bir biçimde göstermesidir (Dansuk, 1997: 36).

1.2.2. Gelir Yoksulluğu- İnsani Yoksulluk

Gelir yoksulluğu, satın alma gücünün eksikliği yani parasızlıktır (Tosuner, 2007: 8). Diğer bir deyişle, birey ve hanehalkının asgari yaşam standardını karşılaması gereken temel gereklilikler için yeterli gelir elde edilememesi koşuludur (Aktan ve Vural, 2002: 6). Gelir yoksulluğunda, asgari

yaşam standartlarında kişinin veya hanehalkının hayatta kalması için gereken gelir miktarını tanımlayan bir yoksulluk sınırı belirlenir ve bu sınırın altındaki ve üzerindeki gelir düzeylerine göre değerlendirmeler yapılır (Odabaşı, 2009: 16).

İnsani yoksulluk; okuryazarlık, yetersiz beslenme, kısa ömür, anne ve çocuk sağlığında yetersizlik ve önlenemez hastalıklara sahip olma gibi temel insani becerilerin eksikliği olarak belirtilebilir. Buna göre, temel insani kabiliyetlerini sürdürmek için kişi, gerekli mallara, hizmetlere ve altyapıya erişimde eksiklik ve kısıtlanma yaşar (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2007: 1). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, gelişmekte olan ülkelerde insani yoksulluğu üç aşamada hesaplar ve uzun bir yaşama sahip olamama, insani yoksulluğun ilk aşamasını oluşturur. Bu ölçüt 40 yaşa dayanır ve bu yaşın altındaki yaşam süresi insani yoksulluk olarak kabul edilir. İkinci aşama olan eğitim imkânlarına sahip olamama, insani yoksulluk hesaplamalarında yetişkinler arasında okuma yazma bilmeme oranına dayanır. Bireylerin ekonomik ve sosyal imkânlardan yoksun olması ise üçüncü aşamadır. Ekonomik ve sosyal imkânlardan yoksun olma; sağlıklı içme suyunu sahip olmayan, temel sağlık imkânlarına sahip olmayan ve 5 yaşın altındaki ve yetersiz beslenen nüfusun yüzdesini içerir. Gelişmiş ülkelerde insani yoksulluk ölçüm hesaplamalarında ise; 60 yaşından fazla yaşama imkânı olmayan ve yeterli ölçüde okuryazarlığa sahip olmayan nüfus ile gelir yoksulluğu sınırı altında olan nüfus oranı ve uzun vadeli işsizlik oranları ölçütleri dikkate alınır (Aktan, 2002: 1).

1.2.3. Objektif Yoksulluk- Sübjektif Yoksulluk

Yoksulluk türlerindeki objektif yoksulluk, yoksulluğu neyin oluşturduğu ve insanları yoksulluktan kurtarmak için gerekenler konusunda önceden belirlenmiş değerlendirmeleri içermektedir (İbrişim, 2008: 10). Bu değerlendirmeler geneldir ve kişisel olmayan kriterlerle belirlenir (Odabaşı, 2009: 16). Bu yaklaşımın savunucularına göre, bireyler kendileri için neyin iyi olduğunu her zaman değerlendiremezler. Örneğin, yoksulluğu ölçmek için kullanılan yöntemlerin neredeyse tümü, asgari besin gereksinimlerine odaklanmaktadır. Ancak bireyler, tükettikleri besinlerin miktarı ve türü hakkında farklı değerlendirmelere ve tercihlere sahiptir. Bazı insanlar yaşamlarını sürdürmek için gerekli olan besin paketini tercih ederken, bazıları ise fiziksel varlıklarını korumak için önemli olmayan besin paketine odaklanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 6).

Sübjektif yoksullukta, bireyin yoksul olup olmadığı, kendi gereksinimlerini yeterince karşılayıp karşılayamaması üzerinde sahip olduğu fikridir (Kaya, 2009: 13). Bu yaklaşım, bireyin minimum yaşam standardı konusundaki görüşlerine dayanmakta, yoksulluk sınırını belirlemek için anketler yapılmakta ve bireylerin uygun bir gelir seviyesi için yeterli buldukları gelirin miktarı ölçü alınmaktadır (Doğan, 2014: 11). Yoksulluk tanımını birey ve hanehalkının değerlendirmesine

bırakan bu yaklaşımda, bireysel tercihlere ve koşullara göre yoksulluk durumunun değerlendirilmesinde farklılıklar olabilmektedir (Odabaşı, 2009: 16).

1.2.4. Yapabilirlik (Kapasite Yoksunluğu) Olarak Yoksulluk

Yapabilirlik, kavramsal içeriği tek bir kelime ile ifade edilemeyecek kadar geniş bir terimdir. Yapabilirlik, bireyin değerlerini ve seçimlerini, yapmak istediklerini, var olabilme imkânlarını ifade etmektedir (Kirmanoğlu, 2005: 25). Amartya Sen, yoksulluğa yapabilirlik kavramı yardımıyla yaklaşmakta, yoksulluğun gelir düzeyiyle sınırlı tanımlarını reddetmektedir. Yapabilirlik; aç olma, sağlıksız bir yaşam, kötü bir barınma koşulu gibi, her bireyin uzak kalmak isteyeceği koşullardan kaçınabilme yetisi olarak belirtilmektedir (Buğra, 2005: 8).

Sen'e göre, insani kapasiteler; bireylerin refah ve özgürlükleri üzerinde doğrudan, sosyal değişim ve ekonomik üretimi etkileme açısından dolaylı rol oynamaktadır (Sen, 1997: 1960). Sen'e göre, yoksulluk, standart yoksulluk kriterleri yerine temel kapasitelerin eksikliği olarak görülmektedir. Yüksek kapasite; bireyin yaşamına etki eder, üretkenliğini ve gelir elde etme kapasitesini artırır, kapasitenin gelişmesi ile daha çok kazanma gücü arasında bir bağlantı vardır. Örneğin, daha iyi bir eğitim ve sağlık hizmetleri ile yalnızca yaşam kalitesinde iyileşme olmaz, bireyin gelir kazanma ve gelir yoksulluğundan kurtulma kapasitesini de artırır. Bu nedenle, bireyin kapasitesinin gelişimi, verimlilik ve kazanma gücündeki gelişmeyle süregelir, insan yaşamının zenginleşmesine ve yoksunlukların azaltılmasına doğrudan ve dolaylı olarak yarar sağlar (Yurdakul, 2010: 294-295).

1.2.5. Çalışan Yoksullar

Küreselleşme süreci karşımıza yarı zamanlı, geçici ve sosyal güvenlikten uzak çalışma şartları çıkarmakta böylece çalışan yoksullar tanımı ile yüzleştirmektedir (Kesgin, 2011: 66). Çalışan yoksullar, kamu ve özel sektörün alt kademelerinde ve marjinal sektörlerde çalışan, eğitim düzeyi düşük vasıfsız işçilerin durumunu tanımlayan bir yoksulluk türü olarak tanımlanmaktadır (Emin, 2018: 3). 1990 yılı ve sonrasını kapsayan çalışan yoksulluk kavramı, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde kırsal istihdamla sınırlı kalmayıp kentsel istihdamı da içermiştir. Ülkelerin çoğu ulusal yoksulluk kriterlerini kendileri tanımlayıp çalışan yoksul bireyin özelliklerini kendileri belirlemiştir (Erdoğan ve Kutlu, 2014: 69).

Çalışan yoksulluğu belirlenirken sadece çalışanın bireysel düzeyde elde ettiği gelir dikkate alınmamakta, aynı zamanda çalışanın yaşadığı hanede yoksulluk eşiği altında yaşayanların sayısı ve hanehalkının gelir durumlarına da bakılmaktadır (Eurofound, 2013: 23). Hanedeki kişi sayısı, çalışan sayısı ve hane için farklı bir çok kaynaktan elde edilen gelirin toplamı, çalışan yoksulluk olgusunun belirlenmesine etki eden öğelerdir. Örneğin, aynı ücret seviyesinde olan ve çalışan iki

bireyden ilki yoksul tanımına girebilecekken, ikincisi bu değerlendirmenin dışında yer alabilir. Çünkü çalışanların hanehalkı yapıları ile hanehalkı gelirleri toplamı birbirinin aynı değildir (Kapar, 2010: 54).

1.2.6. Kronik Yoksulluk

Kronik yoksulluğun yalnızca gelir veya tüketim boyutuyla ele alınması, kavramı tanımlamak için yetersiz kalacaktır. Kronik yoksulluk, hem ekonomik haklara sahip olamama hem de uzun vadeli ve şiddetli biçimde yaşanan yoksulluktur (Temiz, 2008: 63). Kronik olarak yoksul insanlar uzun yıllar boyunca yoksulluğu tecrübe ederken tüm yaşamlarını yoksulluk içinde geçirirler ve yoksulluklarını gelecek nesillere aktarırlar. Kronik yoksullar, gelir yoksulu olmanın yanı sıra, özellikle eğitim, sağlık ve beslenme açısından da mahrumlardır. Bireylerin kronik yoksul olarak değerlendirilmeleri; uzak kırsal alanlarda yaşamalarına; arazi mülkiyetine, barınacak yer ve çiftlik hayvanına sahip olamamalarına, eğitime sınırlı erişimlerine; güvencesiz ve yetersiz ücretlerle çalışmalarına, zayıf sosyal ilişkiler ve ayrımcılık yaşamalarına, hastalık ve kıtlık risklerine karşı korunmasız bir hayat sürmelerine bağlıdır (The Chronic Poverty Report, 2014-2015: 17).

Kronik yoksulluk, yaşam şartları birbirlerine benzemeye farklı sosyal grupları etkileyen ve dünyanın her bölgesinde var olan önemli bir sorundur. Kronik yoksulların düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışma ihtimalleri yüksektir. Genellikle etnik köken, dine veya dile dayalı sosyal ayrımcılığa maruz kalan kronik yoksulların verimli kaynaklardan yararlanmaları yetersiz kalmakta, sağlık ve eğitim konusunda çok düşük vasıflara sahip olmaktadır (Temiz, 2008: 74-79).

1.2.7. Kırsal Yoksulluk- Kentsel Yoksulluk

Yoksulluğun mekan ile ilgili boyutunu açıklama için kırsal ve kentsel yoksulluk kullanılabilir. Kırsal yoksulluk, geçimini tarımla sağlayan ve ufak çaplı işlerde çalışan, kendini ifade etmekte yetersizlik yaşayan bireylerle ilgilidir (Odabaşı, 2009: 16). Bu yoksul kırsal nüfus, bazen mevsimlik ve çoğu zaman sosyal güvencesi olmayan düşük ücretli tarım işçileri olarak çalışmaktadır. Genel olarak şehirlerde ekonomik ve politik gücün yoğunlaşması, kırsal alanların unutulmasına veya yok sayılmasına neden olurken, ulusal kaynakların daha az kullanılmasıyla sonuçlanmaktadır (Öztürk, 2008: 619-620). Bu şekilde, geçim kaynaklarını ve umutlarını kaybeden kırsal mekândaki yoksul bireyler, göç yoluyla kentsel mekânlara gelmekte ve kentsel yoksulluğun temelini oluşturmaktadırlar (Topgül, 2013: 282).

Kentsel yoksulluk ise tüm dünyada özellikle az gelişmiş ülkelerde yaşanan önemli bir sorunsaldır. Kentsel yoksulluğa çoğu kez ekonomik yetersizlikler sebep olurken, eğitime erişememe, sağlık hizmetlerine yeterince ulaşamama, barınma şartları, sosyal haklardan ve

güvenlik imkânlarından faydalanmama gibi ihtiyaçların karşılanmasındaki yetersizlik de önemli bir sorun teşkil etmektedir (Es, 2007: 25). Kırsal alanda geçim sıkıntısı yaşayan bireyler, kenti gelir kapısı olarak görerek kırdan kente göç ederler. Böylece istihdamın kentliler açısından daralmasına, bir bakıma kentsel yoksulluğa neden olurlar (Erol, 2006: 13).

Hızlı nüfus artışı, tarımda makine kullanımının yaygınlığı, kırsal ve kentsel alanlar arasındaki sosyal ve ekonomik farklılıklar, kırsal alanlardan kentsel alanlara göçün en önemli nedenlerini oluşturur. Bu durum, kentsel nüfusu ve mevcut kentsel sorunları artırmakta ve ağırlaştırıcı etki yapmaktadır. Kırsal alandan kente göç olaylarının sürekli bir biçimde artması; konut, altyapı, kayıt dışılık ve işsizlik gibi kentsel problemlere yenilerini eklemektedir. Böylece kırsal alanlardaki problemler göçle azalmadığından, yoksulluk problemi şekil değiştirmektedir (Yalçın, 2008: 16).

1.3. Yoksulluğun Ölçülmesi

Yoksulluğun ölçüm yöntemleri konusunda ortak bir görüş birliğine varılamamıştır. Yoksulluğun düzeyinin belirlenmesi ve ölçülmesi konusunda bir görüş birliği sağlanamamışsa da kavramın farklı tanımlamaları içermesi, beraberinde çeşitli ölçüm yöntemlerinin varlığını gündeme getirmiştir. Bu yöntemler, yoksulluk sınırları ve indeksler kullanılarak yoksulluğun nasıl ve hangi boyutta olduğunu görebilmek için önem arz etmektedir.

1.3.1. Yoksulluk Sınırı

Yoksulluk sınırı; bireyin iyi bir beslenme düzeyini yakalamasının yanı sıra, ihtiyaç duyduğu barınma, giyim, haberleşme gibi yaşam seviyesini; yaşamın temel ihtiyaçları için mal ve hizmet alımlarında yapması gereken asgari harcama miktarını ifade eder (TÜİK, 2008: 35). Yoksulluk sınırı ile ilgili yapılan çalışmalarda en çok izlenen yol, bireyin yaşamını sürdürmesi için gereken minimum standart geçinme düzeyi ile ilgilidir. Bu standart düzey, yaşa, cinsiyete ve yaşanılan yere göre bireysel olarak farklılıklar içermektedir (Özkan vd., 2012: 93).

Mutlak yoksulluk sınırı, görelî yoksulluk sınırı ve sübjektif yoksulluk sınırı yöntemleri ile yoksulluk sınırı hesaplanabilmektedir.

Gelir veya tüketim harcama kriterlerine göre mutlak yoksulluk sınırı belirlenmektedir. Tüketim harcamalarının hesaplanması, yeterli ölçüde temel besin maddesinden oluşan besin sepetinin maliyeti temelinde yapılır. Bu nedenle, hayatta kalmak için gereken en uygun maliyeti içeren gıda harcamalarının parasal değeri bir yoksulluk sınırıdır, bu sınırın altında kalanlar yoksul kabul edilir. Bu yaklaşımda yoksulluk sınırı; bireylerin şahsi değerlendirmesi sonucu değil, uzmanlar tarafından belirlenir. Yoksulluk sınırı, ihtiyaçlar temel alınarak belirlenen mal ve hizmetleri edinmek için gereken minimum maliyet koşulunu yansıttığından, aynı zamanda nesnel

bir yoksulluk sınırı olarak da adlandırılmaktadır. Günümüzde, az gelişmiş ülkelerin çoğunda yoksulluk sınırı, asgari kalori gereksinimini sağlayacak besin sepeti maliyetlerini ve ayrıca besin dışı harcamaları dikkate alarak hesaplanmaktadır (Şenses, 2006: 62-64).

Görelî yoksullukta odak noktası gelir ve refah dağılımındaki farklılıklardır. Bu durum, yoksul hanehalkı ya da birey ile o toplulukta yaşayan ve ortalama bir gelire sahip olan hanehalkı ya da birey arasındaki farkı ifade eder. Bu fark, her iki kesim arasında gelir kaynaklarına sahip olma yeteneği arasındaki farkın ifadesidir (Yüce ve Özbek, 2006: 4). Görelî yoksulluk için temel oluşturan kriter, ortalama bir gelire sahip hanehalkıdır. Ortalamanın belli bir oranının altında olan hanehalkı ise yoksul kabul edilir (Demirtürk vd., 2011: 41).

Sübjektif yoksulluk; yoksulların algısına göre asgari temel gereksinimlerin karşılanıp karşılanmadığını ifade eder (Tireli, 2009: 36). Başka bir deyişle, yoksulluk ve temel ihtiyaçların belirlenmesinde öznellik vardır. Bu yoksulluk sınırında, hanehalkı temel ihtiyaçları karşılamak için asgari bir gelire ihtiyaç duyar, gelir tespitine ilişkin sorular ve sorulara verdiği yanıtlara dayanarak sübjektif yoksulluk sınırı hesaplanır. Kendi görüşlerine göre gelirleri asgari gelir seviyesinin altında olan hanehalkı yoksul olarak kabul edilir. Bununla birlikte, aynı refah düzeyine sahip hanelerin bazıları, asgari gelir gereklilikleri açısından kendilerini yoksul olarak değerlendirirken, diğerleri kendilerini yoksulluk sınırının üstünde görmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 20-21). Farklı cevaplar içereceğinden, sübjektif yoksulluk sınırını ölçmede zorluklarla karşılaşılabilir.

1.3.2. İnsani Yoksulluk İndeksi (Human Poverty Index)

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 1997 yılında yayınladığı İnsani Gelişme raporu ile ilk kez İnsani Yoksulluk (Human Poverty) kavramı gündeme gelmiştir. Bu raporda insani gelişme ile tüm toplumun ilerlemesine odaklanılırken, insani yoksulluk ile toplum içinde mahrum edilmiş çoğu insanın ilerlemesi ve gelişmesi durumu önem kazanmaktadır (UNDP, 1997: 20).

İnsani yoksulluk kavramı gelir yoksulluğu ile ilişkilidir ancak ondan farklılık göstermektedir. Gelir yoksulluğu ölçülürken mutlak gelire odaklanılır, ancak insani yoksulluk ölçümü temel gereksinimlerle ilintilidir. İnsani Yoksulluk İndeksi (HPI), gelişmekte olan ülkeler için (HPI-I) bazı kriterler içermektedir. Bu bağlamda, yaşam için beslenmenin yanı sıra, bireyin yoksulluk sınırının altına düşmesini engelleyecek temel sağlık, eğitim ve istihdam özellikleri dikkate alınmaktadır. İnsani Yoksulluk İndeksi ölçümü; 40 yaşına kadar yaşam beklentisi olmayan nüfus oranı, okuma yazma bilmeyen yetişkinlerin oranı, sağlık hizmetlerine ve sağlıklı içme suyuna erişimi olmayan nüfusun oranı, 5 yaşın altında ve yetersiz beslenen nüfusun oranı, GSYİH'dan en zengin % 20 ve en yoksul % 20'nin aldığı pay oranı ile ulusal yoksulluk sınırına dayanarak hesaplanan yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfus gibi temel veriler temelinde hesaplanmaktadır (Gündoğan, 2008: 44; Çabuk, 2003: 47).

Gelişmiş ülkeler için hesaplanan insani yoksulluk indeksi (HPI-II), gelişmekte olan ülkeler için hesaplanan insani yoksulluk indeksinde (HPI-I) yer alan boyutlara odaklanmakta ve bu boyutlara sosyal dışlanma kriterini eklemektedir. Bu göstergeleri, doğumda 60 yaşa kadar hayatta kalmama ihtimali olan nüfus oranı, fonksiyonel açıdan yetişkin okur-yazar olmama oranı, yoksulluk sınırı altında yaşayan nüfusun oranı ve 12 ay ve daha fazla süren uzun dönemli işsizlik oranı oluşturmaktadır (UNDP, 2001: 14). Bu kriterler göz önünde bulundurulduğunda, bireylerin temiz su kaynaklarına, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimine, normal uzunlukta bir hayat sürme beklentisine ve yeni fırsat ve seçenekleri kullanmak için gerekli altyapıya sahip olup olmadıklarına dayanan İnsani Yoksulluk kavramı, genel olarak ayrımcılık ve yoksulluk ile sınırlı olmayan bir hayatı vurgulamak için kullanılır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 86). Böylelikle İnsani Yoksulluk kavramı, bireylerin yaşamış oldukları yoksullukları açıklamaya çalışmış, yoksulluk olgusunu, insanlık onurunu kırıncı ve çok boyutlu bir açıdan ele almayı hedeflemiştir (Çabuk, 2003: 46).

1.3.3. Yoksulluk Açığı Oranı (Poverty- Gap Ratio)

Yoksulluğun derinliğini ölçmek ve yoksulluk oranının yoksulluk çizgisine duyarlılığını azaltmak için, yoksulların gelir veya tüketimlerinin yoksulluk çizgisinden uzaklığının ortalamasının yoksulluk çizgisine oranını belirlemek için, yoksulluk açığı oranı geliştirilmiştir (Şenses, 2006: 66).

Yoksulluk Açığı Oranı, hanehalkının yoksulluk sınırından ne kadar uzak buldukları hakkında bilgi vermektedir (TÜİK, 2008: 39). Bu oran yoksulluğu, yoksul kişi yani kafa sayım oranına kıyasla derinlemesine inceler ve Gelir Açığı (Income- Gap) kavramına dayanır. Bir kişinin Gelir Açığı (g_i), yoksulluk sınırı (z) ve i . bireyin geliri (y_i) arasındaki farka eşittir (İbrişim, 2008: 28). Başka bir deyişle, yoksul bir bireyin yoksulluğunun derinliği; yoksulluk sınırı (z) ile kişinin geliri (y_i) arasındaki açığın ($z - y_i$) büyüklüğü ile ölçülebilir (Aktan ve Vural, 2002: 27).

Gelir açığının genişliği, bu gelir açığını paylaşan insan sayısına bağlıdır. Yoksulluk Açığı Oranı (I), gelir açığının kişi başına payını ifade eder. Bu oran yoksullar arasındaki ortalama yoksulluk açığının yoksulluk sınırına oranına eşittir ve aşağıdaki şekilde gösterilmiştir (İbrişim, 2008: 28-29):

$$I: \frac{\sum_{i=1}^q (z - y_i) / q}{z}$$

Formülü yeniden düzenlersek,

$$I = \sum_{i=1}^q \frac{g_i}{q \cdot z}$$

I, Yoksulluk Açığı Oranını; g_i , Gelir Açığını; z , Yoksulluk Sınırını, q ise Yoksulluk sınırının altında kalan yoksul birey (hanehalkı) sayısını göstermektedir. İndeks, yoksulların yoksulluk sınırının gerisinde ne kadar gelir elde ettiğini ve yoksul bireyler arasında yoksulluğun aşamaları hakkında bilgi vermektedir. Yoksulluk sınırının altındaki bir bireyin geliri artarsa, Yoksulluk Açığı İndeksi düşmektedir. Ancak, yoksul bir bireyin geliri, gelirdeki artış nedeniyle yoksulluk sınırının üzerine çıkarsa, diğer yoksulların gelir ortalaması düşmekte ve gelir açığı oranı artmaktadır. Yoksulluk Açığı İndeksi bu nedenle kapsadığı yoksul kişi sayısına ve yoksullar arasındaki gelir dağılımına duyarsızdır ve gelirin yoksul bir kişiden daha az yoksul bir kişinin gelirine transferini ihmal etmektedir (İbrişim, 2008: 28-29).

1.3.4. Kafa Sayım Oranı (Head- Count Measure)

Yoksulluk ölçümünde en yaygın yöntem olan ve Yoksul Kişi Oranı olarak da adlandırılan Kafa Sayım Oranı (Head-Count Measure), yoksulluk sınırı altındaki nüfusun toplam nüfusa oranı dikkate alınarak hesaplanır. Q yoksul olarak tanımlanan kişilerin sayısını (yoksulluk sınırı altındaki nüfus) göstermekte iken, N toplum içindeki tüm kişilerin sayısını (toplam nüfus) göstermek üzere Kafa Sayım Oranı (H) = Q/N olarak ifade edilmektedir (Sen, 1979: 294).

Kafa Sayım Oranı, yoksulluk çizgisinin hemen altında yer alan bir kişi ile onun daha da altındaki bir kişi arasında ayırım yapamamaktadır. Aynı zamanda yoksul bir gruptaki bireylerin gelir dağılımına duyarsızlaşmakta, yoksulluğun aşamalarını ölçemediği için yetersiz bulunmaktadır. Bu sebeple, Kafa Sayım Oranı, Yoksulluk Açığı ve yoksullar arasındaki gelir dağılımını Gini katsayısı olarak birlikte dikkate alan Sen İndeksi gündeme gelmiştir (Şenses, 2006: 65-66).

1.3.5. Sen İndeksi

Sen'e göre yoksulluk indeksi (P); Kafa Sayım Oranı (H), Yoksulluk Açığı Oranı (I), yoksullar arası gelir dağılımını gösteren Gini Katsayısı (G) ve yoksulluk sınırı geliri seviyesindeki yoksulların ortalama gelirinin oranı ($1-I$)'nın dağılımını gösteren bir ölçüm fonksiyonudur (Sen, 1976: 227). Sen İndeksi'nin sağladığı katkı; "yoksulluk sınırı altındaki hanehalkının geliri azaldığında, yoksulluk ölçümü indeksinin çoğalması gerekir"ve "yoksulluk sınırı altındaki bir hanehalkından diğer yoksulluk sınırı altındaki ancak daha yüksek gelirli bir hanehalkına gelir transfer edildiğinde yoksulluk ölçümü indeksinin artması gerekir"koşullarını yerine getirmesidir (Sen: 1976: 219).

Amartya Sen, yoksulluk ölçümünde iki farklı problemle karşı karşıya kaldığını belirtmektedir. Bu problemlerden ilki, tüm nüfus içindeki yoksulların belirlenmesi, ikincisi yoksul bireyler için mevcut bilgiyi kullanarak yoksulluk indeksi düzenlenmesidir. Bu problemi ele almak

için en yaygın kullanılan prosedür, yoksulların sayısının ve toplam nüfus içindeki yoksulların yüzdesinin basitçe hesaplanmasıdır. Bu hesaplama, Yoksul Kişi Oranı olarak adlandırılan Kafa Sayım Oranı (H) indeksidir. Bu indekste (H), yoksulluk sınırı altında kalan en yoksuldan daha iyi durumda olan yoksullara bir gelir transferi olmakta, böylece yoksullar arasındaki gelirin dağılımına tamamen duyarsız kalınmakta ve yoksulluk sınırı altındaki insanların sayısı değişmeyip aynı kalmaktadır (Sen, 1976: 219).

Yoksulluk Açığı Oranı (I), yoksul bireylerin yoksulluk sınırı üzerine çıkarılabilmeleri için gereken ortalama gelir seviyesini gösterir ancak, yoksul bireyler arasındaki gelir dağılımını dikkate almaz. Bu nedenle Gini Katsayısı (G), yoksullar arasında gelir eşitsizliği ölçüm yöntemi olarak ideal kabul edilebilir (Dağdemir, 2002:4).

Sen İndeksi (P), 0 ile 1 arasında bir değere sahip olmaktadır. Yoksullar arasında eşitsizliğin tam olması durumunda Sen indeksi (P=1) Yoksul Kişi Oranına (H); yoksullar arasında eşitliğin tam olduğu durumlarda ise Sen indeksi (P=0) Yoksulluk Açığı Oranına (I) eşit olur. Sen İndeksi, yoksulluk açığının ağırlıklı toplamıdır ve i. bireyin yoksulluk açığı, yoksulluk dağılımı içindeki sırasına göre tartılandırılmaktadır. Sen İndeksi, aşağıdaki gibi formüle edilmektedir (İbrişim, 2008: 26-27):

$$P = H[I + (1 - I)G]$$

P, Sen Yoksulluk İndeksi

G, Yoksullar Arasındaki Gelir Dağılımını Temsil Eden Gini Katsayısı $(0 < G < 1)$

I, Yoksulluk Açığı Oranı = $\frac{\sum (\text{Yoksulluk Sınırı} - i. \text{ Yoksul Hanehalkının Geliri})}{\text{Yoksulluk Sınırı Altındaki Nüfus}}$

H, Kafa Sayım Oranı=Yoksul Kişi Oranı (Yoksul Kişi Oranı= Yoksulluk Sınırı Altındaki Nüfus/ Toplam Nüfus)

Toplumda yer alan bireyler arasında gelir adaletli bir biçimde paylaşılmışsa $G=0$, toplumdaki gelirleri yalnızca bir kişi almışsa $G=1$ olmaktadır (TÜİK, 2008: 57).

1.3.6. Foster, Greer ve Thorbecke İndeksi (FGTI)

Yoksulluk ölçüm yöntemlerine en önemli katkı 1984'te geliştirilen Foster, Greer ve Thorbecke İndeksi'dir (FGTI). FGTI'nın önemli katkılarından biri yoksulluğu farklı alt gruplara ayırabilmesidir. Böylece, yoksul kitle değişik sosyo-ekonomik veya bölgesel gruplara ayrışabilir, yoksulluk oranları birbirinden farklı olarak hesaplanabilir, alt gruplarla ilgili indeksler, alt grupların nüfus payları ile ağırlıklandırılıp toplanır ve bu toplam yoksulluk oranını verebilir. FGTI'nın katkılarından ikincisi, yoksul grupların gelirlerinde oluşacak bir artışın, diğer gruplarda oluşacak artışlara göre daha faydalı olması, yoksulluğa duyulan tepkinin derecesine göre artan bir yoksulluk

tepkisi katsayısına sahip olması ve bölüşümle ilgili problemlere karşı hassas olmasıdır (Şenses, 2006: 66-67).

Yoksullukla ilgili yapılan birtakım çalışmalarda etnik, coğrafi ve benzeri şekilde tanımlanan bir nüfus içindeki alt grupların ve toplam yoksulluk içindeki bu alt gruplara ilişkin yoksulluk ölçümü önem kazanmıştır. Bir alt grubun yoksulluk düzeyindeki azalma, diğer tüm durumlar sabitken tüm nüfustaki yoksulluğun azalmasına öncülük edebilmektedir. Böylece toplam yoksulluk içindeki alt grupların yoksulluğundaki değişikliğin etkisinin niceleyici tahminini elde etmek ve alt grupların yoksulluğunun toplam yoksulluğa katkısını gösterebilmesi beklenmektedir. Foster, Greer ve Thorbecke tarafından geliştirilen indeks aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Foster vd., 1984: 761-763):

Bu indekste; $y = (y_1, y_2, \dots, y_n)$ düzenli artan hanehalkı gelirinin vektörü ve yoksulluk sınırı $z > 0$ olmak üzere;

$g_i = z - y_i$: i. hanehalkının gelir açığı

$q = q(y, z)$: yoksul hanehalkı sayısı (yoksulluk sınırı z 'den daha büyük gelire sahip olmayan)

ve,

$n = n(y)$: toplam hanehalkı sayısını ifade etmektedir.

$P_\alpha = \text{FGTI}$ yoksulluk ölçümü;

$$P_\alpha(y, z) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q (g_i/z)^\alpha$$

şeklinde formüle edilmekte ve toplam yoksulluk, alt grupların yoksulluk düzeylerinin ağırlıklı ortalaması olmaktadır.

Foster, Greer, Thorbecke İndeksi; $\alpha = 0$ olduğunda Yoksul Kişi Oranına, $\alpha = 1$ olduğunda Yoksulluk Açığı Oranına ve $\alpha > 2$ olduğunda ise kendisine (FGTI) eşit olur. Yoksulların gelir sıralamasına göre ağırlıklandırmayı ifade eden Sen İndeksi'nin aksine, Foster, Greer, Thorbecke İndeksi, açığın kendi ağırlığını almaktadır. Çünkü yoksulluk, yoksulluk sınırının altındaki yoksul sayısına değil, yoksulların hâlihazırdaki geliriyle yoksulluk sınırı arasındaki farka bağlıdır. Sen İndeksi ve Foster, Greer ve Thorbecke İndeksi'nde ağırlıklandırmadaki temel farklılığa rağmen, Sen İndeksi'nde desteklenen bazı görüşler Foster, Greer, Thorbecke indeksinde de doğrulanmaktadır. Bunlardan ilki; Sen İndeksi daha yoksul hanelere daha büyük ağırlık verilmesini önerirken FGT indeksi de bu koşulu sağlamaktadır. Diğerisi ise; Sen İndeksi, ağırlıklandırmanın yoksul haneler tarafından ifade edilen görelî yoksulluğa dayandırılmasını ileri sürerken, FGT indeksinde yer alan ağırlıklandırma da görelî yoksulluğun bu yönüyle ilgilidir (İbrişim, 2008: 31-32).

Yoksulluk, birçok nedeni içinde barındıran çok boyutlu bir kavramdır. Yoksulluğa neden olan etmenlerin incelenmesi, yoksulluğa çözüm getirilmesi açısından önem arz etmektedir.

1.4. Yoksulluğun Nedenleri

21. yüzyıldaki yoksulluk tanımları, farklı faktörler çerçevesinde kapsamlı ve çeşitli şekillerde ele alınmaktadır. Yoksulluk tanımlarının çeşitliliğinde, içinde yaşanan toplumun gelişim düzeyi ile zaman içinde değişim gösteren pek çok değişkenin rolü de bulunmaktadır. Az gelişmiş bir ülkede tartışma konusu asgari koşullara dayanan yoksulluk kavramı iken, gelişmekte olan ülkelere tartışma konusu, yoksulların devlet ve toplum kurumlarından dışlanmasıdır. Gelişmiş ülkelere ise hepsinden öte, yaratıcı bir hayat, yaşam boyu sağlık ve ortalama standartta bir hayat kavramı tartışılmaktadır (Aydın ve Türgay, 2011: 252). Bu nedenle, yoksulluğun tanımında genişlemeye gidildikçe, yoksulluk nedenlerini belirlemek zorlaşmaktadır. Yoksulluk türlerini ülkelere ve bölgelerde aynı nedenlere dayandırmak mümkün değildir. Çünkü yoksulluğun nedenleri zamanla siyasal ve sosyoekonomik dönüşümlere karşı duyarlılık gösterir ve farklılaşması kaçınılmaz olur (Şenses, 2006: 148).

Yoksulluğa neden olan etmenler; ekonomik nedenler, sosyal- demografik nedenler ve siyasal- dışsal nedenler başlıkları altında açıklanmaktadır. Yoksulluğa yol açan ekonomik nedenleri genel olarak; gelir dağılımındaki adaletsizlik, enflasyon, büyüme oranındaki düşük seyir, ekonomik krizler ve vergi adaletsizliği olarak sıralamak mümkündür.

1.4.1. Ekonomik Nedenler

Ekonomideki birçok faktörün olumsuz etkileri sebebiyle bireylerin elde ettikleri gelirden azalma yaşanmaktadır. Yoksulluk sınırı üzerinde olan bireyler, gelirdeki azalmayla ilişkili olarak temel harcamaları yapabilecek gelirden mahrum oldukları için yoksul durumda kalabilirler (Sarısoy ve Koç, 2010: 330).

Yoksulluğun önemli ekonomik nedenleri arasında küçük ve sürdürülemez büyüme oranları yer almaktadır. Enflasyonun yüksek olması, bütçenin açık vermesi ve sürdürülemez cari işlemler açığı ekonomiyi istikrarsızlığa sürüklemekte, yoksulluğun artmasına neden olmaktadır (Kabaş, 2009: 125).

Ekonomik krizler ise; gelir dağılımındaki eşitsizlikleri derinleştirerek emeğin değersizleşmesine ve işçi ücretlerinin azalmasına, çalışan yoksulların ortaya çıkmasına, tarım politikalarının ihmal edilmesine ve kırsal yoksulluğun derinleşmesine, kent nüfusunun kır nüfusunu geçmesiyle kentteki formel ve enformel sektör arasındaki dengenin bozulmasına, kentin kıt kaynaklarının artan nüfusun taleplerini karşılayamaz duruma gelmesiyle yoksulluk sınırının

yükselmeye ve böylece yoksul sayısının artarak yoksulluğun derinleşmesine neden olmaktadır (Şentürk, 2009: 210).

Vergi adaletsizliği de yoksulluğa neden olan diğer etmenlerdendir. Toplumda görece olarak yüksek refah düzeyine sahip olan gruplar, gelirlerini harcamalarına ve tasarruflara ayırırken, gelir seviyesi düşük olan grupta yer alan bireyler gelirlerinin neredeyse tamamını tüketime ayırırlar. Dolaylı vergilerde yaşanan artış, gelirlerinin çoğunu tüketim için kullanan grupların satın alma gücünde azalma yaratmakta ve yoksulluk düzeylerini artırmaktadır (İncedal, 2013: 37-38). Yüksek vergi oranları aynı zamanda tasarruf-yatırım dengesini bozan bir unsur oluştururken, firmaların yatırım yapmalarının önünde engel teşkil etmektedir. Böylece ekonomik yatırımlardaki düşüş beraberinde işsizliği ve yoksulluğu artırabilmektedir (Yalçın, 2008: 14). Bunlara ek olarak yoksulluk; hızlı nüfus artışı, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşamama, kırdan kente göç, istihdam olanaksızlığı, ayrımcılık gibi sosyal ve demografik nedenlerle de yakından ilişkilidir.

1.4.2. Sosyal ve Demografik Nedenler

İklim ve doğal şartlar dikkate alındığında bazı ülke ve bölgeler, üretme kapasitesine sahip olamamakta, bu durum o ülke veya bölge insanların yoksullaşmasına neden olabilmektedir. Ayrıca, bu ülkeler veya bölgelerde nüfus artışıyla hızlı yükseliş olduğunda yoksulluk kaçınılmaz olmaktadır (Aktan, 2003: 152). Nüfus artışı, düşük gelirli gruplar arasında daha hızlı olmaktadır. Düşük gelirli grupların milli gelirden aldıkları pay değişmediği takdirde, yoksulların nispi gelirleri azalmaktadır. Yoksulların refahı sık sık hükümet müdahalelerine bağlı olmaktadır. Ancak, hükümetlerin eğitim ve sağlık tesisleri, beslenme programları ve istihdam sağlama koşullarının maliyeti için kaynak ayırmadan meydana gelecek bir nüfus artışı, yoksulluğun artmasına neden olmaktadır (Rodgers, 1983: 443).

Yoksulluk ile eğitime erişim imkanı birbirine bağlı kavramlardır. Yoksullukta yaşanan artış, eğitim hizmeti alma olanağını düşürmekte, eğitim seviyesinde yaşanan düşüş ise yoksulluk riskini artırmaktadır (Alpaydın, 2008: 20). Böylece bireyin eğitim hizmetlerine erişememesi onu işsiz bırakmakta ve yoksullaştırmaktadır. Bu durumda, bireyin yaşadığı yoksulluk sorunu, bu bireyin ve çocuklarının eğitim hizmetine erişimini engellemekte ve eğitim sorununu yaygınlaştırmaktadır (Özgenç, 2013: 47). Gerçekten iyi eğitim göremeyen bireyler meslek edinmemekte, bu nedenle işgücü piyasasının dışında kalmakta ve gelir, tüketim, barınma ve sosyal güvenlik dışlanmayı da beraberinde yaşamaktadırlar. Çocukluk döneminde eğitim olanaklarından yararlanamayan veya eğitimden dışlanmış olanlar, yetişkinlik dönemlerinde genelde düşük gelir elde etmekte, herhangi bir işte çalışsalar dahi alacakları ücret, kendilerini yoksulluktan kurtaramamaktadır (Akalin, 2006: 87).

Kentlere yapılan göç ve bunun sonucunda ortaya çıkan gecekondulaşma, yoksulluğun bir diğer nedenini oluşturmaktadır. Gecekondulu kesiminde yaşayan insanları, kendi yaşam ihtiyaçlarını zorlukla karşılayan ve şehir hayatından dışlanan düşük gelirli bireyler olarak değerlendirmek mümkündür. Kentlere olan göç ile kendi yaşam tarzını yaratan bir yoksulluk olgusu ortaya çıkmaktadır (Yüce ve Özbek, 2006: 6).

Ayrımcılık yaşanması olgusu; bireylerin kaynaklara, kamusal mal ve hizmetlere erişimlerini önleyen, böylece eğitim, sağlık ve gelir açısından yoksul kalmalarını sağlayan bir durumdur. Ayrımcılığa uğrayan bireyler, diğer bireyler gibi yoksulluktan kurtulma ve gelirlerini artırabilme fırsatlarına sahip değildirler. Bu nedenle, ekonomik büyümede ve gelir dağılımında bir iyileşme görülse de ayrımcılığa uğrayan ve dışlanan bireyler gelişmelerin gerisinde kalmaya devam ederler (Temiz, 2008: 65).

Bireylerin; yoksulluk, ayrımcılık, temel becerilerden yoksun kalma nedeniyle toplumsal hayata istedikleri biçimde katılamamaları, yoksulluğun başka bir nedeni olan sosyal dışlanma kavramını ifade eder. Bu durum sosyal olarak dışlanmış olan bireylerin, işgücü piyasasına, eğitime ve öğretime erişimde zorluklar yaşamasına neden olurken, toplumsal ilişkiler kurmasına da engel teşkil etmektedir (Adaman ve Keyder, 2006: 6). Sosyal olarak dışlanan yoksul bireyler, zaman içinde kendilerini soyutlarken kendilerini artık toplumun bir parçası olarak görmemeye başlarlar (Yüce ve Özbek, 2006: 8).

Sosyal dışlanmada bireyler, kamusal hizmetlerden, ailevi destekten ve yaşamlarına yön veren kararlar üzerinde söz hakkına sahip olmaktan dışlanabilirler. Bu bireyler, hayatta kalmak için bazı kişi, kurum ve toplulukların desteğine bağlı olabileceğinden, sosyal konularla ilgili kararlarda başkalarıyla eşit hak ve yetkilere sahip olamazlar (Aktan ve Vural, 2002: 12). Bireylerin büyük bir çoğunluğunun çalışma yaşamından dışlanmasının oluşturduğu süreklilik, sosyal uyum hedefi için önemli bir sorunu temsil etmektedir. Genellikle sosyal dışlanan kişi için uzun dönemli işsizlik; maddi imkân, hizmetler ve barınacak yer yetersizliği nedeniyle daha fazla sürmekte, sosyal ilişkileri çoğunlukla azaltılmış bu kişilerde güvensizlik duygusunun güçlenmesine neden olmaktadır (Eurostat, 2010: 63).

Yeni yoksulluk olgusu ise; ekonomik ilişkiler açısından, sistemle bütünleşmesi giderek zor bir hal alan, sosyal dışlanma riski taşıyan bir tabakayı ifade etmektedir. Bu yoksulluk tanımı; kenardalık, alt sınıf ve toplumsal dışlanma kavramları tercih edilerek açıklanmaktadır. Kenardalık, sisteme entegre olamamışlığı belirtmektedir. Bu tanımın bir uzantısı olan kenarda kalanlar, sistemden bir beklentisi olmayan; sistemin dışında kalarak kendileri çözüm bulmaya çalışanlardır. Alt sınıfta ise, örneğin işçiler olarak önceden sistemin içinde olan insanlar, sistemin dönüşümü nedeniyle artık aynı fırsatlara sahip değildirler. Sosyal özelliklerinden dolayı, artık sınıf altı bir

düzlemde kendilerine ait bir çevrede yaşamlarını sürdürebilmektedirler (Buğra ve Keyder, 2003: 20-21).

Yeni yoksulluk; esnek çalışma biçimlerinin çoğaldığı, enformel yapının yaygınlaştığı, sosyal hizmetlerin özelleştirilmesi neticesinde yoksullar için erişilemez koşulların varlığını temsil eder (Özkan vd., 2012: 94).

Yoksulların ekonomik, sosyal ve siyasi yaşama katılımının zorlaşması, beraberinde enformel yapılara ve aile, akrabalık ilişkilerine girememelerini getirmektedir. Özellikle kırsal alanlardan kente gelen bireyler, kentteki formel işgücü piyasasına tutunabilecek bilgi ve beceriye sahip olmadıklarından kentlerde düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmaktadırlar (Kesgin, 2011: 69) Gelirlerindeki düşüklük nedeniyle yaşamın temel ihtiyaçlarından tüketimi gerçekleştiremeyen yeni yoksullar, tüketemedikleri için toplumsal norma uygun olarak yaşamını devam ettirememekte, uzun süre yoksulluk çekmekte, toplumsal ve ekonomik açıdan mevcut sistemden dışlanmaktadır (Demirtürk vd., 2011: 34-35).

Yoksulluğa neden olan bir diğer faktör sağlık koşullarıdır. İnsanların sağlık problemlerinden dolayı çalışma güçlerini kısmen veya tamamen kaybetmeleri, kişisel gelirlerin büyük çoğunluğunun sağlık harcamalarında kullanılmasına neden olmakta, insanlar yaşam standartlarını yükseltmek için harcamalarından mahrum kalmakta ve kötü bir duruma düşebilmektedirler (Sarısoy ve Koç, 2010: 330).

1.4.3. Siyasal ve Dışsal Nedenler

Uygulanan ekonomi politikaları, yoksulluğun siyasal nedenleri arasında ilk sırayı almaktadır. Günümüzün yaygın ekonomik anlayışı olan neo-liberal politikalar, mevcut eşitsizliklerin ana nedenidir. Özellikle 1980'lerden bu yana, üretim sürecinde ciddi dönüşümler yaşanmıştır. Yaşanan bu dönüşümler ile büyüme sürecine girilmiş, bu süreçten pay alamayan grupların sorunları ciddi bir hal almış ve grupların kendi kendilerine çözmeleri gereken bir sorun haline gelmiştir. Böylece yoksulluk kavramı farklı bir boyuta gelmiş, yoksul olduğu düşünülen sosyal tabaka genişlemiş ve yoksulluk seviyesi giderek artmıştır (Özkan vd., 2012: 91-92). Hem piyasa ekonomilerindeki eşitsizlikler hem de devletlerin sosyal politikaları gerçekleştirememeleri, yoksulluğu giderek daha yaygın ve görünür hale getirmiştir (Sunar, 2003: 144).

Yoksulluğun bir başka nedeni de kötü yönetim tarzıdır. Yönetim zayıflıkları, yolsuzluklar, kamu kesimince temel hizmetlerin etkin ve verimli bir şekilde sağlanamaması, yetersiz yönetim; yoksullara zarar verebilmektedir (Seven, 2010: 63). Yolsuzluk, vergi kayıplarına yol açarken bunun neticesi olarak gelir dağılımındaki eşitsizlik artmaktadır. Yolsuzluk aynı zamanda beşeri sermayeyi olumsuz yönde etkileyerek yoksulluğu da artırmaktadır. Ayrıca yolsuzluk, devletin çalışması için

gerekli maliyetleri artırır, bunu sonucunda kaynaklar başka alanlara tahsis edilemez. Zengin seçkin sınıflar devleti etkileyerek sosyal harcamaları kendi çıkarları doğrultusunda değiştirerek yoksul bireylere yapılan eğitim ve sağlık harcamalarının payının azalmasına neden olurlar (Kabaş, 2009: 117).

Yoksulluk düzeyini etkileyen en kritik nedenler arasında savaşlar yer almaktadır. Kıtlik boyutlarına varan beslenme yetersizlikleri, sağlık ve eğitim hizmetlerin aksaması, su şebekelerinin zarar görmesi, temiz su yetersizliği, savaşın yoksulluk üzerindeki etkisini çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. Bunun gibi yoksulların gelir ve temel mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki değişikliklere bağlı olarak yaşam standardında meydana gelen dalgalanmalar, çevre koşullarının olumsuz yönde etkilenmesi, sel, toprak kaymaları, deprem gibi doğal afetlerden de orantısız bir biçimde zarar gördükleri gözlemlenmektedir (Şenses, 2006: 172).

Yoksulluk, çaresizlik içerdiği için toplumda şiddetin oluşmasına yol açan önemli bir etkidir. Yoksulluğun bir nedeni şiddet olurken, şiddet de yoksulluğu ortaya çıkarabilmektedir. Yoksulluk ve şiddetin birçok doğal, sosyal ve ekonomik nedeni vardır (Bilen ve Çalışır, 2013: 338). Yoksul ülkelerdeki şiddet seviyesi başka ülkelere göre fazladır, çünkü yoksul bireyler kendi aralarında mücadele verirken, bu durum bazen isyan, toplumsal huzursuzluk biçimlerini de alabilmekte, şiddet düzeyini artırabilmektedir. Özellikle, savaşlarda şiddetin boyutu ve savaşlarda harcanan insani ve maddi kaynaklar en önemli sorunlardan biridir. Yoksul ülkelerde zaten kıt olan kaynaklar, büyüme, iş yaratma ve benzeri alanlarda kullanılacakken, bu kaynakların önemli bir kısmı askeri alana ve savaşlara aktarılmakta ve yoksulluk böylece süregelmektedir (Kesici, 2007: 122).

1.5. Yoksullukla Mücadele Politikaları

Tarihsel süreçte özellikle 20. yüzyılda farklı dönemlerde yoksullukla mücadelede iki ana politika uygulanmıştır. Birinci politika grubu, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1980'lere kadar tüm dünyada yaygınlaşmış ve doğrudan yoksullukla mücadele etmeyi amaç edinmesinin yanı sıra sosyal güvenlik ağını da içeren sosyal politikalardır. Küreselleşme sürecinin bir ürünü olarak da görülebilen ikinci politika grubu; yoksulluğu dolaylı olarak azaltan, ekonomik büyüme sağlayan ve işsizliği azaltan politikalardır. Temel olarak gelire dayalı olan yoksulluk kavramı daha ekonomik görünmekle birlikte ilk politika grubu tarafından kapsanmakta iken, ikinci politika grubu yoksulluğu yalnızca ekonomik bir problem değil sosyal ve kültürel bir sorun olarak değerlendirmektedir (DPT, 2007: 3).

1.5.1. Doğrudan ve Dolaylı Mücadele

Yoksullukla doğrudan mücadele önlemlerinde ilk sırayı yoksulların kullandığı kamusal mal ve hizmetlere sağlanan sübvansiyonlar alır. İstihdam artışını sağlamak için projeler geliştirilmesi,

yoksullar için kredi programları oluşturulması, asgari ücrette artış sağlamaya yönelik önlemler alınması, farklı çocuk eğitimi ve beslenme programlar ise diğer mücadele önlemleridir. Yoksullukla doğrudan mücadelede kamu; vergi, sosyal güvenlik, yardımlar, sağlık ve eğitim politikaları gibi temel araçlara aktif olarak katılmaktadır (Gündoğan, 2008: 51). Dolaylı mücadele yöntemi, büyümeyi hızlandırmak için kaynakları kullanmayı ve büyüme yoluyla yoksulların gelirlerini artırarak yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlar. Bu nedenle, büyüme hızına ek olarak, büyümeden elde edilen kazançların dağılımı ve adil bölüşümü, yoksul kesime ulaşma düzeyi ve yoksul kesimlerin pozisyonlarındaki değişiklikler de önemlidir. Ayrıca, gelir dağılımındaki eşitsizliği artıran bir büyüme sürecinin yoksulluğun azaltılması üzerinde olumlu bir etkisi yoktur. Dolayısıyla, hızlı büyüme sürecinden önce gelir dağılımını iyileştirmeye yönelik politikaların uygulanması, büyümenin olumlu etkilerini arttırmanın ön şartı olarak görülmektedir (Şenses, 2006: 219-226).

1.5.2. Mikro Finans ve Mikro Kredi Yöntemi

Günümüzde yoksullukla mücadelede ülkeler pek çok program ve politika geliştirmişlerdir. Yoksullukla mücadele politikalarından en etkilisini, dünyada pek çok ülkede uygulanan ve birbiriyle örtüşen mikro finans ve mikro kredi yöntemleri oluşturmaktadır.

Mikro finans uygulaması, ekonomideki resmi finansal kurumlara erişim bulamayan veya resmi finansal kurumların hizmet sağlamadığı veya eksik hizmet sağladığı yoksul insanlara, düşük gelirli ailelere ve onların mikro girişimcilerine sağlanan bir finansman şeklidir. Bu yöntem, belirli bir gelir seviyesine sahip kişilere bankalardan, sivil toplum kuruluşlarından, kredi kooperatifleri ve diğer resmi finansal sistemlerden, ihtiyaçlarını karşılaması ve üretimde aktif rol almaları için düşük miktarda kredi sunmayı amaçlar (Bayraktutan ve Akatay, 2012: 6). Her ne kadar mikro kredi hizmetleri sürdürülebilirlik için ekonomik kriterleri dikkate alsın da, verilen hizmetler sosyal bir boyuta sahiptir. Sunulan hizmetler bireylerin ve ailelerinin gelirlerini artırır, eğitim ve sağlık alanlarındaki harcamaların niteliği artırarak aile refahını da yükseltmektedir (Gökyay, 2008: 38-39).

Mikro kredi, iş yapma fikridir ve işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşılamak, hammadde ve malzeme satın almak gibi gelir getirici bir faaliyet yürütmek için küçük başlangıç sermayesine ihtiyaç duyan yoksul insanlara sağlanan düşük miktarda bir kredilerdir (Bayraktutan ve Akatay, 2012: 6). Yoksulluğun önlenmesine ek olarak, mikro kredi uygulamasının istihdamı artırma ve işsizliği önleme üzerinde de olumlu etkileri olabilir. Mikro kredi uygulamasının amacı, düşük gelirli kesimlere ve yoksullara verimli bir şekilde ulaşabilen, sürdürülebilir ve etkin finans kuruluşları oluşturabilecek politika ve programları uygulamaktır. Bu sayede yoksulların üretim sürecine dâhil edilerek ekonomiye katılması hedeflenmektedir (Taban ve Şengür, 2010: 612-613).

1.5.3. Pasif ve Aktif İstihdam Politikaları

Yoksullukla mücadele kapsamında uygulanan istihdam politikalarının rolü çok önemlidir. Bu bağlamda, yoksullukla mücadelede istihdama yönelik sosyal politikaların, yoksul bireylerin işgücü piyasasına entegre edilmesine yönelik çalışmaların, geçici olarak bile olsa istihdam edilmelerinin ve girişimciliğin teşvik edilmesinin altını çizmek gerekir. Yoksul bireylerin işgücü piyasasına girmelerine örnek olarak; beceri kazandıran ve kalifiye eleman yetiştiren istihdam eğitimleri, iş arama ve bulma konusunda danışmanlık hizmetleri örnek olarak verilebilir. Yoksul bireylerin geçici de olsa istihdamda yer almalarına, toplum yararına yönelik çalışma programları, bir iş karşılığı ve sosyal güvenlik kapsamı altında geçici süreyle yoksul kişilerin istihdamı örnek gösterilebilir. Girişimcilik alanında, herhangi bir konuda deneyimli veya yetenekli olanlara ve kendi işletmelerine sahip olmak isteyenlere sermaye desteği sağlayarak yeni işletmelerin yaratılması örnek verilebilir (Odabaşı, 2009: 51).

Yoksullukla mücadelede izlenen istihdam politikaları; işsizlere gelir desteği sağlayan pasif istihdam politikaları ve işsizlik sorununu; eğitim, iş yaratma, danışmanlık ve işe yerleştirme gibi etkenlerle azaltmayı hedefleyen aktif istihdam politikaları olarak belirtmek gerekir. Pasif istihdam politikaları çoğunlukla gelişmiş ülkelerde uygulanmaktadır ve işsizlik sigortası ve işsizlik yardımı gibi uygulamaları içermektedir (Yüceol, 2005: 506). Gelişmiş ülkelerde uygulanan pasif istihdam politikaları, bireysel ve sosyal alanlarda işsizliğin olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmayı, işsizlik nedeniyle satın alma gücündeki azalmayı ve işsizliğin artmasını önlemeyi amaçlamaktadır (Gündüz, 2006: 42). Aktif istihdam politikalarında, yalnızca işsizlere gelir desteği sağlanmaz, işsiz bireylerin çalışma hayatına geri dönüşleri de kolaylaşmaktadır. Bu politikada birincil hedef grubunu, kadınlar, gençler, engelliler gibi işgücü piyasasında yer alma şansının az olduğu gruplar oluşturmaktadır (Gündoğan, 2003: 165).

1.5.4. Sivil Toplum Kuruluşları ve Etkili İletişim Kampanyaları

Ülkelerde var olan ekonomik sorunlar ve uygulanan ekonomi politikaları, bazen etkin bir yoksullukla mücadeleye izin vermeyebilir. Bu durumun ekonomi ve sosyal yaşamda yarattığı boşluğu doldurması için Sivil Toplum Kuruluşları'na (STK) ihtiyaç vardır. STK'lar yoksullukla mücadelede, kamu kurumlarına alternatif olmakta, bazen de tamamlayıcı olmaktadır. Sivil toplum kuruluşları yerel problemleri tanıyıp çözümlene hususunda diğer kurumlardan daha etkili olabilmektedirler. Bu şekilde, kaynak israfı azalır ve zaman tasarrufu sağlanır (Yalçın, 2008: 33). Sivil toplum kuruluşlarının yoksulluk konusunda oluşturmuş oldukları duyarlılık, hem devlet tarafından yoksullara verilen önemin artmasına, hem de kalıcı çözümler getirilmesini ortaya çıkarır. Kamu bütçelerinden gelen sosyal yardımın yetersizliğinden dolayı faaliyete geçen sivil toplum kuruluşları, yoksulluğun ortadan kaldırılmasına katkı sağlarken, aynı zamanda yoksulluk sorununa kamu duyarlılığını artırmaktadır (Özalp, 2008: 86).

Sivil toplum örgütlerinin sağladığı desteğe kamu kurumlarının da dâhil olması, dolayısıyla makroekonomik politikalarda toplumsal cinsiyet bakış açısının benimsemesi gerekmektedir. Eğitim, sağlık, barınma, çevre, istihdam ve birçok alandaki politika ve programlarda cinsiyet eşitliğini içeren planlamalar yapılması, diğer mikro-ekonomik çalışmalarda verimliliği artıracaktır (Kardam ve Yüksel, 2004: 66).

Yoksullukla mücadelede başarılı olabilmenin diğer koşulu ise, bu konunun toplumsal gündemin üst sıralarına çıkabilmesi ve öncelikli bir toplumsal hedef olabilmesidir (Şenses, 2006: 302). Özellikle yoksullukla savaşımın başarısında etkili iletişim kampanyalarının önemli bir payı bulunmaktadır. İletişim kampanyaları, mücadele konusunun gündemde tutulmasına, bu konuda toplumsal duyarlılık oluşturmaya, kamuoyu desteğinin sağlanmasına ve yoksul kesimlerin eğitimi ve bilinçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır. Kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve diğer destek veren kuruluşların işbirliği ile düzenlenen bu kampanyalar, planlı bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Böylelikle iletişim, yoksulluğa karşı ilginin, duyarlılığın ve ortak çözüm arayışlarının artmasını sağlayabilmektedir (Örs, 2007: 198-201).

Yoksulluk, ihtiyaçlara cevap verememek, istediğine sahip olmamak ve istediğini elde edememek anlamlarının yanı sıra dışarıda ve geri planda tutma ve ötekileştirme gibi kavramlarla tanımlanmaktadır. Bu durumu yaşayan ve maruz kalanların çoğu maalesef kadınlar olmaktadır. Böylece yoksullukta yeni bir kavram oluşmakta ve bu kavram kadın yoksulluğu olarak karşımıza çıkmaktadır (Yusufoğlu, 2010: 19).

Kadın yoksulluğu ya da yoksulluğun kadınlaşması kavramını daha anlaşılır kılmak amacıyla; bu kavramın nasıl tanımlandığı, kadın yoksulluğunun genel özellikleri ve ekonomik, toplumsal ve siyasal alandaki görünümünün yanı sıra kadın yoksulluğunun temel belirleyicileri ikinci bölümde açıklanmaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KADIN YOKSULLUĞU

2.1. Kavramsal Açıdan Kadın Yoksulluğu (Yoksulluğun Kadınlaşması)

Kadınlar, tarihin her döneminde sosyal ve ekonomik yaşama katılmışlardır. Oysa kadınların ekonomik hayata katılımı ile sosyal ve ekonomik gelişme düzeylerinden faydalanmaları aynı oranda olmamaktadır. Her ne kadar kadınlar yüzyıllarca üretimin her aşamasına katkıda bulunsalar da, gelişme fırsatlarından yeterince pay alamamakta ve dünyadaki yoksulluğun en çok etkilediği kısımda yer almaktadır (Kocacık ve Gökkaya, 2005: 195-196).

Yoksulluk olgusu, sosyal bilimlerin ilgi alanını oluşturmasının yanı sıra bir kimliğe sahiptir ve bu kimlikle birlikte kadın yoksulluğu kavramı oluşmuştur. Toplumdaki kadınların; kadın hakları konusunda farkındalık eksikliği ya da kadın hakları için mücadele verme çabasından yoksun olması, kadın yoksulluğu kavramı ile ilişkilidir (Fidan, 2010: 854). Toplam nüfusun yarısını temsil eden kadınlar; eğitime, ekonomiye, siyasete, işgücü piyasasına katılımında bazı engeller yaşamaktadırlar. Bu durum ise yoksulluğun kadınlaşmasına yol açmaktadır. Cinsiyet eşitsizliği ve ekonomik güç kullanımındaki farklılıklar, kadınlar ve erkekler arasında emeğin eşitsiz dağılımı, tüm zararlı gelenekler, kadınların ekonomik olarak güçlenmesini önlerken yoksulluğun kadınlaşmasına ivme kazandırmıştır (KSGM, 2008: 12).

Yoksulluğun kadınlaşması kavramsal olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yalnız yaşayan kadınların veya kadın ve çocuklardan oluşan tek ebeveynli ailelerin daha yoksul olduğunu içeren deneysel özellik taşıyan çalışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Aile yapısındaki değişiklikler, boşanma sayılarındaki artış, evlilik dışı çocuk sahibi olma konusundaki artan oran yoksulluğun kadınlaşmasını açıklamak amacıyla kullanılmıştır (Şener, 2009: 2).

Kadın yoksulluğu, kendini birçok alanda göstermektedir. Kadınlara tüm iş alanlarının açık olmaması nedeni ile kadın, işgücünün istihdam olanaklarına yeterince ulaşamamaktadır. Böylece işsiz kalan kadınlar kayıt-dışı sektörde, sağlıksız koşullarda, sosyal güvencesiz ve çok az ücretle çalışmaya mecbur kalmaktadırlar. Öte yandan kadınlar, istihdam olanağı yakalasa bile eğitilmiş ya da eğitimsiz olsun her an işini kaybetme riski ile kalabilmekte ve ev kadınlığına dönmektedir. Erken emeklilik veya işi erken bırakma kadınları, sosyal haklarından mahrum bırakmakta,

yaşamının geri kalan kısmını etrafındaki kişilere bağımlı kılmakta, yoksulluk içinde yaşaması gerçeği ile karşı karşıya getirmektedir (Güre, 2007: 45).

Bütün yoksullar içinde çoğunluğu, kendilerini ya da ailelerini destekleyen kadınların oluşturması, yoksulluğun kadınlaşması kavramının katı bir tanımı olmaktadır (Goldberg ve Kremen, 1990: 2). Küresel sermayenin ucuz emeğe duyduğu ihtiyaç, ilk önce kadınların emeği ile çözülmeye çalışılmaktadır. Bu durum gerçekte, kadın istihdamındaki fazlalığı sergilemekle birlikte aslında kadınların daha çok yoksulluğa maruz kaldıklarını ve kadınların yoksulluklarının sayısal olarak arttığını göstermektedir (Açıkgöz, 2010: 46).

İlk kez 1978 tarihinde Diane Pearce tarafından önerilen bu kavram, ABD'deki yoksul kesimin üçte ikisinin kadınlardan oluştuğunu, bu süreçte kadınların işgücüne çoğunlukla katılmalarına rağmen 1950-1970 dönemlerde zamanla kadınların kötüleşen ekonomik durumuna dikkat çekmek amacı ile kullanılmıştır. Daha sonra yapılan çalışmalar, yoksulluk olgusunun erkekler ve kadınlar tarafından farklı şekillerde yaşandığını göstermiştir (Ulutaş, 2009: 29).

2010 yılında yapılan bir çalışmada, yoksulluğun kadınlaşması kavramını anlamak için önemli iki öge ele alınmıştır. Bu öğelerden ilki, hangi kadınların bu kavrama dâhil olduğudur. Bu çalışmada, sadece hanenin reisi olan kadınların değil, aynı zamanda yoksul hanelerdeki evli kadınların da bu kapsama dâhil edilebileceği belirtilmektedir. Yoksulluğun kadınlaşması ile ilgili olan ikinci öge, bu kavramın statik bir süreçten ziyade dinamik bir süreç olduğu gerçeğidir. Bu dinamik süreçte yoksulluk, hane reisi kadın olanlarla yaşayan bireyler arasında daha yoğun yaşanmaktadır (Kim ve Choi, 2010: 2-3).

Kadın reisli hanelerin yoksulların en yoksulu olmasına dair fikir, yoksulluğun kadınlaşması fikrine temel oluşturur. Hane reisinin kadın olduğu aileler yoksulluğu daha çok yaşamaktadırlar. Ancak, hanedeki kadın reisi konusu ile yoksulluk arasındaki ilişki aynı düzeyde değildir. Araştırmalar, erkeklerin az da olsa bir gelire sahip olduğu kadın reisli ailelerdeki kadınların yaşamlarının, bu geliri olmayanlara kıyasla daha iyi olduğunu göstermiştir (Dinçoflaz, 2009: 60).

Kadın hareketi ve kadın merkezli çalışmalar, uluslararası boyutta yoksulluğun kadın odaklı bir kimlik kazanması açısından büyük etki yaratmıştır. Kadın yoksulluğunun uluslararası platformda etkili hale gelmesi, kadınların gelirindeki artışın hanehalkı refahı üzerinde doğrudan olumlu bir etkiye sahip olması ile yakından ilgilidir. Oysa erkeklerin gelirindeki artış, çoğunlukla bireysel harcamaların ardından hanehalkı refahını etkilemektedir. Bu algı, kadınların gelir ve gider seviyelerinin belirlenmesinde politikaların geliştirilmesine yol açmış ve böylece kadın önemli bir aktör olmuştur (Fidan, 2010: 854).

Yoksulluk olgusu ve kadın arasındaki bağ ile kadın yoksulluğunun nedenleri; bir toplumdan diğerine, bir bölgeden diğer bir bölgeye, kent ve kırsal ayrımı açısından ve geçen zamanla beraber değişmektedir (Açıkgöz, 2010: 52). Kadınların yoksulluğa maruz kalma nedenleri; yoksulluğu nasıl derinden yaşadıkları ve yoksullaşma süreçlerini ele almak, yoksul kadın tanımına hangi özelliklerin dâhil olduğunu anlamak açısından yararlı olacaktır.

2.2. Kadın Yoksulluğunun Görünümleri

Dünyanın yoksul çoğunluğunun kadınlar olduğu iddiası doğruluğu ispat edilmemiş olmasına rağmen, kadınların dezavantajlı konumları tartışmasız bir gerçek olmaktadır. Bu gerçeğe kadınların özellikle yoksulluğun ciddi kurbanları olduğu sonucuna varılabilmektedir. İlk olarak, cinsiyet eşitsizlikleri, kadınların açık bir şekilde bir dizi fakirleştirici koşullarla yüz yüze gelmesi ve yetki ve becerilerindeki başarısızlıklar, kadınları erkekler karşısında dezavantajlı duruma getirmektedir. İkincisi ise, kadınların erkeklere kıyasla ağır iş sorumlulukları ve erkeklerden daha az kazanç elde etmeleridir. Son olarak, kadınların kendilerini yoksulluktan çıkarma kapasiteleri kültürel, yasal çerçeve tarafından ve sosyal ve mesleki hareketliliği üzerindeki işgücü piyasası kısıtlamaları tarafından sınırlandırılmaktadır (Moghadam, 2005: 31-32).

Yoksul bir yaşamda yeterli eğitim ve öğretim sürecine sahip olmayan ve düzenli bir gelir elde edebilecek bir işte çalışma imkânı bulamayan kadınların mücadeleleri, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda kendini göstermektedir. Son yıllarda, düşük işgücüne katılım oranları, yüksek işsizlik oranları ve çalışan kadınların istihdam koşullarında yaşadığı ayrımcılıkların yanı sıra eşinden boşanma, evlenmeden ebeveyn olma gibi nedenlerle tek ebeveyn kalma neticesinde reisi kadın olan hanelerin sayısı artmıştır. Cinsiyet farklılıkları ve toplumsal cinsiyet rolleri de kadınların farklı şekillerde yaşadıkları yoksulluğa katkıda bulunmaktadır (Alptekin ve Aksan, 2011: 424-426). Birçok araştırma, gelişmiş ülkelerde kadınların ve tek ebeveynli ailelerdeki yoksullaşmanın temel nedeninin, kadınların işgücü piyasasına niteliksiz bir işgücü olarak girmeleri, aldıkları düşük ücretler ve uğradıkları ayrımcılıklar olduğunu göstermiştir. Bu nedenler çoğu zaman çocuğu olan, boşanmış, dul veya düşük geliri olan ailelerden gelen kadınların geleneksel rolleri nedeniyle, bakım sorumluluğu üstlenmesi ve çalışma hayatına katılamaması neticesine yol açar (Gül, 2005: 27).

Yoksulluk, sadece kadınlar için bir gelir yoksulluğu değil aynı zamanda toplumsal hayattan sosyal dışlanmayı da ifade eder. Yeterli derecede eğitime sahip olamayan kadınlar ücretsiz aile işçileri olarak değerlendirilir. Çalışan kadınlar ise çoğunlukla düşük ücretlerde, sigortasız ve kayıt dışı olarak istihdam edilmektedirler (Topgül, 2013: 277). Sosyal güvenlik ve kayıt dışı ekonominin olumsuzlukları, yoksulluğun oluşumunda ve devamında iki önemli unsur olarak görünmektedir. Kayıt dışı ekonomide, işletmeler en düşük maliyetle üretim yapmayı, çalışanlarını da en düşük ücret ve sosyal haklarla istihdam etmeyi hedeflerler. Bu durum ülke ekonomisinde kalifiye

olmayan veya düşük nitelikli emek piyasasını oluşturur (Dansuk, 1997: 96). Bu anlamda düşük ücret seviyeleri, sosyal güvencesiz ve kayıt dışı çalışma, yoksul kadın sayısında artışa neden olur.

Kadın yoksulluğuna özgü nedenlerden dolayı üç kilit faktör dikkat çekmektedir. Bu anlamda ilk sırayı, kadınların işi gelire dönüştürmeleri için çok az fırsat olduğu gerçeği alır. Bu durumun nedenini, kadınların evdeki sorumlulukları oluşturmaktadır. İkincisi sırayı, kadınlar bir gelire sahip olduğunda, bu geliri nasıl kullanacağına dair karar almada zorlanmaları oluşturur. Üçüncü sırada ise, kadınların kendi bireysel refahlarını artıracak kararlar almada düşük eğilime sahip olmaları yer alır. Kadınların bu tutumu doğal yapılarından ve annelik davranışları nedeniyle doğar ve kadın olmak sosyal açıdan yapılanmış bir kavram haline gelir (Dinçoflaz, 2009: 54).

Yetiştirilme süreci ve yoksulluk nedeniyle, yoksul kadınlar çoğunlukla çaresizlik duygularıyla çevrilidir. Çaresizlik hissi ve düşük özgüven; çevresel, sosyal ve ekonomik kaynakların yetersiz olması nedeniyle daha da güçlenir. Bu sorun aynı zamanda kadınların yeterince bireyselleşememesi gerçeğiyle de ortaya çıkar. Çaresizlik hissine genellikle tükenmişlik hissi eşlik eden yoksul kadınlar, çok boyutlu sorunlarının ağırlığıyla tükenmiş hissederek, yoksulluk ile baş etme gücünü de kaybedebilirler (Aktaş, 2007: 71).

Dünya’da ve Türkiye’de kadınlar, ücretsiz işlerde daha fazla yer almakta ve daha fazla zaman harcamaktadırlar. Toplumun kadına biçtiği görev ve bakım sorumlulukları, kadınların ücretli ekonomik faaliyet ve istihdam olanaklarına katılımına sınır koymaktadır. Ekonomik nedenlerle birlikte toplumsal cinsiyet rollerindeki katı yaklaşım, kadını erkeğe bağımlı kılan tutum ve önyargılar, kadınların yetki ve karar sahibi olmalarının önünde engel teşkil etmektedir. Yönetici rollerinde, siyasette ve eğitime katılımında kadınlar erkeklerin gerisinde kalmaktadır. İşverenlerin ucuz işgücü ve düşük maliyet amacı ile kadın emeği üzerinde oluşturduğu sömürü, kadını vasıfsız işlerde çalışmaya mecbur bırakmaktadır. Kadınların elde ettiği gelir düşük seviyelerde olmaktadır. Bu bağlamda kadın yoksulluğunun ekonomik, toplumsal ve siyasal alandaki görünümünü ele almak gerekmektedir.

2.2.1. Kadın Yoksulluğunun Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Alandaki Görünümleri

Kadın ve yoksulluğun iç içe girmesi, özellikle ekonomik, sosyal ve politik dönüşümün bir sonucudur. Ekonomik nedenlerle birlikte toplumsal cinsiyet rollerinin katı tutumu, kadınların karar alma ve yetki sahibi olmasında yetersizliği, eğitime ve üretim kaynaklarına sınırlı erişimi yoksulluğun kadınlaşmasında önemli bir etki oluşturmuştur (KSGM, 2008: 5).

Kadın yoksulluğunu anlamak için finansal kaynaklara ulaşmayı, gelir ve harcamalar üzerindeki kontrolü, kaynakların kullanımını, ekonomik, toplumsal ve siyasal hayatta cinsiyetler

arası yaşanan farklılaşmayı ve bu farklılaşmada kadının nerede yer aldığını ve benzeri bir dizi faktörü bir arada ele almak gerekmektedir.

2.2.1.1. Ekonomik Alanda Kadın Yoksulluğu Görünümü

Kadınların sosyal hayata katılımı için en önemli araç gelir elde etmeleridir. İnsanca bir hayat sürmek için finansal araçlara ek olarak, temel ihtiyaçları karşılamak için farklı sosyal, kültürel ve ekonomik fırsatlara da sahip olmak gerekir (Topgül, 2013: 291).

Tüm dünyada üretim araçlarının mülkiyetinde cinsiyete bağlı olarak dikkate değer bir fark vardır. Kadınlar, toprak bölüşümü ve miras payı konusunda neredeyse her zaman dezavantaj yaşamaktadırlar. Bu durum aynı zamanda kadınların teminat gösterebilecekleri varlıkları olmadığı için kredi olanaklarına erişmelerini de engellemektedir (Ulutaş, 2009: 31).

Kadınlar, formel işlerde daha az yer alırken, kayıt dışı ve ücretsiz işlerde daha fazla yer edinmektedirler. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde, kadınların kazançları erkeklere oranla daha azdır. Kadınların evdeki ekonomik faaliyetleri hem sosyal hem de istatistiksel olarak görünür değildir. Bunlar, kadınların ev yaşamındaki sorumluluklarının bir uzantısı olarak görülmektedir (Dinçoflaz, 2009: 66). Ayrıca, ücretli çalışmaya katılan kadınların statüleri değişip iyileşirken, bir anlamda sosyal eşitsizlikler ortaya çıkmakta, çelişkiler ve eşitsizlikler yaşanmaktadır. Örneğin, ekonomik büyüme dönemlerinde işgücü piyasasında çalıştırılan kadınların, kriz zamanlarında işine son verilmektedir (Koray, 2005: 325).

Kadınların yaşadığı zorlukların bir diğeri de ev ve iş yaşamını birlikte yürütmeleridir. Örneğin, bir kadın genellikle çocuksuz olarak çalışma hayatına girer, ancak çocuğu olduğunda iş hayatından çekilir ve bu durum kadının çalışma koşullarını olumsuz yönde etkiler (Koray, 2005: 329).

Düşük ücretli ve vasıfsız işlerde kadınların istihdam edilmesi dolayısıyla, ücretli çalışan kadınların aynı konumda bulunan erkeklere kıyasla ekonomik açıdan daha az bir gelire karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Kadınlar hem evde hem işgücü piyasasında ücret alarak çalışsalar da, yoksulluğu erkeklerden daha etkili yaşarlar (Duyan, 2010: 21).

Ailenin gelirinin artması ile erkeklerin gelirin kontrolünü daha fazla eline aldığı, fakat aile gelirinin azalması neticesinde bu kontrolün ve gelir yönetiminin kadının sorumluluğuna bırakıldığı görülmektedir. Başka bir deyişle, servet erkeğe, yoksulluk ise kadının idaresine bırakılmaktadır (Şener, 2009: 4).

2.2.1.2. Toplumsal Alanda Kadın Yoksulluğu Görünümü

Çalışma hayatı kadınlara ekonomik özgürlük verirken, geleneksel yapının varlığı ve devam etmesi kadınların iki hayat arasında kalmasına neden olmaktadır. Kadının anne ve eş olması ile çalışma hayatında yer alması büyük sorumluluk gerektiren unsurlardır. Aynı zamanda, erken yaşlardan itibaren, ev kadını ve anne rolünü üstlenerek büyütülen kadın, özellikle ataerkil toplumlarda arka planda kalmaya mahkûm olmuştur. Kadınlardan toplumun kendisine uygun gördüğü rolleri üstlenmesi beklendiği için, kadınların mesleki başarısı ve kariyerle ilgili hedefleri arka planda kalır (Günday, 2011: 51).

Ekonomik yaşamdaki cinsiyet eşitsizlikleri, sadece yoksul hanelerdeki kadınların değil, tüm hanehalkı üyelerinin yoksulluğuna ve yoksulluğun nesiller arası çoğalmasına neden olan bir faktör olmaktadır. Kızların çocukken evlendirilmeleri hakkındaki ve eğitim almalarına karşı olan cinsiyetçi önyargılar, kadınların doğurganlık kararları üzerindeki kontrol eksikliği, kadın ve erkek arasındaki ücret farklılıkları, yoksulluk ve cinsiyet eşitsizlikleri arasındaki kısır döngü, kuşakların yoksulluktan kaçışını zorlaştırmaktadır (Çağatay, 1998: 11).

Günümüzde, yükseköğrenim gören pek çok kadın ailesi, eşi ve çocukları için kariyerlerini bırakmak zorunda kalmıştır. Çocuk bakımı, evin geçimi ve yönetimi için ödenecek ek ücretleri karşılayabilecekse kadın çalışmakta, aksi halde iş hayatını bırakmaktadır. Kadının medeni halindeki değişiklikler aile içindeki sorumluluklarını etkilemekte ve kadın işgücü piyasasından uzaklaşmaktadır. Örneğin, eşin geliri yeterli olduğunda, kadın evlendikten sonra çalışma hayatını bırakmakta veya masrafların artması ile birlikte çalışma hayatına geri dönmektedir. Medeni hal, eğitim düzeyi, iş yönelimi, aile yapıları, eşlerin kazançları ve tutumları gibi faktörler; kadınların istihdamını farklı şekillerde etkilemektedir (Günday, 2011: 54).

Yoksulluk, zaman ve mekâna bağlı olarak göç ve göçmen olmak ve belirli etnik gruplara ve sosyal sınıfa mensup olmak ile de ilgilidir (Şener, 2009: 2). Özellikle göç olgusu kadınları çok fazla etkilemekte iken yoksulluk, gelenekler, sosyal baskı ve işsizlik boyutuyla da zorlamaktadır. Kırsal kesimden kentlere göç eden ailelerdeki kadınlar; düşük ücretli ve kötü şartlara sahip işlerde ve kayıt dışı sektörlerde çalışmak zorunda kalmakta, geçici, yarı zamanlı veya ücretsiz çalışma koşulları ile yüzleşmektedirler (Gülçubuk ve Yasan, 2010: 92). Göçmen emeğin ucuz ve esnek hali, kayıt dışı sektörlerde çalışan kadınların oranını arttırmaktadır (Önder, 2013: 44). Bu nedenle, seçime dayanmayan ve hazırlıksız olan zorunlu özellikteki göç olgusu sınırlı iş imkânları ile birleşir, böylece yoksulluk kadınlar için kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkar (Şener, 2009:6).

2.2.1.3. Siyasal Alanda Kadın Yoksulluğu Görünümü

Özellikle 20. yüzyılda, geleneksel yaşam biçiminden vazgeçilip modern yaşam biçimine geçildiğinde, seçme ve seçilme konularında yapılan eşitlikçi düzenlemeler kadınların siyasi katılımında değişiklikler yarattı. Ancak bugün, kadınların siyasi hayata katılımları henüz erkeklerle eşit seviyeye ulaşmamıştır. Siyasi karar alma sürecinde cinsiyetler arasındaki eşitsizlikler belirgindir (Gökçimen, 2008: 8).

Kadınlar yeteri kadar siyasette yer almaya cesaret edememektedirler. Özel alan dışında kadının kamusal alanda erkeklere oranla daha az yer almasının nedenleri vardır. Bunları; düşük eğitim düzeyi, düşük gelir düzeyi, siyasi konuya ilgi eksikliği, yasalardaki ayrımcı hükümler, aile ile ilgili sorumluluklar ve siyasi sistemlerle yeterince ilişki kuramamak olarak saymak mümkündür (Çağlar, 2011: 59).

Genel olarak, kadınların siyasi yaşamdaki rolü, kadınların iş dünyasında ve farklı sosyal ortamlardaki rollerinden bağımsız değildir (Arıkboğa, 2009: 18). Kadınların geleneksel rolleri ve kadınların politik hayata katılımının bağdaşmadığına olan yaygın inançlar, kadınları bu alanlardan uzak tutmaktadır. Ancak, kadınların sosyal ve politik katılımını sağlayacak eşit ve demokratik bir aile anlayışı yaygınlaştırılmalıdır (Gökçimen, 2008: 51). Siyasette var olan erkek üstünlüğünü törpülemek ancak, kadınların çok sayıda politik karar alma sürecine katılmaları ile olacaktır (Sancar, 2008: 178-184).

2.3. Kadın Yoksulluğuna Etki Eden Temel Faktörler

Kadınların yaşadığı sosyal ortamda, yaşam alanlarının birçok yönünü değerlendirmek önemlidir. Birçok ülkede cinsiyet rollerindeki eşitsizliklerden dolayı kadınlara sınırlı bir yaşam alanı sağlanmış, kadınların sosyal hayata katılımı önlenmiş ve kadınlar benzer faktörler nedeniyle erkeklerden daha ağır bir yoksullukla karşı karşıya kalmıştır. Kadınların sosyal statüsünün geriliği ve kadınları erkeğe bağımlı kılan uygulamalar, kadını güçsüz gösteren politik söylemler, kadınların yoksulluğu yaşamasına neden olmuştur. Eğitim imkânı ve bir işi olmayan, kayıt dışı sektörde çalışan, sosyal güvenlik kapsamı dışında tutulan kadınlar, eş ve anne olmanın getirdiği sorumlulukla da baş etmek zorunda kalarak yoksullukla yüz yüze kalmıştır (Duyan, 2010: 20).

Kadının iş hayatında olması ile ilgili önyargılar, erkeklerle aynı işte olmalarına rağmen onlardan daha düşük ücretlendirilmelerinin yanı sıra gelir üzerinde gerekli kontrolü sağlayamaması kadınları yoksullaştıran etkenlerden biridir (Gülçubuk ve Yasan, 2010: 94). Kadın emeğinin sömürüye açık olması ise kadını yoksullaştıran etkenlerden bir diğeridir. Küreselleşmenin getirdiği ucuz işgücüne yönelim, yüksek kazanç ve düşük maliyet gayesi, kadın emeği üzerinde sömürüyü kaçınılmaz kılmıştır. Sonuç olarak, kadınlar yarı zamanlı, vasıfsız ve kayıt dışı işlerde çok düşük

ücretlerle, beceri gerektirmeyen işlerde çalışmak zorunda kalarak, emeklilik haklarından da mahrum kalmışlardır. Gerek kültürel gerekse toplumun kadına biçtiği roller dolayısıyla yaşanan bu ikincil durum, yoksulluğun kadınlar aleyhine gelişmesinin en büyük etkenlerinden biridir (Kabakçı, 2012: 47-49). Öte yandan kadının içinde bulunduğu baskılar, aile içi şiddet, dayak, tecavüz, eve mahkûmiyet gibi unsurlar yanında özellikle çalışma hayatında maruz kaldığı cinsel taciz gibi psikososyal engellemeler de kadının çalışma hayatından uzak kalmasına ve yoksullaşmasına neden olmaktadır.

Ataerkil düşünce yapısı; kadını çalışma hayatından uzak bırakmakta, kadını maddi yönden erkeğe bağımlı hale getirmekte, kadına çalışma hayatında özerk birey olma hakkı tanımamakta ve kadının yoksullaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Boşanma da kadın yoksulluğunda önemli bir yer tutmaktadır. Boşanan kadın hem çocuğunun temel ihtiyaçlarını karşılamak, hem de kendi yaşamını devam ettirmek zorunda kaldığı için yoksullaşabilmektedir (Kabakçı, 2012: 51).

Kadın yoksulluğunu etkileyen faktörlerin başında kadın istihdamı ve işgücüne katılım, hane içi eşitsizlikler ve ayrımcılık, toplumsal hayata katılamama ve sosyal dışlanma, eğitime, sağlığa ve sosyal güvenliğe yetersiz erişim, aile içi şiddet gelmektedir. Bunlara ek olarak; toplumsal cinsiyet rollerindeki eşitsizlik, düşük ücretler ve hane reisinin kadın olması, diğer önemli etkenler arasında yer almaktadır.

2.3.1. Kadın İstihdamı ve İşgücüne Katılımı

Kadınların işgücü piyasasına yeterince katılamamasının temel nedenleri, kadın işi olarak kabul edilen bakım hizmetleri, paylaşılmayan ev işi ve sorumlulukları, kadının bulunması gereken yerin evi olduğu ataerkil düşünce sistemidir. Çalışma hayatını düzenleyen yasalarda, kreş, bakım odaları, hamilelik ve süt izni gibi düzenlemelerin işveren üzerindeki ağır yük getirdiği iddiası işverenin kadın istihdamından kaçınmasına neden olmaktadır. Kadının iş yaşamındaki cinsiyet ayrımcılığı ve eşit işte eşit ücret alamaması, istihdama katılmalarına izin vermemektedir (Dinçoflaz, 2009: 79). Erkeğin hane içinde evin geçiminden sorumlu olması, kadının çalışıp haneye para kazandırmasının erkek için gurur meselesi olması başka bir engeldir (Gülçubuk ve Yasan, 2010: 95).

Öncelikle, kadınlar iş hayatına dâhil olma konusunda erkeklerden daha dezavantajlı durumda oldukları için, istihdama katılsalar bile, mesleki beceri gerektirmeyen, fiziksel açıdan çaba gerektiren bir çalışma alanında düşük ücret almaktadırlar. Düşük ücretler, özellikle erkeklerin işsiz olduğu yerlerde, bugün dünyanın birçok yerinde sermaye sahiplerine avantaj sağladığı için, kadınlar düşük ücretlerle çalışmaya mecbur olmaktadır (Yusufoğlu, 2010: 22).

Sosyal güvenlik sisteminin her kesimi içine almadığı gerçeğiyle hareket edilirse, aile ve akrabalık bağları, sosyal devlet tarafından sağlanan güvenlik ve yardım hizmetinin yerine geçmektedir. Sosyal yapının devamlılığı ve çoğalmasında aile önemli bir merkez olduğu için bu durum toplumda kadınların temel rollerinin eş ve anne olmaları ile sonuçlanmaktadır. Bu yapının varlığı ile kadınların ekonomik yaşama katılımı yetersiz kalır veya bu katılım kadın için kayıt dışı ve hane içi işler şeklinde süregelir (Dedeoğlu, 2009: 45).

2.3.2. Hane İçi Eşitsizlikler ve Ayrımcılık

Hane içi eşitsizlikler, hane dışı faktörlerle karşılıklı olarak birbirlerini etkilemekte, kadınlar ve kız çocuklarının fırsat yapılarını biçimlendirmektedir. Bu faktörler; sosyo-ekonomik yapılar ve koşullar, kamu politikaları, yasal çerçeve ve egemen cinsiyet ideolojisidir. Böylece hane içi eşitsizlikler ve ataerkil aile düzenlemeleri, kadınları ve kız çocuklarını yoksulluğa karşı oldukça savunmasız bırakmaktadır (Moghadam, 2005: 18).

Kadınlara karşı eşitsizlik ilk olarak evinde kendini gösterir. Örneğin, aile için kız çocuklarının eğitimi yeterli derecede önemli olmazken, erkeğe her zaman daha fazla önem verilmiştir. Kız çocukları, hanede anne ve aileye yardım edip ev işleri yaparken, erkek çocuklarının hane dışı işlerde çalışması ve eğitimlerine devam etmeleri sağlanmaktadır. Böylece hanede daha çocukluk döneminde eşitsizlik ve ayrımcılık yaşanmaya başlanmıştır (Topgül, 2013: 292). Özellikle yoksulluk içinde yaşayan hanelerde, para üzerinde kontrol sağlama ve denetleme işi erkeklerin olurken, kadınlardan bu kontrol alınmış, sadece parayı idare etmek kadının sorumluluğuna bırakılmıştır (Güneş, 2011: 239).

Kadın yoksulluğunun bir başka yönü de ayrımcılık olmaktadır. Kadınların yoksulluk deneyimleri, ayrımcılığın yoksulluk üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Bireyler arasındaki farklılıklar yüksek düzeyde ayrımcılığa yol açmakta ve kadınlar arasında yoksulluk riskini arttırmaktadır (Öztürk ve Çetin, 2009: 2672). Kadınların çalışma hayatlarında yeterli düzeyde yer alamayışları ve gelir elde edemeyişlerine ayrımcılık yaşamaları sebep olmaktadır. Zira kadınlar istihdam, ücret, çalışma süresi konularında farklı muamelelere maruz kalmakta ve sonuç olarak iş hayatından uzaklaştırılmaktadır. Kadınlara verilen ücretlerin erkeklerden düşük olması, kadınların işyerinde cinsel taciz yaşamaları veya ekonomik kriz sırasında işten çıkarılan ilk işçi kesiminin kadın olması ayrımcılık nedeniyledir (Kabakçı, 2012: 48-49). Bu bakımdan, işe alım, cinsiyet ve eğitim konusundaki ayrımcılıktan en çok etkilenen kişilerin kadınlar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2.3.3. Toplumsal Hayata Katılamama ve Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma, yoksulluğun hem sebebini hem sonucunu oluşturan bir olgudur. Yeterli kaynağa sahip olmayan bireyler, kendilerini toplumun bir parçası olarak görmez ve toplumla olan bağlarını koparırlar. Sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya kalan ve dezavantajlı olan kesimde ise kadınlar bulunmaktadır (Şahin, 2010: 79).

Yoksul kadınlar çalışma hayatında, kendi yetersizliklerinin yanında mevcut sistemde ekonomik ve sosyal yapılarla ilgili sorunlarla karşılaşabilmektedir. Kadınların çeşitli yoksunluklar ve yetersizlik yaşamaları çoğu zaman onların seçtikleri bir durum değildir. Örneğin, okur-yazar olmayan, eğitim alamayan ve erkeklerle aynı işi yapıp düşük ücret alan kadınlar buna örnektir. Bu olumsuzları yaşayan kadınlar, sistemin ve geleneksel yapıların neticesinde dezavantaj yaşarlar (Açıkgöz, 2010: 51). Eğitim alanı ile meslek hayatında, ayrımcılıklarla ve fırsat eşitsizliğine uğrayan kadınların çalışma hayatında erkeklerden geri planda kalması, onların hayatın başka aşamalarında aktif rol almalarının önüne engel oluşturur. Dolayısıyla kadınlar, toplumdaki sayısal ağırlıklarına rağmen sivil toplum örgütlerinde, sendikalarda, yerel yönetim birimlerinde ve ulusal politikalarda yeterince temsil edilemezler. Tüm bunlar kadınların çoğunlukla ekonomik, sosyal ve politik alanlardan dışlanması ile neticelenir (Çakır, 2008: 42).

2.3.4. Eğitime Erişim

Eğitim, kadınlarla ilgili en önemli konulardan biridir. Kadınların erkeklere göre daha düşük eğitim seviyelerine sahip olmaları veya okuryazar olmadıkları ve eğer isterlerse okuyamayacakları gerçeği, maruz kaldıkları ayrımcılıkla doğrudan ilişkili olabilir. Bu nedenle, eğitim düzeyi kadınların yoksulluğunu etkileyen önemli bir faktördür. Bilgi ve donanıma sahip olabilmek, toplumda yer edinmek, kendini ifade ve mesleki beceri gibi konular eğitimle ilgilidir (Yusufoğlu, 2010: 31-32). Yeterli eğitim fırsatlarından yararlanamayan kadınlar genellikle iş gücü piyasasında kayıt dışı çalışmakta, sosyal güvenceden yoksun olmakta, düşük ücretli işlerde yer almakta, böylece yoksulluk kadın için daha kalıcı bir hal almaktadır (Topgül, 2013: 292).

Bir ülkenin ekonomik refahı ve bir ülkenin gelişimi açısından işgücü piyasasında kadınların bulunması son derece önemlidir. Bu doğrultuda ilk öne çıkan mesele eğitimidir. Kadının eğitime katılması, yalnızca işgücü piyasası için değil, aynı zamanda ülke ekonomisi için önem teşkil ederek, gelecek için eğitilmiş ve bilinçli çocukları yetiştirmesine ve daha az çocuk yaparak nüfus artış hızını kontrol etmelerine yardımcı olacaktır (Berber ve Eser, 2008: 14). Aynı zamanda eğitim, kadınların kendine olan güven duygusunu artırırken, onların yeni seçenekler bulmalarına ve rasyonel kararlar almalarına yardımcı olan önemli bir faktördür. Araştırmalar, eğitim görmüş kadınların, aile planlaması konusunda dikkat ettiklerini ve sağlık hizmetlerinden verimli bir şekilde faydalandıklarını göstermektedir (Kutlar ve Gülçubuk, 2010: 483).

Kadınların okullaşma oranının düşük olması, sağlığı olumsuz yönde etkilerken düşük bir farkındalığa yol açmaktadır. Çünkü eğitimsiz kadınlar sağlık hizmetlerine nasıl erişileceği ve bu sistemleri nasıl kullanılacağını bilmek konusunda yetersizlik yaşamaktadırlar (Dinçoflaz, 2009: 69).

2.3.5. Sağlığa ve Sosyal Güvenliğe Erişim

Kadın sağlığını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Gelişim düzeyi, istihdam yapısı, eğitim, okuryazar olma, kadınlar ve aileler için sosyal politika ve değerler sistemi bu faktörler arasındadır. Kadınların sosyo-ekonomik anlamdaki seviyesi, kültürel anlamdaki yeri ve zihinsel durumu, sağlığını ve hastalıklarla başa çıkma yeteneğini doğrudan etkilemektedir. Örneğin, kadının kendine ait bir işi ve mesleği olmaması, yaşam kalitesini giderek düşürmekte ve yaşam doyumunun azalmasına neden olabilmektedir. Böylece kadın, herhangi bir sorunla karşılaşması durumunda kendini çaresiz hissetmekte ve tükenmişlik duygusu yaşayabilmektedir (Aktaş, 2007: 71-72).

Kadınlar işgücüne katılsalar bile, kayıt dışı sektörde istihdam edilir veya ücretsiz aile işçiliği nedeniyle sosyal güvenlik sisteminin dışında kalırlar. Sosyal güvenlik sistemine dâhil edilmemeleri, sağlık hizmetlerine erişememeleri ve emeklilik haklarını yitirmeleri kadın yoksulluğu ile yakından ilgilidir (Uçar, 2011: 41). Kadınları sosyal güvenlik şemsiyesi dışına itmek, onları eşlerine veya babalarına bağımlı kılar. Sosyal güvenlik sisteminden yararlanamaması ise kadını, işsiz kalma ve sağlığını kaybetme noktasına geldiğinde savunmasız bırakarak yoksulluğa sürükler (Ulutaş, 2009: 33).

2.3.6. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet

Kadınların sosyal ve ekonomik hayata aktif katılımını önleyen en önemli etmenlerinden biri kadına yönelik şiddettir. Herhangi bir medeni durum, gelir ve eğitim seviyesindeki kadınlar, yaşları ne olursa olsun, şiddete maruz kalabilmektedir.

1985 yılında Nairobi'deki 3. Kadınlar Konferansında kadınlara yönelik şiddet konusu geniş bir çerçevede ele alınmıştır. Nairobi Gelecek Stratejileri kapsamında, tüm toplumlarda kadına yönelik şiddetin ortaya çıktığı belirtilmiştir. Hanede kadına yönelik şiddet, insan kaçakçılığı ve savaş olaylarında kadınların durumu gibi kadına yönelik şiddet türleri vurgulanmıştır. 1995 tarihinde Pekin'deki 4. Kadınlar Konferansında kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nda kadına yönelik şiddetin insan haklarının ihlali olduğu kabul edilmiştir (KSGM, 2007: 12).

Birleşmiş Milletler 1993'te Kadına Yönelik Şiddeti Önleme Deklarasyonu'nda, kadına yönelik şiddeti, kadınlara kamusal veya özel yaşamda olsun, fiziksel, cinsel, psikolojik olarak acı

veren cinsiyet temelli bir eylemin uygulanması olarak ifade etmiştir. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi ise kadına yönelik şiddeti, kadınlara orantısız şekilde uygulanan ve özellikle kadın olduğu için onlara yöneltilen şiddet olarak tanımlamıştır (KSGM, 2012: 9).

Kadın ve erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinden ve temel insan hakları ve özgürlüklerinin ihlal edilmesinden kaynaklanan kadına yönelik aile içi şiddet, sosyal bir yara ve önemli bir halk sağlığı sorunudur. Kadınların hem toplumdaki hem de ailede, erkeklerle karar alma sürecine eşit olarak katılamaması ve kadınların sosyal ve ekonomik durumlarının düşük olması, kadınları şiddete karşı zayıf bir konuma getirmektedir (KSGM, 2007: 10). Kadına yönelik şiddet yalnızca kadınların bir sorunu değil, tüm toplumu ilgilendiren ciddi bir sorun olmasının yanında kadın haklarına ve özgürlüklerine zarar veren bir ayrım yaratmaktadır (Ceylan, 2013: 14).

Kadına şiddetin en yaygın biçimlerinden biri, eş ya da erkek arkadaş tarafından uygulanmasıdır. Kadınlar duygusal olarak erkeklere bağlı ve ekonomik açıdan onlara bağımlıdırlar. Bu iki durum, kadınların erkekler tarafından istismarın içine çekilmelerinin başlıca dinamikleridir. Eşi ya da erkek arkadaşı tarafından kadınlara uygulanan şiddet fiziksel, psikolojik ya da cinsel ögeler taşımaktadır. Bu ögeler (WHO, 2002: 89);

- Fiziksel saldırganlık eylemleri; tokat atmak, vurmak, tekmelemek veya dayak,
- Psikolojik istismar; yıldırma, küçümseme ve aşağılama,
- Zorla cinsel ilişki ve cinsel baskının diğer biçimleri,
- Çeşitli tutum ve davranışlar; ailesi ve arkadaşlarından izole etmek, hareketlerini izlemek ve bilgiye erişimlerini kısıtlamak gibi örneklerdir.

Yoksul ailelerde aile içi şiddet olgusunun daha yaygın olması, yoksulluk ile ilgili bazı problemlere yol açmaktadır. Sosyo-ekonomik ve kültürel yönlerde benlik saygısı az olan erkekler, hane içinde baskı uygulama yoluna gitmektedir. Üstelik bazı yoksul hanedeki kadınlar bu durumu kabul edip sıradanlaştırabilmektedir. Bunun nedenleri ise düşük bilinç düzeyi, öğrenilmiş çaresizlik, destek ve eğitim eksikliğidir. Şiddet, eğitilmiş bireylerde görülmekle birlikte, araştırmalar eğitimsiz bireylerde şiddet oranlarının daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün araştırmasına göre, eğitimsiz kadınların % 52,2'si eşleri tarafından şiddete maruz kalmakta iken, eğitim görenlerde örneğin lise mezunları için aynı oran % 25 olmuştur (Açıkgöz ve Yusufoğlu, 2012: 108). Şiddet gören kadınlar; ekonomik zayıflıkları, ciddiye alınmayacakları düşüncesi, suçlunun cezalandırılmayacağına olan inancı ve şiddetin tekrarlanacağı korkusu nedeniyle yasal yollara başvuramamaktadır (DPT, 2007: 43-44).

Kadınların toplumdaki düşük statüsü, kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasında etkindir. Kadınların düşük statüsü, ailede bazı güç dengelerinin sarsılmasına neden olup kadınların şiddete maruz kalması için uygun bir zemin yaratmaktadır. Kültürel yapının kadına yönelik şiddete

tolerans göstermesi, erkeğin toplumda baskın olması ve erkeğin fiziksel olarak daha güçlü olması, hane içinde kadının şiddete uğraması üzerinde etkilidir (Köse ve Beşer, 2007: 116). Yoksul hanelerde şiddeti gözlemlenmek mümkündür. Şiddeti çocukluk hayatında tecrübe eden erkekler, aynı şiddeti bu sefer kendi çocukluklarına ve eşlerine karşı uygulayabilmektedir Diğer açıdan, annelerinin çaresizliğini gören ve yeterli eğitim alamadığı için hiçbir çareye başvuramayan kız çocukları da evlendiklerinde aynı şikâyetle karşı karşıya kalabilmektedirler. Aile içi şiddete sahip hanelerde böylece bir şiddet kültürü gelişir ve kadınlar mağdur olan kesimi oluştururlar (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 108-109).

2.3.7. Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki Eşitsizlik

1970’lerde sosyal bilimler literatürüne feminist düşüncenin etkisiyle giren “Toplumsal Cinsiyet” kavramı, kadın ve erkek arasındaki farkların kültürel farklar olduğuna işaret etmektedir. Kavram, kadın ve erkekler arasındaki sosyal, psikolojik ve kültürel farklılıkları tanımlamak için kullanılmıştır. Toplumsal cinsiyetin, topluma ve zamana göre değiştiği tartışılrsa da, literatürde genellikle kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin sonuçları ve kadınların erkeklere göre ikinci planda kalması olarak kabul edilmektedir (Kayadelen ve Yetim, 2010: 824). Yoksulluk deneyimlerinin cinsiyete göre farklılaşmasının temel nedeni, erkeklere biçilen rolün hanenin geçimini sağlamak ve kadınlara biçilen rolün ise bu gelirle hanedeki bireylerin yeniden üretimini sağlamasıdır. Bu temelde yoksulluk tecrübeleri cinsiyete göre farklılaşmaktadır (Ulutaş, 2009: 35).

Genel olarak toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkek için, toplumsal anlamda oluşturulmuş roller, davranışlar ve beklentileri ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinde, mevcut kurumlarda kadın ve erkeğin fırsatlara ve kaynaklara eşit erişimi kastedilir. Oysa toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde tüm bu alanlarda kadının erkeğe veya erkeğin kadına kıyasla eşitsiz konumu ifade edilir. Toplumsal Cinsiyet Rollerini açısından, genel çerçevede bir sınıflandırmaya girersek, bu temel rolleri görebiliriz (Ecevit, 2003: 83):

Üretim ile İlgili Roller. Erkek / piyasa için üretim (parasal karşılığı olan); KADIN / ev/hane içi üretim (parasal karşılığı olmayan)

Yeniden Üretimle ilgili Roller: Kadın / Biyolojik Yeniden üretim (Çocuk doğurma ve yetiştirme); Günlük yeniden üretim (Hanenin günlük işleri ve hane üyelerini ertesi günün üretim sürecine hazırlama); İdeolojik yeniden üretim (Çocukları toplumsal rolleri için hazırlama)

Topluluk Düzeyinde, Hayatın İdamasına İlişkin Roller: Kadın / Hane içi yeniden üretim rollerinin bir uzantısı olarak topluluk düzeyinde kadın tarafından yapılan işler: Kısıtlı ve toplu tüketime açık kaynakların kullanımı (özellikle su, sağlık ve eğitim hizmetleri); Kadınların karşılık almaksızın ve serbest zamanlarında yaptıkları düşünülen işler.

Topluluk Düzeyinde Politik Roller: Erkek / Ulusal düzeyde politika ile eklemlenen topluluk politikası.

Cinsiyet eşitsizlikleri doğrudan yoksulluk ile ilgilidir ve yoksulluktaki artışa paralel olarak artmaktadır. Aynı zamanda bu eşitsiz yaklaşım kadınları yoksulluğa sürüklemektedir. Cinsiyet ilişkileri ve eşitsizlikler kadınlar ve erkekler için farklı yoksulluk türlerine neden olmaktadır. Bir başka deyişle kadınlar, gelirin dağılımı ve yönetiminde, kredi gibi üretken değerlerde ve kaynakların kullanımında söz sahibi olmak için eşit muamele görmemektedir. Kadınların sınırlı ekonomik faaliyetleri ve ekonomik, politik ve işgücü piyasasında karşılaştıkları sosyal dışlanma ve ayrımcılık onları yoksulluğa karşı savunmasız bırakmaktadır (Ecevit, 2003: 85).

Toplumun kadınlardan beklediği roller, hane içi üretimi ve biyolojik yeniden üretimdir. Özellikle geleneksel toplumlar için geçerli olan bu üretim ve biyolojik yeniden üretim süreci, kadınların sosyal hayata katılımını sınırlar ve kadınları erkek egemenliği altında yaşamaya zorlamaktadır. Erkeğin gelirin hane halkını desteklemeye yeterli olmadığı durumlarda, çalışma hayatına katılan kadın, düşük ücretli işlerde iş bulma şansına sahip olur ya da cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu olarak ayrımcılığa maruz kalır. Hanede başlayan ve sosyal hayatta devam eden toplumsal cinsiyet eşitsizliği böylece kadınları yoksullaştırmaktadır (Batur, 2011: 21).

Modern toplumlarda günlük yaşam, özel ve kamusal alanlar ve siyasi kararların üretildiği kamusal alanlar olarak farklılık gösterir ve daha çok özel yaşantı yerleri kadınların hâkimiyetine bırakılır. Kadın ve erkekler böylece haklar, sorumluluklar ve özgür olma bakımından ayrışır ve erkek egemenliğine dayalı bir toplumsal cinsiyet düzeni oluşur (Sancar, 2008: 173). Bu açıdan, kadınların yoksulluğu ve onun getirdiği zorlukları daha fazla hissetmelerinin altında yatan gerekçede, kadınlar ve erkekler arasında hem toplumsal düzeyde hem de hane içinde eşitsiz güç ilişkilerinin olması yer almaktadır (Şener, 2009: 9).

2.3.8. Düşük Ücretler

Kadınların çalışma hayatında erkeklere kıyasla daha az ücret almalarının sebepleri arasında kadınların verimsiz bir işgücü olarak değerlendirilmesi yer alır. Yüksek ücret edinmenin ekonomik gelir, sosyal statü, psikolojik güven gibi faydaları mevcuttur. Bununla birlikte, kadın yüksek kazanç elde etse bile, toplumsal yaşamdaki yeri aynı oranda yükselmeyebilir. Bu duruma, kadının kendisine getirilen misyona uygun hareket etmeyeceği, yani aile yükümlülüklerini yeterince yerine getiremeyeceğine dair inancı olan toplum neden olmaktadır. Çünkü kadının kazandığı ücret, kazandığı yasal ve sosyal haklar ve kamusal zemindeki yeri, toplum tarafından kolaylıkla kabul edilmemektedir (İlhan, 2010: 837).

Kadınlara çoğunlukla niteliksiz, düşük ücretli işler sunulması ve erkeklerle eşit işte çalışmalarına rağmen kendilerine farklı ücret ödenmesi, kadın ve erkek arasındaki ücretlerin farklılaşmasının en önemli nedenleridir. İstatistiklere göre, cinsiyetler arasındaki ücret eşitsizliği ülkelerde farklı olmakla birlikte, genellikle her ülkede görülmektedir. Kadınların yıllık gelirinin erkeklerden daha düşük olduğu ve gelirler arasındaki oranlarda büyük farklar olduğu vurgulanmaktadır. Buradan hareketle, bunlar kadınlara yönelik açık veya kapalı ayrımcı tavırları ve kadınların işlerinin daha az nitelikli, daha düşük statülü ve düşük ücretli işler olduğu bizlere göstermektedir (Günday, 2011: 48-49).

2.3.9. Hane Reisinin Kadın Olması

Az gelişmiş ülkeler başta olmak üzere gelişmiş ülkeleri de içine alan yerlerde, hane reisinin kadın olması, yoksulluğun yoğun olduğu bir hane halkı türü olarak ön plana çıkmaktadır. İngiltere, Avustralya ve ABD'yi kapsayan bir çalışmada, gelir dağılımının en alt kısmındaki en büyük yoğunlaşmanın çocuğu olan ve yalnız yaşayan kadınlar üzerinde olduğu sonucuna varılmaktadır. Örneğin ABD'de reisleri kadın olan hane halklarının ortalama gelirlerinin evli çiftlerin oluşturduğu hane halklarının ortalama gelirlerinin yarısından az bir düzeyde olması ve reisleri kadın olan hane halkları arasında yoksulluk oranının % 45'e ulaşması, yoksulluğun kadınlaşması anlamına gelmektedir (Şenses, 2006: 139-140).

Boşanma, terk etme veya ölüm gibi nedenlerle ailenin maddi sorumluluğunu üstlenen kadın, genellikle tek başına yaşam mücadelesi verir ve çevresinden yeterince destek alamaz. Yoksul hanelerde yaşayan ve hane reisi olan kadınlar, bakım sorumlulukları konusunda da dezavantajlıdır (Yusufoğlu, 2010: 49). Genel yaklaşım olarak, tek ebeveynliğin ailenin refahının azalmasına neden olduğu vurgulanmaktadır. Yapılan çalışmalarda, aile reisinin kadın olduğu tek ebeveynli ailelerde gelir oranının düşük olduğu ve yoksulluk sınırının altında bir yaşam sürme oranının ise hane reisi erkek olanlara göre daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Kadınların hane reisi olduğu ailelerde ekonomik zorluklar; düşük maaş, yetersiz iş olanakları ve sınırlı yardımdan kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, kadınlar erkeklerle karşılaştırıldığında ayrılma ve eşin ölümü durumlarında yaşam kalitelerini yeterince korumayı başaramamaktadır (Boylu ve Öztop, 2013: 212-213).

2.3.10. Kadın Emeğinin Görünmezliği

Kapitalist üretim sürecinde, erkeklere ödenen ücret, ailenin yeniden üretimine, mal ve hizmetleri karşılamaya yetmemekte ve kadınların emeğinin sömürülmesi konusunda baskı oluşturmaktadır. Meta olarak görülen kadın emeği, hak ettiği ücreti alamamakta ve değersizleşmektedir. Buna ek olarak, çoğu kadın, hane içinde gerekli olan mal ve hizmetlerin temini adına yoğun emek ve zaman harcar. Kadınların hane içinde harcadıkları bu emek, hane

halkının geçimine önemli katkı yaparken, kadın emeğini görünmez hale getirir. Böylece karşılığı ödenmeyen ve üretim sürecinde olması gereken değer in altında gelir elde eden kadın emeği iki kere değersizleşmektedir (Güneş, 2011: 221).

Kadın emeğindeki değersizleştirilme, kadın emeğini hane geçimine ek bir gelir ve katkı olarak gören sosyal kanı, kadın yoksulluğunun derinleşmesi ve büyümesinde etkilidir (Güneş, 2011: 228-229).

Kadınlar çoğu zaman çocuk bakımı ve benzeri bakım faaliyetleri ile hane içinde zaman geçirmekte ve böylece bağımsız bir kazanca sahip olamamaktadırlar. Hanede bakım işlerine ayrılan zaman, kadınların ücretli ekonomik faaliyet olanaklarına sınır koyar, istihdam ve eğitime katılımına engel olur (Dinçoflaz, 2009: 67). Kadınların işgücü piyasasına girerken karşılaştıkları engellere ek olarak, sosyal refah düzeyi ve düşük ücretler de yoksulluğu etkilemektedir. Örneğin, asgari ücret altındaki çoğu ücretler kadınların ücretleridir (Öztürk ve Çetin, 2009: 2672).

Kadın emeği ile ilgili bir başka kavram olan ikinci vardiya kavramı, ücretli çalışmanın yanında hanede ortaya konan ücretsiz emek için de çalışan kadın ve erkeklerin evdeki iş yükünü anlatmaktadır. Bu yaşam tarzında çalışan kadınlar için işyeri ilk vardiya, ev ise ikinci vardiyanın gerçekleştiği yer olmaktadır. Böylece hem istihdamda hem kamusal alanda yer alan kadınlar iş ve aile yaşamı arasında sıkışıp kalabilmektedir. Çalışma hayatında yer alan kadının belli oranda hakları artmış olsa bile ev iç meselelerin ağır yükünü taşımaya devam etmiştir. Erkeklerin ise ev içi rollerini paylaşma konusunda yaklaşımı pek adil olmamıştır (Başak vd., 2013: 20-23). Bunun bir sonucu olarak, kadınların ekonomik yaşama geçişine, bu geçişin sorunsuz olmasını sağlayacak bir evlilik ve çalışma anlayışı eşlik edememiştir. Kadınlar değişmiş, evlerinden çıkıp iş hayatında yer almış ancak çoğu iş yeri, çalışan ailelerin talep ve beklentilerine karşı esnek olamamış, çoğu erkek de kadınların değişimine gerçekten adapte olamamıştır (Hochschild ve Machung, 2003: 12).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE KADIN YOKSULLUĞU

3.1. Dünya'da ve Türkiye'de Genel Olarak Kadın Yoksulluğu

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı ve yoksulluğun anlamı ve yoğunluğu erkekler ve kadınlar açısından farklıdır. Bu yaklaşım çerçevesinde yoksulluğa neden olan süreçlerin kadın ve erkek nüfus gruplarını farklı şekil ve derecelerde etkilediği düşünülmektedir (Duyan, 2010: 21).

Yoksulluk arttıkça, kadınların emeğinin çalışma hayatına dâhil olması zorunluluk arz eder. Ancak bu zorunlu çalışma hayatı, kadınları sosyalleştiren bir ortam sağlayamaz. İşgücü piyasasında kadın emeğinin değeri, her durumda erkeklerin iş gücü emeğinden daha düşüktür. Kadın emeğinin aileye olan katkısı geçici ve görünmez bir özellik taşımaktadır. Çocuk ve yaşlı bakımının kadınların himayesinde olması, bir açıdan yoksulluğun hane içinde yönetilme şeklidir. Bu açıdan bakıldığında, yoksulluk ile ilgili her türlü sosyal ve kişisel zarar ve şiddet çoğunlukla kadınlar tarafından yaşanmaktadır (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 61-62).

Kadınların statüsü, politik, sosyal ve ekonomik değişkenlerin etkileşimi ile karmaşıklaşmıştır. Bu yapıda, somut ve ölçülebilir verilerle gösterilebilecek eşitsizliklerin yanı sıra, ataerkil sistem kodları da üretilmekte, çok farklı değer ve tutumlar da karşımıza çıkmaktadır. Kadınları erkeğe göre ikincil gören tutum ve gelenekler, kadınların sosyo-ekonomik ve politik hayata katılımını da kısıtlar ve zorlaştırır (Gökulu ve Furat, 2013: 1903). Eğitim, ekonomi, politika ve genel olarak sosyal hayata katılım gibi alanlarda yaşanan zorluklar, kadınlar için engel oluşturarak yoksulluğun kadınlaşmasına yol açmaktadır (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 63).

Dünya'da da kadınların yoksulluğu yaşama eğiliminin erkeklerden daha fazla olduğunu gösteren kanıtlar mevcuttur. Örneğin, Sahra-altı Afrika'da kadınlar yoksul hanelerle temsil edilmektedir, çünkü ücretli çalışmaya erkeklerden daha az sahiptirler. Bu bölgelerde kadınların iyi bir işe, kredi ve varlıklara erişimi erkeklerden daha düşüktür. Nüfus ve sağlık anketlerine göre, Afrika, Asya ve Latin Amerika'da 15-49 yaş arasındaki kadınların gelir elde etme imkânları, aynı yaştaki erkeklere kıyasla oldukça düşük kalmaktadır. Ankette, 1 yıl boyunca gelir elde eden erkeklerin oranı %83 iken, bu oran kadınlarda sadece %33 olmaktadır. Bu çerçevede çok sayıda kadın iyi bir işe erişime yetersiz kalmakta, eşit miras haklarından mahrum bırakılmakta, ücretsiz

bakım işlerinde gereğinden fazla bir paya sahip olmakta ve yoksulluğa karşı çoğu kez savunmasız kalmaktadır (UN WOMEN, 2015: 9-11).

Farklı ülkelerde yoksulluğun kadınlaşması üzerine yapılan çalışmalar bazı ortak gözlemlerin olduğunu göstermiştir (Goldberg ve Kremen, 1990'dan aktaran: Duyan, 2010: 22). Bunları;

- İş hayatında kadınların düşük oranı,
- Kadınlar için etkili eğitim araçlarının eksikliği,
- Çalışan kadın olmanın yanında geleneksel rolleri üstlenmek,
- Kadınların iş hayatına düşük ücretli katılımı ve kadın ve erkek çalışanlar arasındaki ücret farkının sürekliliği,
- Eşitliği sağlayacak politikaların eksikliği,
- Çocuk bakımı konularında yetersiz kalan politikalar,
- Kadınların yönetim ve politik kararlar konusunda azınlık olması şeklinde sıralamak mümkündür.

Dünya çapındaki uluslararası kuruluşlardan elde edilen veriler kadınların daha yoksul olduğunu gösteriyor. Bu verilere göre (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 62);

- Dünyadaki toplam işgücünün 2 / 3'ü kadınlara aittir.
- Kadınların günlük çalışma saatleri, erkeklerin çalışma saatlerinden % 25 daha uzun olsa da, dünyadaki üretimin toplamının % 50'sini oluşturuyor olsalar da, kadınların elde ettiği gelir dünya gelirinin % 10'unu oluşturur.
- Dünyadaki varlıkların yalnızca % 1'i kadınlardır.
- Dünyadaki bütün yoksul insanların % 70'i kadındır.
- Kadın reisli haneler yoksul hanelerin başında gelmektedir.

Kadının yoksul olma durumu, eğitim hizmetlerine ulaşamamasıyla, toprak ve mal mülkiyetinin olmamasıyla, karar alma süreçlerinden mahrum kalmasıyla ilgili ve ilişkilidir. Toplumsal açıdan kadınlara yönelik tanımlanmış cinsiyet rollerindeki katılık nedeniyle toplumsal katılımı sağlayamayan kadın, yoksul olarak yaşamını sürdürmekle karşı karşıya bırakılmaktadır (Duyan, 2010: 22).

Türkiye 1986'da toplumsal cinsiyet eşitliği alanında ele aldığı, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığı Önleme Anlaşması'nda, yoksulluk yaşantısı içindeyken kadınların gıda, sağlık, eğitim, iş sahibi olmaya ilişkin ihtiyaçlarında asgari olanaklara sahip olmalarından endişe duyulduğu ifade edilmiştir (KSGM, 2008: 6). Araştırmalar ayrıca Türkiye'de hane ve çocuklar için kadınların gelirinin neredeyse tümünü harcadığını gösteriyor. Bu nedenle kadınların gelirlerini artırmak, ailenin yoksulluğunu azaltmak ve çocukların daha iyi eğitim ve sağlık yardımı almasını sağlamak açısından önem arz eder (Şener, 2009: 8). Ayrıca, kadınlar çalışma hayatına

katılarak ekonomik bağımsızlık kazanır, özgüveni artar ve yaşam üzerinde daha fazla kontrol sahibi olurlar (Adak, 2007: 142).

Türkiye’de kadınların yoksulluğuna dair net verileri bulmak kolay olmadığından, kadınların yoksulluklarını ifade eden ölçümler, istihdam oranları ile ilgili istatistiki gözlemlere ve kadın ve yoksulluk ilişkisi ile ilgili araştırmalara bakılarak yapılır. Türkiye genelindeki kadın istihdamının genel özellikleri (Ören vd., 2012: 318-319):

- İşgücüne düşük katılım sağlamaları,
- Kente göç ile gelen kadınların istihdamda yer edinememeleri,
- Düşük eğitim seviyeleri,
- Kırdaki istihdam imkânı bulan kadınların ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaları,
- Kentte kayıt dışı sektörde iş bulmaları ve asgari ücretin altında ücret almaları,
- Ev işlerinde sigortasız çalışmalarıdır.

Türkiye’de kadınların çalışma hayatında yer alma oranları ne yazık ki çok düşük seviyede görülmektedir. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında erkeklerde belirgin bir farklılık ortaya çıkmazken, kadınlara ait göstergelerde çok olumsuz bir tablo ortaya çıkmaktadır. Kadınların işgücüne katılımını artırmak, çalışma hayatında daha fazla kadının istihdamını sağlamak için yapılan yasal düzenlemelere ve işverenlere getirilen teşviklere ve özendirilmelere rağmen bu konuda belirgin bir ilerleme sağlanamamaktadır (Yaprak, 2015: 495).

Özellikle kırsal alanlarda yüksek düzeyde tarımsal üretim ve sermaye yoğun çalışmalar erkekler tarafından yapılırken, düşük statüsü, emek yoğun işler de çoğunlukla kadınlara kalmaktadır. Düşük topraklı veya topraksız ailelerde kadınlar, mevsimlik işçiliğin yanı sıra bitkisel ve hayvansal üretim aşamalarında rol oynarlar, marjinal işleri yaparlar ve ücretsiz aile işçisi olarak yer alırlar (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2012: 10-11). Özellikle kırsal alanlarda, kadınların ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaları, işgücü hesaplamasına dâhil edilmezken, kadınlar çalışmaları karşılığında ekonomik bağımsızlıklarını ve sosyal güvencelerini sağlayamazlar (Önder, 2013: 48). Kırsal kesimde kadınlar düşük eğitim seviyelerinde ve katma değeri yüksek olmayan işler için düşük ücretlerle çalışmaktadırlar (Bozkaya, 2013: 71). Kırsal kesimde işgücüne dâhil olan kadınlar, ücret, sosyal güvenlik gibi zorunlu unsurları taşımamakta ve bu bakımdan ev kadını olarak kabul edilen kadınlardan niteliksel olarak farklı olmamaktadırlar (Önder, 2013: 36-37).

Kırdaki kadın, bir anlamda üretime aktif olarak katılmakta ve istatistiklere ücretsiz aile işçisi olarak yansımaktadır. Oysa kırdan kent yaşamına gelen kadın kentte talep edilen eğitim ve beceri düzeyine sahip olmadığından, üretim sürecinden uzaklaşmakta, hane içinde daha fazla zaman geçirmek zorunda kalmaktadır. Kentteki iş alanlarının azlığı, daha çok erkeklere gelir getiren bir işte çalışma olanağı tanımaktayken, kadınlara aynı olanağı tanımamaktadır (Kalaycıoğlu ve Tılıç,

2012: 11). Bu haliyle kadının, tarım dışı sektörlerde çalışabilmesi zor olmaktadır. Buna neden olan etmenler, kadının okullaşma oranının düşüklüğünün ve hizmet öncesi ve hizmet içi mesleki beceriler edinmemiş olmasının iş piyasasında nitelikli olarak yer edinmesini engellemesidir (Kocacık ve Gökkaya, 2005: 202).

Kentsel yoksulluk ile çalışma hayatındaki dönüşüm arasında bir ilişki olduğu da bilinmektedir. Bu ilişki, iş türlerinin çoğunun geçici ve güvencesiz hale gelmesinden kaynaklanmaktadır. Çok sayıda işin güvencesizliğinin yanı sıra, özellikle düşük kaliteli işlerde çalışanlar kadınlardır (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 35).

Kentsel alanlarda eğitimsiz ve vasıfsızlık nedeniyle iş imkânlarından yararlanamayan kadınlar, örgün eğitim ve becerilerin yetersizliği nedeniyle kayıt dışı sektörde çalışmaya zorlanmaktadır. Düşük ücretli, yoksul koşullarda sömürülmektedir. Sınırlı hakları olan kadınlar uzun saatler çalışmak zorundadır. İşyerinde çocuk bakım hizmetlerinin yetersizliği de kadınların istihdamını önleyen ve karşılarına çıkan büyük bir zorluktur (Dinçoflaz, 2009: 87).

Kadın yoksulluğunun ekonomik temelli tezahürü; işgücü piyasası alanında ve ücret düzeyinde hissedilmekte iken, toplumsal temelli tezahürü; toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eğitim, okur-yazarlık, sağlık, siyasi ve yönetsel alanda kendini göstermektedir. Bu bölümde önce Dünya’da sonra Türkiye’de kadın yoksulluğunu ve kadını yoksullaştıran ana etmenler incelenmiş, kadını yoksullaştıran ekonomik ve toplumsal temelli dinamiklerin neler olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

3.2. Dünya’da Kadın Yoksulluğu

3.2.1. Ekonomik Temelli Kadın Yoksulluğu

Kadın yoksulluğunu daha iyi anlamak için, genel yoksulluğun özelliklerini ortaya koymak gerekmektedir. Kadınların işgücü piyasasında ikincil olduğunu gösteren birçok veri vardır. Örneğin, işgücü piyasasına düşük katılım, düşük ücretli işlerde istihdam, kayıt dışı sektörde istihdam, ücretsiz aile işçiliği, gelir üzerinde kontrol eksikliği ve gelir eksikliği gibi göstergeler sayılabilir. İşgücü piyasasına bakıldığında, bir yanda eğitilmiş, kariyer odaklı, yüksek ücretli kadınlar, diğer yandan hiçbir güvencesi olmayan kadınlar yer alır. Yoksulluk her iki cinsiyeti de etkilese de, yoksul haneler içinde kadınların erkeklerden daha uzun süre çalıştığı ve geçimi sağlayan kişinin kadın olduğu hanelerde kadının gelir elde etme imkânlarının yetersiz olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri varlığını devam ettirdiği sürece kadınlar üzerinde yoksulluğun etkisi daha şiddetli olacaktır (Şener, 2009: 2- 5).

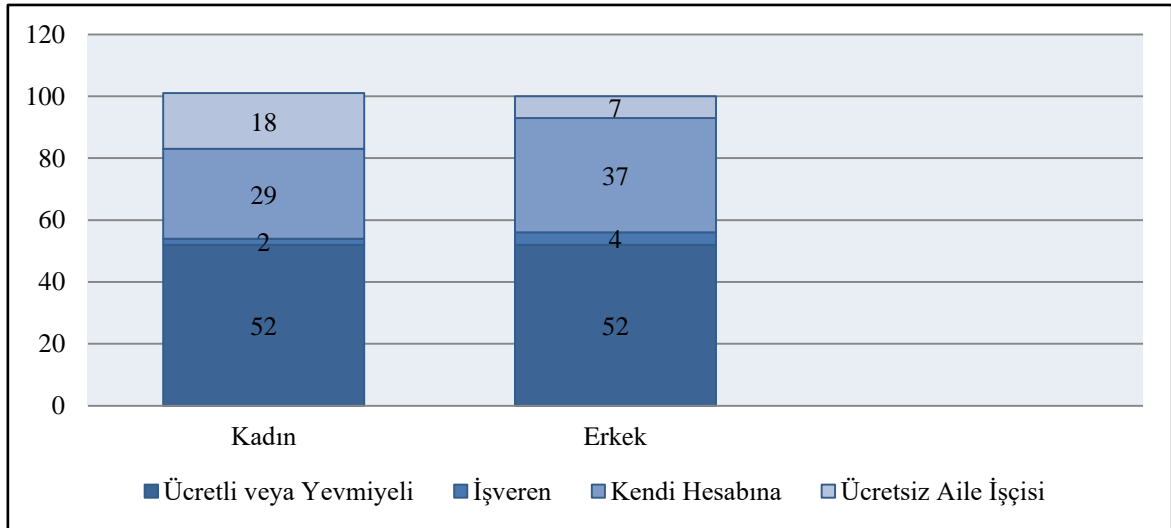
Dünya’da kadın yoksulluğu başlığı altında yer alan ekonomik temelli kadın yoksulluğu; işteki durumlarına göre, işgücü durumlarına göre, iktisadi faaliyet kollarına göre, kayıt-dışı istihdamda ve ücret eşitsizliği durumlarına göre değerlendirilmektedir.

3.2.1.1. İşteki Durumlarına Göre Kadınlar

Küresel olarak, çalışma dünyasında hem ücretsiz bakım işlerinde hem de ücretli işlerde, cinsiyetler arasında yerel değerleri, sosyal inanışları ve cinsiyet rollerini yansıtan önemli dengesizlikler bulunmaktadır. Bakım işleri; yemek pişirme, ev temizliği, aile üyeleri için su ve yakıtın sağlanması, çocuklara, yaşlılara ve hane üyelerine özen göstermek dâhil olmak üzere ev temizliğini içerir. Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporuna göre, her bölgedeki birçok ülkede kadınların erkeklerden daha çok çalıştığı vurgulanmaktadır. Bu raporda belirtildiği gibi, kadınlar küresel çalışmaya % 52, erkekler ise % 48 oranında katkı sağlıyor. Ancak, kadınlar yükün çoğunu taşıyabilirler, hem destekleyici hem de serbest çalışma alanlarında dezavantajlı durumdalar (UNDP HDR, 2015: 11).

Grafik 2, Dünya’da 2015 yılında 15 yaş ve üstü çalışma çağındaki kadın ve erkeklerin işteki durumlarına göre hangi oranlarda ve nasıl istihdam edildiklerini göstermektedir.

Grafik 2: Çalışma Çağındaki Kadın ve Erkeklerin İşteki Durumlarına Göre Dağılımı, Dünya, 2015, (15 Yaş +/- %)

Kaynak: UN, MDGR, 2015

Grafikte 2’de görüldüğü gibi kadınlar, erkeklere oranla daha çok ücretsiz aile işçisi olarak çalışmakta, finansal güvencelerden ve sosyal yardımlardan yok denecek kadar az yararlanmaktadırlar. 2015 yılında istihdam edilen kadınların % 18 i ücretsiz aile işçisi olarak

çalışmaktayken, erkeklerde bu oran % 7 olmaktadır. Kendi hesabına çalışan kadınların oranı % 29 olmakla beraber, bu açıdan da kadınlar erkeklere kıyasla düşük bir orana sahip olmaktadır (UN MDGR, 2015: 30). Kadın ve erkek arasındaki bu mesleki farklılıklar, ücretteki cinsiyet farklılıklarına yol açan nedenlerin bazılarını teşkil etmektedir (UN Gender Chart, 2015: 3).

Gelişmekte olan bölgelerde kadınların çoğu düşük beceri isteyen, düşük ücretli, enformel ve tarım sektöründeki işlerde görülmekte, bu durum kadınlar için yoksulluktan çıkacak bir yolu temin etmemektedir (UN Gender Chart, 2015: 3). Bununla birlikte ev içi sorumluluklar ve kültürel kısıtlamalar da kadınların istihdamda yer almalarına engel olmakta ve bu faktörler onların kazançlarını sınırlamaktadır (UN MDGR, 2015: 30).

3.2.1.2. İşgücü Durumlarına Göre Kadınlar

Küresel olarak, çalışma çağındaki erkeklerin yaklaşık dörtte üçü işgücüne katılırken, çalışma çağındaki kadınların yarısı işgücüne katılmaktadır (UN MDGR 2015: 8). İstihdam açısından, dünya ülkelerinde cinsiyet açısından kadınlar aleyhine dengesiz bir dağılım gözlenmektedir. Dünyanın önemli bir bölümünü oluşturan kadınlar, işgücü piyasalarının dışında önemli bir üretim unsuru olarak görülmekle birlikte, işgücü piyasasındaki varlıkları, erkeklere göre ikincil statü ile sınırlıdır (Peker ve Kubar, 2012: 173).

Tablo 3'te; 2000-2018 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri, OECD ve Türkiye ele alınarak 15-64 yaş arası erkek ve kadın işgücü göstergeleri belirtilmektedir. Kadın ve erkeklerin işgücü göstergeleri değerlendirildiğinde; diğer ülkelere göre Türkiye'de kadınların oranlarında düşündürücü sonuçlarla karşılaşılmaktadır.

Tablo 3: 2000-2018 Yılları Arası Erkek ve Kadın İşgücü Göstergeleri (15-64 Yaş/ %)

Ülkeler	Yıllar	2000		2005		2010		2015		2018	
		Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Amerika Birleşik Devletleri	İstihdam/nüfus oranı	80.6	67.8	77.6	65.6	71.1	62.4	74.2	63.4	76,1	65,5
	İşgücüne katılma oranı	83.9	70.7	81.8	69.2	79.6	68.4	78.5	66.9	79,2	68,2
	İşsizlik oranı	3.9	4.1	5.1	5.2	10.7	8.7	5.5	5.3	4,0	3,9
OECD	İstihdam/nüfus oranı	76.1	55.0	75.0	55.9	72.7	56.7	74.2	58.6	76,1	61,0
	İşgücüne katılma oranı	80.9	59.2	80.2	60.2	79.7	61.8	79.7	63.0	80,4	64,6
	İşsizlik oranı	5.9	7.0	6.5	7.1	8.8	8.2	6.9	7.0	5,3	5,6
Türkiye	İstihdam/nüfus oranı	71.7	26.2	66.9	22.3	66.7	26.2	69.8	30.5	70,9	32,9
	İşgücüne katılma oranı	76.9	28.0	75.0	25.2	75.4	30.2	77.0	35.0	78,6	38,3
	İşsizlik oranı	6.8	6.5	10.7	11.5	11.7	13.3	9.4	12.9	9,7	14,2

Kaynak: OECD.Stat (2018), Labour Force Statistics, LFS by Sex and Age-Indicators (https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=LFS_SEXAGE_I_R#).

Dünya genelinde yer alan bölgeler ve Türkiye'deki kadın işgücü göstergeleri Tablo 3'te gösterilmiştir. 2005-2018 yılları arasında tabloda yer alan bölgeler ile Türkiye'deki kadın istihdam oranları, işgücüne katılma oranları ve işsizlik oranları arasındaki fark kıyaslandığında, bu oranların Türkiye'deki kadın işgücü göstergelerinden daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Türkiye'deki kadın işgücü göstergeleri ise, Amerika Birleşik Devletleri ve OECD ülkeleri seviyesinden oldukça geride kalmış ve bu açıdan söz konusu alanda istenilen düzeye henüz ulaşamamış olduğu görülmektedir.

Kadınların istihdam oranı değerlendirilecek olursa; OECD verilerine göre dünyadaki diğer bölgelerle kıyaslandığında, Türkiye'de kadınların istihdam oranının diğer bölgelerin oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir. 2018 yılı itibariyle OECD bölgesinde kadınların istihdam oranı % 61,0 ve Amerika Birleşik Devletleri'nde % 65,5 iken, Türkiye'de kadınların istihdam oranı sadece % 32,9'dur. Aynı yıl Türkiye'de erkeklerin istihdam oranı, kadınların istihdam oranının iki katından fazladır.

Kadınların işgücüne katılma oranına bakıldığında; Türkiye'de kadınların işgücüne katılma oranı diğer bölgelerle kıyaslandığında oldukça düşüktür. 2018 yılı itibariyle, OECD bölgesinde kadınların işgücüne katılma oranı % 64,6, Amerika Birleşik Devletleri'nde % 68,2 iken, bu oran Türkiye'de % 38,3 düzeyindedir. Öte yandan işgücüne katılma oranları ele alındığında, özellikle Türkiye'de erkeklerin kadınları büyük bir farkla geride bıraktığı görülmektedir.

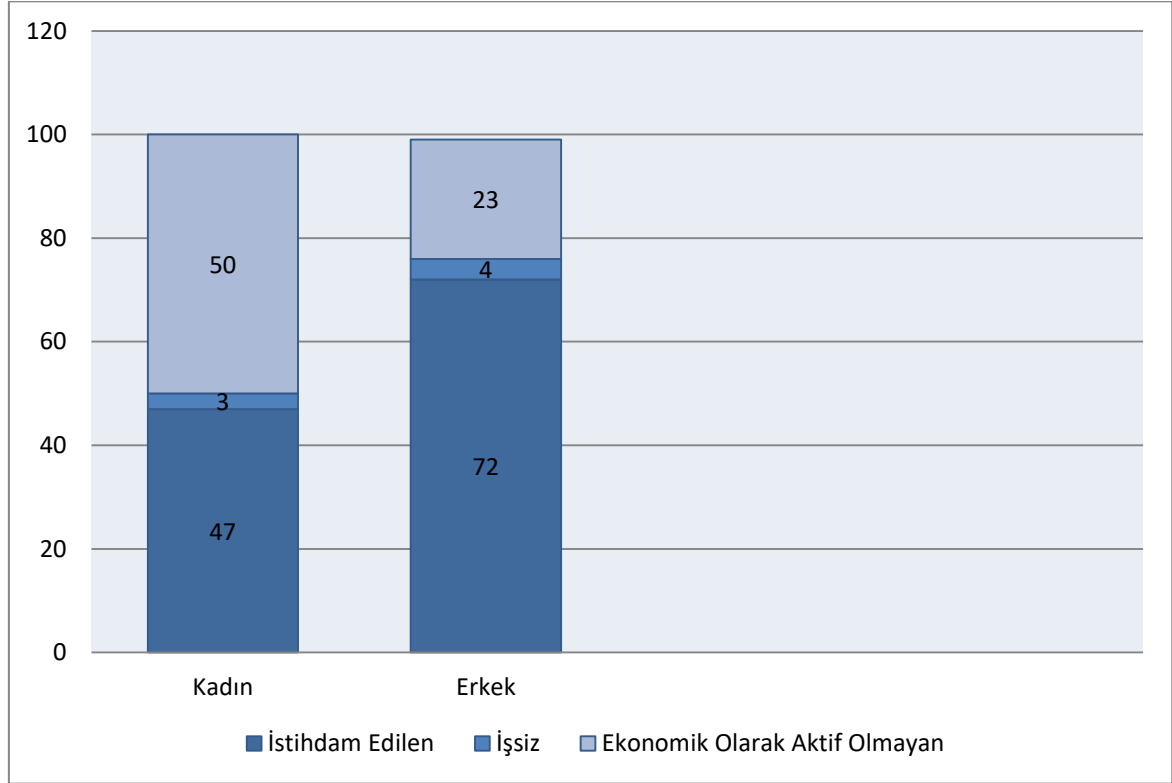
Kadınların işsizlik verilerine göre ise; 2018 yılında Türkiye'de % 14,2 olan işsizlik oranı, OECD bölgesinde % 5,6 iken, Amerika Birleşik Devletleri'nde % 3,9 olmakta, böylece Türkiye kadın işsizlik oranlarında diğer bölgelere kıyasla yüksek bir orana sahip olmaktadır.

Tablo 3 göz önüne alındığında, Türkiye'nin belirli nedenlerinden dolayı kadınların istihdamı düşük bir oranda yer almaktadır. Çünkü geleneksel ve ataerkil yapının baskınlığı nedeniyle kadınlara yönelik hanedeki sorumluluk yükü ön plana çıkmaktadır. Öte yandan, kadınların eğitim düzeyi düşüktür. Ayrıca, tarımsal istihdamın azalması ve köyden kente yoğun göçün bir sonucu olarak, kadınların işgücü piyasalarına uyum sağlamada sorun yaşaması diğer nedenler arasındadır (Şahin, 2009: 142). Kadınların istihdama katılımını belirleyen bir diğer faktör kadınların medeni halidir. Evli kadınların çalışmasına engel teşkil eden nedenlerin en önemlisi toplumun kendisine biçtiği rolü tam anlamıyla yerine getirmesine duyduğu beklentidir (Korkmaz ve Korkut, 2012: 49-54).

İşgücü piyasasında kadınlar ve erkekler arasında kadınların belirgin kazançlarına rağmen önemli farklar devam etmektedir. Dünyada kadınlar erkeklerden % 24 daha az kazanmakta ve ücrette cinsiyet ayrımları tüm bölgelerde devam etmektedir. Kadınların işgücüne katılma ihtimalleri erkeklerden daha düşük olmaktadır. Bu açıdan kadınların ücretli çalışmaları ve gelir

elde etmeleri erkeklerden daha zor olmaktadır (UN MDGR, 2015: 30). Buna göre; 2015 yılında Dünya’da çalışma çağındaki kadın ve erkeklerin ne kadarının işgücü içinde yer aldıklarını, ne kadarının ekonomik olarak aktif olmadıklarını Grafik 3 göstermektedir.

Grafik 3: Dünya’da Çalışma Çağındaki Kadın ve Erkeklerin İstihdam Durumuna Göre Dağılımı, 2015, (15 Yaş +/ %)

Kaynak: UN, MDGR, 2015

Grafik 3’te görüldüğü gibi, 2015 yılı itibariyle 15 ve daha yukarı yaştaki tüm çalışma çağındaki erkeklerin % 76’sı, kadınların ise ancak % 50’si işgücü içindedir (UN MDGR, 2015: 30). Grafik 3’te, erkeklerin % 72’si, kadınların yalnızca % 47’si istihdam edilmektedir. İşsizlik oranlarına bakıldığında erkeklerin % 4’ü işsiz iken, kadınlarda aynı oran % 3’tür. Ekonomik açıdan aktif olmayan nüfus içerisinde erkeklerin oranı % 23 iken, kadınların oranı erkeklerin iki katını geçmekte ve % 50 oranında bir değer almaktadır.

Yoksulluk ve kadınlara baktığımızda, kadınların işgücüne katılım oranı önemli bir göstergedir. Gelişim düzeyleri farklı olsa bile, kadınların işgücüne katılım oranlarının dünyanın hemen her yerinde erkeklerden daha düşük olduğu görülmektedir. Kadınlar işgücüne en fazla İskandinav ülkelerinde katılım sağlarken, en düşük olarak Latin Amerika ülkelerinde katılım sağlamaktadırlar. İnançlar ve kültürel yapı kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörlerdir.

Örneğin Müslüman ve Katolik ülkelerde inançlar açısından, Akdeniz ülkelerinde geleneksel açıdan kadının işgücüne katılımı düşük olmaktadır (Cömertler, 2003: 187).

3.2.1.3. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Kadınlar

Dünyadaki kadın istihdamının tarihsel sürecine baktığımızda, 1950'deki çalışma çağındaki nüfusun % 50'sinin gelişmekte olan ülkelerde, % 47'sinin gelişmiş ülkelerde çalıştığı görülmektedir. Diğer taraftan, gelişmiş ülkelerde tarım sektöründe çalışan kadınlar % 47 oranına sahipken, gelişmekte olan ülkelerde aynı oran % 87 olmaktadır. 1985 yılında, gelişmiş ülkelerde yer alan kadınlar için tarım dışı sektörlerde çalışmanın yaygınlaştığı belirlenmiştir (Günday, 2011: 19).

Tablo 4'te, 2017 yılında OECD istatistiklerine göre seçilmiş bazı ülkelerde kadınların iktisadi faaliyet kollarındaki dağılımı gösterilmektedir. Gelişmiş ülkelerin çoğunda tarımda istihdam edilen kadınların oranı oldukça düşük bir paya sahipken, Türkiye'de hizmet sektöründen sonra tarım sektöründe çalışma, kadınlar için yüksek seviyesini korumaya devam etmektedir.

Tablo 4: OECD'de Seçilmiş Bazı Ülkelerde İstihdam Edilen Kadınların İktisadi Faaliyet Kollarındaki Oranı, 2017, (Toplam Yaş/%)

Ekonomik Faaliyetler	Tarım		Sanayi		Hizmetler	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
ABD	2.0	0.8	29.4	8.8	68.6	90.4
Almanya	1.6	0.9	39.2	13.8	59.2	85.3
Birleşik Krallık	1.6	0.6	27.4	7.6	71.0	91.7
Finlandiya	5.2	2.1	34.7	8.5	60.0	89.3
İsrail	1.4	0.5	25.1	8.1	70.9	89.5
İsveç	2.6	1.0	28.1	7.1	69.3	91.9
İsviçre	3.5	2.5	28.8	9.9	65.5	85.1
İtalya	4.8	2.4	35.6	12.8	59.6	84.8
Japonya	3.7	2.9	33.6	14.2	62.7	82.9
Norveç	3.1	0.9	30.7	6.8	66.3	92.3
Polonya	11.3	8.8	43.2	17.2	45.5	74.0
Yunanistan	12.5	11.5	20.6	8.2	66.9	80.3
Türkiye	15.4	28.3	31.4	15.6	53.2	56.1

Kaynak: OECD.Stat, 2017, (https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=GENDER_EMP&lang=en).

Tablo 4'te, 2017 yılında tarımda istihdam edilen en düşük kadın oranına sahip olan ülkelerin % 0,6 ile Birleşik Krallık ve % 0,5 ile İsrail olduğu görülmektedir. Tarımda istihdam edilen en

düşük kadın oranına sahip diğer ülkelerin % 0,8 ile ABD ve % 0,9 ile Almanya ve Norveç olduğu görülmektedir. En yüksek tarımda kadın istihdam oranı Türkiye 'de görülmekte ve % 28,3 gibi bir oranla yüksek seviyesini korumaktadır.

Kadınların sanayi kolunda en yüksek istihdam edilme oranına sahip ülke Polonya olurken, bu oranı % 15,6 ile Türkiye takip etmektedir. Gelişmiş ülkeler arasında yer alan İsveç ve Norveç'te kadınların sanayi kolunda istihdam edilme oranı, düşük değerlerde seyretmektedir.

Hizmet kolunda istihdam edilen kadınların oranlarına bakıldığında; % 92,3 ile Norveç, hizmetler sektöründe en çok kadın istihdam edilen ülke sıralamasında ilk sırayı almaktadır. Bu ülkeleri sırasıyla İsveç, Birleşik Krallık ve ABD takip etmektedir. Hizmet kolunda çalışan kadınların oranı diğer ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'de yeterince yüksek olmadığı görülmekte ve bu oran % 56,1 düzeyinde kalmaktadır. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'de kadınların, daha çok tarım ve hizmet sektörlerinde çalışmaya devam ettiği görünen bir gerçektir.

3.2.1.4. Kayıt-Dışı İstihdamda Kadınlar

Kadınlar dünya genelinde kayıt-dışı sektörde oldukça yüksek oranlarda temsil edilmektedir. Bunun birincil ve temel nedeni, çoğu gelişmekte olan bölgelerde kayıt-dışı sektörün kadınlar için bir istihdam kaynağı olmasıdır (Chen, 2001: 2). Kadınlar kayıt-dışı sektörü, kendi yaşamlarını kazanabilecekleri tek ve en iyi sektör olarak görmektedirler. Bu durum; istihdam fırsatları ve deneyim eksikliğinden, beceri/yetenek yoksunluğu ve düşük okur-yazarlık oranlarından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, gönüllü olarak kayıt-dışı sektöre bağımlı olmayı seçen kadınlar da bulunmaktadır. Nihayetinde kadınları bu sektörü seçmeye iten faktör, kendileri ve aileleri için bir geçim kaynağına gereksinim duymalarıdır (Njenga ve Ng'ambi, 2014: 41).

Dünyada kadınlar yüksek gelirli faaliyetlerde yeterince olmasa da, düşük gelirli faaliyetlerde çokça yer edinmektedir. Üstelik kayıt-dışı sektörde kadınlar, formel sektörden daha fazla gelir/ücret açısından cinsiyetler arasında eşitsizliğe maruz kalmaktadır (Chen, 2001: 6). Kayıt-dışı sektörde çalışan kadınlar kolaylıkla işe alınmakta, işten çıkarılmakta, değersizleştirilmekte ve sömürülmektedir (Ramani vd., 2013: 2). Kadınlar sıklıkla geleneksel normları kullanan erkek meslektaşlarının boyunduruğu altında kalmakta ve ayrımcılığa uğramaktadırlar (Njenga ve Ng'ambi, 2014: 40). Bu açıdan değerlendirildiğinde kayıt-dışı olma durumunun sağladığı güvencesiz bir yaşamın yanında yoksulluğu tecrübe eden kadınlar olmaktadır (Erdut, 2005: 46).

Dünya çapında kayıt-dışı sektör; kendi hesabına çalışan, sözleşmeli ve geçici işçiler veya aile üyelerine katkıda bulunan kadınlardan oluşmaktadır (Ramani vd., 2013: 1). Kayıt dışı sektördeki kadınların büyük çoğunluğu ise evde çalışan işçiler veya sokak satıcılarından oluşmaktadır (Chen, 2001: 4). Ayrıca Dünya genelinde kayıt dışı istihdamda bulunan 2 milyar çalışanın 740 milyondan

fazlasını kadınlar oluşturmaktadır. Düşük ve orta gelirli ülkelerde, kadınlar erkeklerden daha fazla bir oranda kayıt dışı istihdamı oluşturmaktadır. Bu ülkelerde kayıt dışı istihdamdaki kadınların % 30'undan fazlası, genellikle ücretsiz aile işçileri olarak kabul edilmektedir. Güney Asya ülkelerinin % 89'u, Latin Amerika ülkelerinin neredeyse % 75'i, Sahra altı Afrika ülkelerinin % 90'dan fazlasında kadınlar, kayıt dışı istihdam gerçeğine maruz kalmaktadırlar (ILO 2018: 21-22).

Tablo 5'te, 2016 yılında küresel boyutta cinsiyete göre kayıt dışı ekonominin boyutuna ve bileşimine ilişkin temel göstergeler yer almaktadır (ILO, 2018: 25).

Tablo 5: Cinsiyete Göre Toplam İstihdam İçinde Kayıt Dışı İstihdamın Oranı, 2016, (%)

Bölgeler/Cinsiyet	Dünya			
	Erkek (tarım)	Kadın (tarım)	Erkek (tarım-dışı)	Kadın (tarım-dışı)
Afrika	82.7	89.7	67.7	78.6
Amerika	40.5	39.2	35.4	36.9
Arap Devletleri	70.2	61.8	66.5	49.6
Asya ve Pasifik	70.5	64.1	62.0	53.9
Avrupa ve Orta Asya	26.4	23.6	22.6	18.8
Toplam	63.0	58.1	53.1	46.4

Kaynak: ILO, 2018

Tablo 5 incelendiğinde, tarım ve tarım dışı istihdamda kadın ve erkeklerin kayıt dışı istihdam edilme oranlarına bakıldığında Afrika'da kadınlar erkekler göre daha fazla kayıt dışı istihdam edilmektedirler. Amerika'da tarımda kayıt dışı istihdam edilen kadınlar neredeyse erkeklerle aynı orana sahipken, tarım dışı istihdamda yer alan kadın oranları % 36,9 ile erkekleri geride bırakmaktadır.

Dünyada gelişmekte olan bölgelerin çoğunda tarım-dışı istihdamın yarısından fazlasını kayıt-dışı istihdam edilenler oluşturmaktadır. Özellikle Sahra-altı Afrika, Latin Amerika ve Karayipler, Güney Asya ve Çin'de kadınlar erkeklerden daha fazla kayıt-dışı istihdam edilmektedir. Kadınlar çoğunlukla aile işçileri veya evde çalışanlar olarak temsil edilmeye devam etmektedir. Bu durum, kadınların sosyal güvenceye erişimlerini engellemekte ve kayıt-dışı çalışma olasılıklarını yükseltmektedir (ILO, 2016: 11). Kayıt-dışı sektör, hükümet onayından ve özel sektör desteğinden yoksundur. Bununla birlikte, ilginç bir şekilde hane içinde yoksulluğun azaltılmasına önemli katkıda bulunarak işsizler için bir emniyet ağı görevi de görmektedir (Njenga ve Ng'ambi, 2014: 41). İroni olacak bir biçimde kayıt-dışı çalışma yoksulluğa ve işsizliğe karşı bir destek gibi görülmeyle birlikte, bu sektörde çalışan kadınlar, annelik izni ve çocuk bakımı konusunun yanı sıra, kadınlara uygulanan taciz/suistimal gibi konularda sosyal korunmaya ihtiyaç duymaktadırlar (WIEGO, 2014: 9).

3.2.1.5. Ücretsiz İşlerde Kadınlar

Dünya genelinde kadınlar ortalama olarak erkeklere kıyasla zamanlarının çoğunu ücretsiz işlerde geçirmektedirler. Ücretsiz bakım sorumlulukları ve ev işlerinde kadınlar erkeklerden daha uzun saatler çalışmakta iken; dinlenme, kişisel bakım, öğrenme ve diğer aktivitelerde erkeklerden daha az zamana sahip olmaktadır (UN SDGR, 2016: 21).

Gelir açısından bakıldığında kadınların yoksulluğa karşı savunmasızlığına birçok faktör etki etmektedir. Bu faktörleri; ücretli çalışmaya erişimde eşitsizlik, düşük gelir, sosyal açıdan korunma yetersizliği; toprak, servet, kredi ve mülk dâhil olmak üzere varlıklara sınırlı erişim olarak sıralamak mümkündür (UN, Gender Chart, 2015: 1). Dünya genelinde halen her üç yoksul yetişkinden ikisi kadındır. Dünyadaki işlerin üçte ikisi kadınlar tarafından yapılmakla birlikte kadınlar dünya gelirinin yalnızca % 10'unu ve üretim araçlarının da % 1'ini alabilmektedirler (Berkün vd., 2015: 46).

Tablo 6, 2017 yılında OECD bölgesinde yer alan seçilmiş bazı ülkelerde cinsiyete göre ücretsiz ve ücretli işlerde harcanan zamanı günlük dakika olarak göstermektedir.

Tablo 6: Cinsiyete Göre Ücretsiz ve Ücretli İşlerde Harcanan Zaman, 2017/Dakika

Ülkeler/Cinsiyet	Günlük harcanan dakika			
	Erkek (ücretsiz)	Kadın (ücretsiz)	Erkek (ücretli)	Kadın (ücretli)
ABD	145.8	244.0	336.9	243.4
Almanya	150.4	242.3	289.5	205.5
Birleşik Krallık	140.1	248.6	308.6	216.2
Finlandiya	157.5	235.8	248.6	209.9
İsveç	171.0	220.2	313.0	275.2
İtalya	130.7	306.3	220.8	133.1
Japonya	40.8	224.3	451.8	271.5
Letonya	129.7	253.3	376.9	288.5
Meksika	136.7	383.3	485.9	250.1
Norveç	168.5	227.4	277.4	200.0
Polonya	158.8	295.0	314.8	203.2
Yunanistan	95.1	259.5	274.3	184.5
Türkiye	67.6	305.0	358.3	133.9

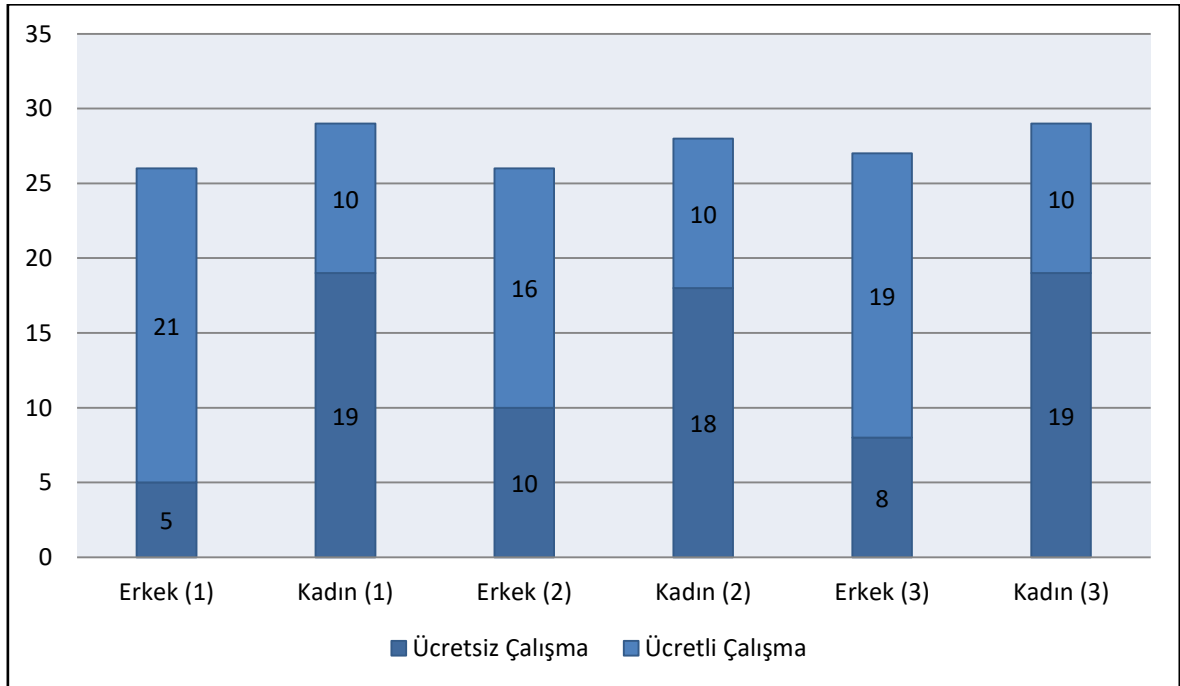
Kaynak: OECD.Stat, 2017, (<https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=54757#>).

Tablo 6'ya göre; Meksika, kadınların günlük olarak ücretsiz işlerde en yüksek zaman harcadıkları ülke olurken, günlük olarak ücretsiz işlerde en düşük zaman harcadıkları ülke İsveç

olmaktadır. Kadınların ücretli işlerde harcadıkları zaman dikkate alındığında, en fazla Letonya'da ücretli işlerde en yüksek zamanı harcadıkları görülmektedir.

Grafik 4 ise; Birleşmiş Milletler'in 2000-2014 yılları arasında yaptığı ve Dünya genelinde toplam 59 ülkeyi kapsayan bir anket araştırmasına dayanan oranları göstermektedir. Buna göre grafikte, ücretsiz ve ücretli çalışma için günlük harcanan zaman oranları cinsiyete göre ele alınmaktadır.

Grafik 4: Dünya'da Cinsiyete Göre Ücretsiz ve Ücretli Çalışma İçin Harcanan Zaman, 2000-2014 (Günlük Harcanan Zaman Yüzdesi %)

Kaynak: UN, SDGR, 2016²

Grafik 4 incelendiğinde; gelişmekte olan bölgelerde yer alan ülkelerdeki kadınlar, günlük zamanlarının % 19'unu ücretsiz işlerde harcarken; gelişmiş bölgelerde yer alan ülkelerdeki kadınlar, günlük zamanlarının %18 'ini ücretsiz işlerde geçirmektedirler. Öte yandan Dünya genelinde 59 ülkede, kadınların ortalama olarak her gün zamanlarının % 19'unu ücretsiz işlerde harcadığı görülmektedir. Bu açıdan, hemen her bölgede bakım, temizlik, ev işleri gibi ücretsiz işlerin büyük bir çoğunluğunu kadınlar ve kız çocuklarının yaptığı söylenebilir (UN SDGR, 2016: 21).

² Veriler; 2000 ve 2014 yılları arasında gelişmekte olan bölgelerden 30, gelişmiş bölgelerden 29 ve toplamda 59 ülkede yapılan anket araştırmalarına dayanmaktadır.

1) Gelişmekte olan bölgelerdeki 30 ülkedeki erkek ve kadın
2) Gelişmiş bölgelerdeki 29 ülkedeki erkek ve kadın
3) Dünya çapında 59 ülkedeki erkek ve kadın

Dünya’da kadın yoksulluğu başlığı altında yer alan toplumsal temelli kadın yoksulluğu kısmında; toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde, eğitim ve okur-yazarlık alanında, sağlık, siyasi ve yönetsel alanlarda kadınların durumları gösterilmeye çalışılmıştır.

3.2.2. Toplumsal Temelli Kadın Yoksulluğu

Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporu’ndaki 17 hedef arasında beşinci sırayı, toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak ve tüm kadınların ve kız çocuklarının güçlenmesi hedefi yer almaktadır. Bu hedef kadınların ve kız çocuklarının kendi potansiyellerine ulaşmayı amaçlamanın yanı sıra, kadına karşı şiddeti azaltmayı, çocuk yaşta evliliği ve her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmayı da hedeflemektedir. Ayrıca kadınların siyasi ve kamusal hayata erkeklerle eşit katılımı, üreme sağlığı ve üreme hakları, kamu ve özel alanlarda karar alma, kalkınmanın adil ve sürdürülebilir olmasını sağlamak hedeflerini de içermektedir (UN SDGR, 2016: 20). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde kadınların durumunu incelemek, kadın yoksulluğunu anlamak açısından önem arz etmektedir.

3.2.2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinde Kadınlar

Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından ilk olarak 2006 yılında, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliğin büyüklüğünü incelemek ve ilerlemelerini izlemek için Küresel Cinsiyet Farkı İndeksi (GGI) tanıtılmıştır. İndeks ekonomik, siyasi, eğitim ve sağlık kriterleri üzerindeki ulusal cinsiyet farklılıklarını karşılaştırmakta ve bölgeler ile gelir grupları arasında etkili karşılaştırmalar yapılmasına olanak sağlayan ülke sıralaması sağlamaktadır. Tüm alt indekslerde, mümkün olan en yüksek puan 1’dir (eşitlik) ve mümkün olan en düşük puan 0’dır (eşitsizlik). Küresel Cinsiyet Farkı İndeksi (GGI), 1 (eşitlik) ve 0 (eşitsizlik) arasında değişmektedir. Amaç, erkeklerin ve kadınların sağlık, eğitim, ekonomik katılım ve siyasi güçlendirme gibi temel haklarla ilgili bazı temel sonuç göstergelerine göre nerede durduklarının bir görüntüsünü sağlamaktır (World Economic Forum, 2015: 3-6).

Tablo 7, 2018 yılında OECD’de seçilmiş bazı ülkelerde ve Türkiye’de cinsiyet farkı indeksinin küresel boyutunu ele almaktadır. Buna göre Türkiye ve OECD’deki bazı ülkelerin ekonomi, eğitim, sağlık ve siyasette cinsiyet farkı indeksi sıralama ve oranları Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7: OECD'deki Bazı Ülkelerde Cinsiyet Farkı İndeksi Sıralama ve Oranları, 2018

Ülkeler	Küresel İndeks		Ekonomi		Eğitim		Sağlık		Siyaset	
	S	O	S	O	S	O	S	O	S	O
ABD	51	0,720	19	0,782	46	0,998	71	0,976	98	0,125
Almanya	14	0,776	36	0,734	97	0,976	85	0,973	12	0,418
Birleşik Krallık	15	0,774	52	0,705	38	0,999	110	0,970	11	0,421
Finlandiya	4	0,821	17	0,786	1	1,000	60	0,977	6	0,519
İsrail	46	0,722	66	0,684	1	1,000	97	0,971	48	0,232
İsveç	3	0,822	9	0,808	52	0,998	115	0,969	7	0,512
İsviçre	20	0,755	34	0,739	80	0,991	108	0,970	29	0,320
İtalya	70	0,706	118	0,592	61	0,995	116	0,969	38	0,267
İzlanda	1	0,858	16	0,793	39	0,999	121	0,968	1	0,674
Japonya	110	0,662	117	0,595	65	0,994	41	0,979	125	0,081
Norveç	2	0,835	11	0,806	41	0,999	95	0,972	3	0,563
Polonya	42	0,728	51	0,706	50	0,998	1	0,980	50	0,230
Yunanistan	78	0,696	64	0,684	73	0,992	99	0,971	88	0,138
Türkiye	130	0,628	131	0,466	106	0,968	67	0,976	113	0,101

S, sıralama; O, oran.

Kaynak: World Economic Forum, The Global Gender Gap Report, 2018, s: 10-11.

Tablo 7 incelendiğinde, Dünya'daki hiçbir ülkede cinsiyetler arasındaki farkın tamamen kapanmamış olmasına rağmen İzlanda'nın küresel indeks sıralama ve oranlarına bakıldığında, cinsiyetler arasında en az farka sahip ülke olma hususunda ilk sırayı koruduğu görülmektedir. İzlanda'yı Norveç ve İsveç takip ederken; Japonya, Yunanistan ve İtalya'nın indekste düşük sıralamada yer alan ülkeler olduğu görülmektedir. İzlanda, Norveç, İsveç ve Finlandiya'da bu farkın % 80'den fazlasının, sıralamada en düşük ülke olan Türkiye'de ise bu farkın % 62,8 oranında kapandığı göze çarpmaktadır (World Economic Forum, 2018: 10-11). Türkiye, 2018 yılında Cinsiyet Farkı İndeksi'ne göre 149 ülke arasında 130. sırada yer alırken, küresel ortalama indeks değeri 0,628 olmaktadır (World Economic Forum, 2018: 11).

3.2.2.2. Eğitim ve Okur-Yazarlık Alanında Kadınlar

UNESCO İstatistik Enstitüsü 2014 yılı küresel mevcut verileri Dünya'da, 758 milyon yetişkinin hala temel okuma-yazma becerilerine sahip olmadığını göstermektedir. 15 yaş ve üzeri okuma yazma bilmeyen 750 milyon kişinin neredeyse üçte ikisi olan 479 milyon kişi, kadınlardan oluşmaktadır (UNESCO Institute for Statistics [UIS], 2016: 1).

Tablo 8'de, 2016 yılında Dünya'da cinsiyete göre 15 yaş ve üzeri nüfusun okur-yazar olup olmadıkları sayısal ve oransal olarak gösterilmektedir (UIS, 2017: 2-3).

Tablo 8: Dünya’da Yaş Gruplarına Göre Okur Yazar Oranları ve Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus, 2016, (15+Yaş/%)

Veriler	15 yaş + yetişkinler	15-24 yaş arası gençler	25-64 yaş arası nüfus	65 yaş+ yaşlılar
Dünyada okur-yazar oranı (%)				
Kadın ve Erkek	86	91	86	78
Erkek	90	93	90	83
Kadın	83	90	82	73
Cinsiyet paritesi indeksi	0,92	0,96	0,92	0,87
Dünyada okuma yazma bilmeyen nüfus (Milyon)				
Kadın ve Erkek	750	102	507	141
Erkek	277	44	186	47
Kadın	473	58	321	94
Kadınların Oranı (%)	63	57	63	67

Kaynak: Unesco Institute for Statistics, July, 2017 (Unesco İstatistik Enstitüsü, Temmuz, 2017) (http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/fs45-literacy-rates-continue-rise-generation-to-next-en-2017_0.pdf).

Tabla 8’e göre, okur-yazar olmayan 15 yaş üzeri yetişkin kadın nüfus oranının % 63 olduğu görülmektedir. 102 milyon 15-24 yaş arası genç nüfusun % 57’si okur-yazar olmayan genç kadın nüfusunu oluşturmaktadır. 25-64 yaş arası okur-yazar olmayan 507 milyon kişiden 321 milyon kişinin kadın olduğu görülmektedir. Son veri olan 65 yaş ve üzeri 141 milyon kişinin % 67 ‘sini kadınlar oluşturmaktadır. Tablodan anlaşılacağı üzere, 2016 yılında okuma yazma bilmeyen nüfus içinde kadınların oranı, erkeklere kıyasla bir hayli yüksek görünmektedir. Kadın yoksulluğu üzerinde okur-yazar olmamanın da önemli bir etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçek olmaktadır.

Eğitim, kadınların ekonomik kalkınmadaki rolünü belirler ve istihdama yeterli bir biçimde katılımını sağlamaya yardımcı olur. Eğitim seviyesi artan kadınların, yoksulluk oranlarında azalma görülmektedir. Eğitim; işgücü verimliliğini ve aile gelirini artıran, sağlığı ve beslenmeyi iyileştiren, yoksulluğu azaltan ve bu nedenle bir ülkenin sosyal ve politik açılarından ilerlemesinin önünü açan bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Özaydınlık, 2014: 103-104).

3.2.2.3. Sağlık Alanında Kadınlar

Bölgeler arasında ve farklı gelir gruplarındaki kadınlar arasında sağlık açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Dünya genelinde diğer bölgelerle karşılaştırıldığında, kadınların Sahra-altı Afrika ve Güney Asya’da nitelikli doğum hizmeti alma olasılıkları daha düşüktür. 2012’de bu bölgelerde neredeyse doğumların yarısı, tıbbi bir bakım almadan gerçekleşmiştir. Özellikle yoksul ve kırsal alanda yaşayan kadınlarda bu durum daha şiddetli olmaktadır (UN WOMEN, 2015: 17).

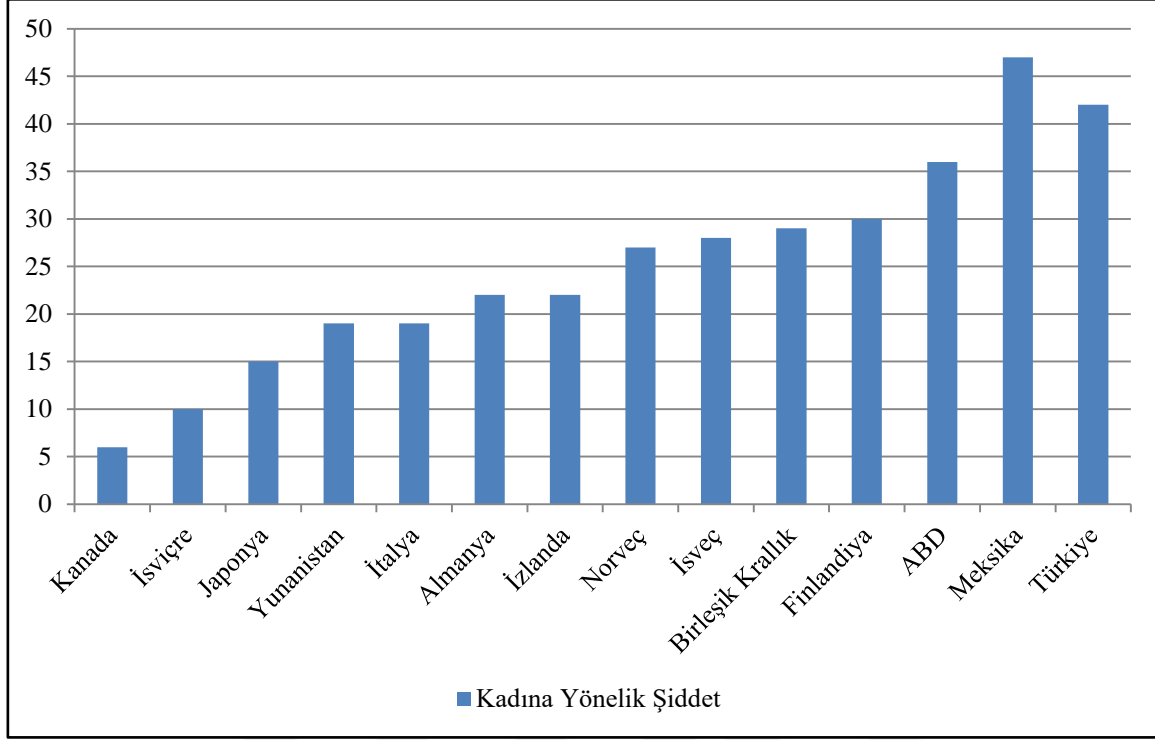
AB genelinde ise 2014 yılında nüfusun % 2,4'ü finansal kısıtlamalar nedeniyle sağlık hizmetlerine erişimde kısıtlamalar yaşamaktadır. Tıbbi bakıma erişimde en kısıtlı ülke olan Yunanistan ve Letonya'da nüfusun yaklaşık % 10'u tıbbi bakım ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Norveç, AB ye üye olan ülkeler arasında en iyi performansa sahip ülke olmaktadır. AB'ye aday olan Türkiye'de, tıbbi bakım ihtiyaçlarını karşılayamama oranı 2009 yılında % 14 ile oldukça yüksek bir paya sahip olmaktadır (Eurostat, 2016: 38-39).

Kadına yönelik şiddet de, kadın sağlığı açısından önemli bir sorun alanı teşkil etmektedir. Kadınlara Karşı Ayrımcılığı Ortadan Kaldırma Sözleşmesi'ne (CEDAW) göre, kadınlara yönelik şiddet; hem kadınlara yönelik hem de kadınları orantısız bir şekilde etkileyen şiddet olmak üzere ifade edilmektedir. Kadınlara yönelik şiddet, kadınların hiyerarşik cinsiyet ilişkileri içindeki bağımlı statüsünü yansıtan bir ilişkiyel güvenlik açığı olarak kavramsallaştırılabilmektedir (Kabeer, 2014: 2-3). Yoksul hanelerden gelen kadınlar, yoksul ailelerden gelmeyen kadınlara göre daha yüksek oranda aile içi şiddete maruz kalmaktadırlar (Kabeer, 2014: 16).

Kadına ve kız çocuklarına yönelik şiddet, bazı özel ve kamusal alanlarda endişe verici derecede yüksek düzeylerde devam etmektedir (UN WOMEN, 2015 9). Son tahminlere göre küresel anlamda kadınların % 35'i, yaşadıkları sürece eşlerinden veya bir başkasından fiziksel ya da cinsel açıdan şiddete uğramışlardır. Örneğin Afrika'da, partneri tarafından veya partneri dışında, fiziksel ve cinsel şiddete uğrayan kadınların oranı % 45, 6 iken; bu oran Güney Doğu Asya'da % 40, 2; Doğu Akdeniz'de % 36, 4; Amerika'da % 36, 1; Batı Pasifik'te % 27, 9 ve Avrupa'da % 27, 2 olmaktadır. Kadına yönelik şiddetin sona erdirilmesinin önündeki en büyük engel ise şiddeti normalleştiren ayrımcı tutumların ve sosyal normların devam ediyor olmasıdır. Gelişmekte olan 37 ülkede kadınların % 21'i, kocalarının bu tutumlarının haklı olduğuna inanmaktadır (UN WOMEN, 2015: 20-21).

Grafik 5'te OECD'de seçilmiş bazı ülkelerde kadına yönelik şiddetin yaşam boyu yaygınlık oranları gösterilmektedir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu ülkeler sıralamasında kadına yönelik şiddetin yaşam boyu yaygınlık oranlarının oldukça yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir.

Grafik 5: OECD’de Seçilmiş Bazı Ülkelerde Kadına Yönelik Şiddetin Yaşam Boyu Yaygınlık Oranı, 2014, (%)

Kaynak: OECD Data (2014), (<https://data.oecd.org/inequality/violence-against-women.htm#indicator-chart>).

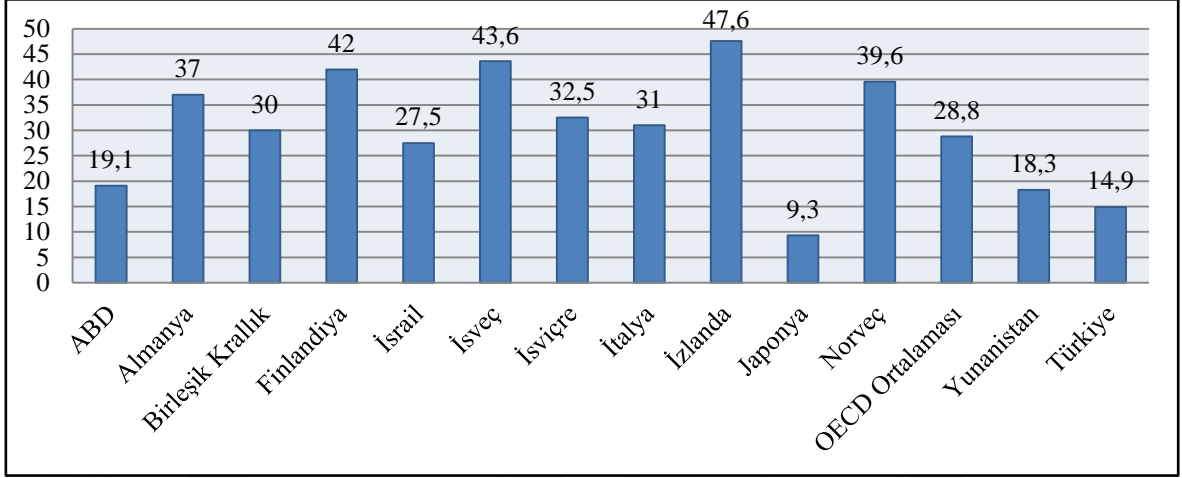
Grafik 5’te, 2014 yılında kadına yönelik şiddetin yaşam boyu yaygınlık oranlarına göre, Kanada % 6 ile en düşük seviyede yer alan ülke olmaktadır. Bu oran İsviçre’de % 10 olurken, Yunanistan ve İtalya’da kadına yönelik şiddetin yaşam boyu yaygınlık oranları %15 olmaktadır. Kadına yönelik şiddetin sıklıkla yaşam boyu görüldüğü ülkeler arasında Meksika, ABD, Finlandiya ve Birleşik Krallık yer alırken, yüksek bir paya sahip olan Türkiye’nin oranı ise % 42 olmaktadır.

3.2.2.4. Siyasi Alanda Kadınlar

Kadınların bilgi, beceri ve özgüven eksiklikleri, siyasi arenadaki seçimlerde aday olmalarının önüne engel koyan nedenlerden biridir. Kadınlar yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmadıklarında siyasi ve kültürel ortamdan kaynaklanan engelleri aşamayacaklarına inanmakta ve böylece siyasi hayata katılmadan uzak durmaktadırlar (Gökçimen, 2008: 45-46).

Kadınların siyasi arenada temsili bazı OECD ülkelerinde değişen bir seyir izlemektedir. Çoğu ülke OECD ortalamasının üzerinde yer alırken ABD’nin de içinde yer aldığı bazı ülkelerde kadınların siyasi temsili düşük kalmaktadır. Grafik 6’da, 2017 yılında seçilmiş bazı OECD ülkelerinde ulusal parlamentolarda kadınların siyasi temsil oranları gösterilmiştir.

Grafik 6: Seçilmiş Bazı OECD Ülkelerinde Kadınların Parlamentodaki Siyasi Temsil Oranı, 2017, (%)

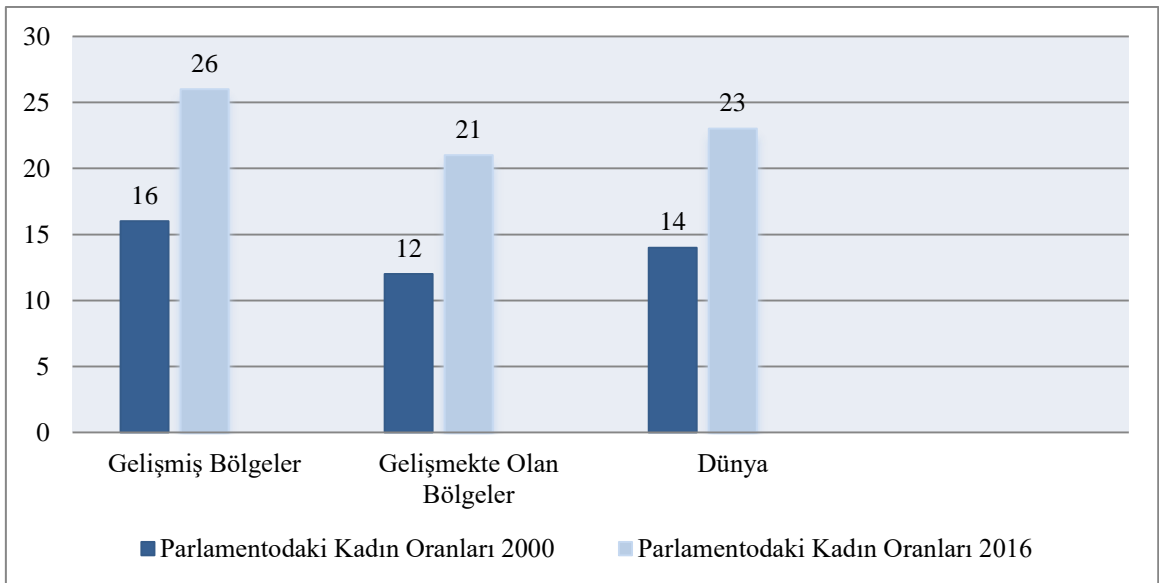

Kaynak: OECD Data, 2017 (<https://data.oecd.org/inequality/women-in-politics.htm>).

Grafik 6’da görüldüğü gibi, OECD ülkelerinde ortalama olarak kadınların siyasi temsil oranı % 28,8 olmaktadır. İzlanda, kadınların ulusal parlamentolardaki siyasi temsil oranı açısından en iyi performansa sahip ülke olmaktadır. Kadınların siyasi temsil oranı ABD %19, 1 iken, Türkiye’de bu oranın sadece % 14, 9 olduğu dikkati çekmektedir.

Dünya çapında, kadınların parlamentodaki temsil oranları yeterince iyi görünmemektedir. Grafik 7, 2006 ve 2016 yıllarında dünyada, gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelerde kadınların ulusal parlamentodaki oranlarını göstermektedir.

Grafik 7: Ulusal Parlamentodaki Kadın Oranları, 2000/2016, (%)

Kaynak: UN, SDGR 2016; UN, Gender Chart, 2015

Grafik 7’de görüldüğü gibi, 2000 yılında Dünya’da % 14 olan kadınların parlamentodaki oranı, 2016 yılında dünya genelinde % 23 olmuştur (UN, SDGR, 2016: 21). 2016 yılında gelişmiş bölgelerde kadınların parlamentodaki oranları % 26 iken, gelişmekte olan bölgelerde bu oran % 21 olmaktadır. Dünya çapında, gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelerde, parlamentodaki kadınlar, siyasi arenada yeterli derecede temsil edilmemeye devam etmektedir.

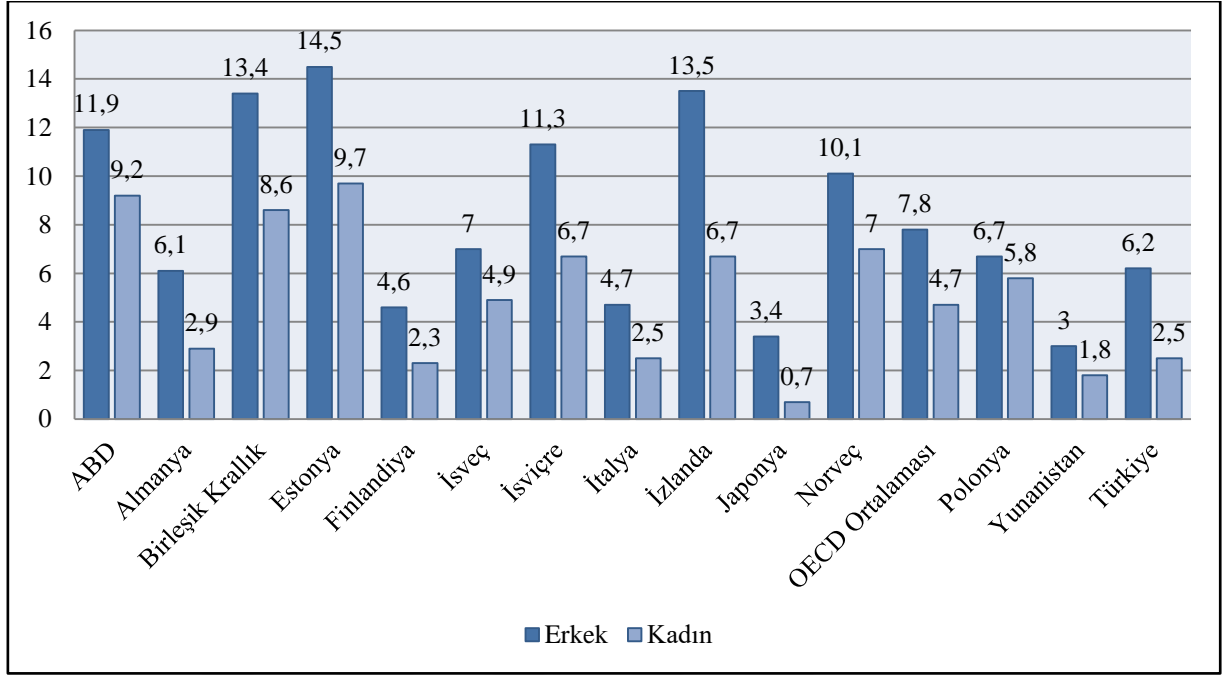
Kadınların siyasi temsil oranlarının düşük olması, toplumsal cinsiyet rollerine göre hareket ettiğinin bir göstergesini oluşturmaktadır. Kadınların siyasi etkinlik içerisinde bulunmaları, toplumsal açıdan alışlagelmiş olmamakla birlikte, kadının özgüvenini artırabilmekte, kadına sosyal ve ekonomik anlamda statü kazandırabilmektedir. Kadının siyasette yer alması, hemcinslerine örnek teşkil edebilecekken, kadının yoksullaşmasının önüne geçebilecek etmenleri de sağlayabilecektir.

3.2.2.5. Yönetmel Alanında Kadınlar

Sanayileşme ile kamusal alanda yer edinen kadın, bir yandan emeği ile para kazanmaya diğer yandan kendi kimliğini kurmaya gayret etmiştir. Bununla birlikte, mevcut ataerkil sistemin normları da kamusal alanda kadınları zorlamaktadır ve erkeklerle kıyaslandığında kadınlar eşit bir durumda gözükmemektedir. Kadının hem kamusal alan hem de geleneksel aile yapısındaki rolleri, aile-iş ve iş-aile dengesini bozabilmekte, bozulan bu denge kadınlar için kişisel, ailevi ve sosyal problem yaratabilmektedir (Gökkaya, 2015: 246). İşyerinde cinsiyet ayrımcılığı, kadınların kariyerlerindeki artışı engellemekte ve yönetici olmalarının önüne geçmektedir. Bu nedenle, kadınların toplumsal statüsünün biyolojik farklılıklardan ziyade toplumda kabul edilen cinsiyet anlayışına göre belirlenmesi, kadını bağımlı, pasif, güçsüz, boyun eğen bir insan haline getirmektedir (Gökkaya, 2014: 377-379).

Grafik 8’de, 2017 yılında OECD’de seçilmiş bazı ülkelerde cinsiyete göre istihdamdaki yönetici oranları gösterilmiştir. Grafikte görüldüğü gibi, kadın yöneticiler, erkeklere kıyasla istihdamda daha az yer almaktadırlar.

Grafik 8: Cinsiyete Göre Yönetici Olarak Çalışanların Oranları, 2017, (%)

Kaynak: OECD.Stat, 2017 (<https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=54752>).

Grafik 8 incelendiğinde, 2017 yılı verilerine göre, ülkelerdeki yönetici oranlarında kadınlar aleyhine gelişen bir durum söz konusu olmaktadır. Kadın yönetici oranlarındaki en yüksek dereceye sahip ülke % 9,7 ile Estonya iken, en düşük dereceye sahip ülke % 0,7 ile Japonya olmaktadır. Kadınların yönetici olarak ikinci en yüksek sırada yer aldığı ülke % 9,2 ile ABD olmaktadır. Kadın yönetici oranlarında düşük seviyeyi koruyan ülkeler Yunanistan ve Finlandiya olurken, Türkiye de kadın yönetici oranlarında oldukça düşük sırada yer alan ülkeler arasında bulunmaktadır.

Erkek yöneticiler, kadın yöneticiler ve kadınların kendileri tarafından ifade edilen ve kabul gören cinsiyetçi bakış açısı, kadınların içselleştirilmiş bir rolüdür. Çünkü iş hayatında, kadınlara geleneksel değerler ve tutumlar çerçevesinde yaklaşılmaktadır. Kadınların hane içi sorumlulukları çalışma yaşamında da devam etmektedir. Bu cinsiyetçi bakış açısının cinsiyetler tarafından üstesinden gelinememesi, kadınların karşısına görünmeyen ve aşılamayan cam tavanlar çıkarmaktadır (Alican ve Gül, 2008: 69).

“Cam Tavan” kavramı (Glass Ceiling), 1970’lerde Birleşik Devletler’de kişisel ve örgütsel önyargılar tarafından oluşturulmuş görünmez yapay bariyerleri tanımlamak için kullanılan bir terim olmakla beraber kadınların üst düzey yönetici pozisyonlarına ulaşmasını engellemektedir. Siyasette veya iş dünyasında bu cam tavanın gerçekleşip gerçekleşmediği esas olarak toplumsal yaşamda var olan cinsiyet eşitsizliğinin göstergesidir (Wirth, 2001: 1). Bir başka sıklıkla kullanılan tanıma göre; kurum ve kuruluşlarda, eğitimde ve kar amacı gütmeyen yapılarda, yüksek mertebedeki görevlere

veya yüksek maaş seviyelerine ulaşmak isteyen ya da teşebbüs eden kadınların yüzleştığı engeller olmaktadır (Lockwood, 2004: 1). İşinde ve sosyal hayatta yükselmek isteyen kadınların üstündeki bu cam tavan etkisi, kolayca görülemeyen ve algılanamayan yapay bir engel olmakta, kadınların yönetici konumlara gelmesini zorlaştırmaktadır (Örtlek ve Tekelioğlu, 2013: 285).

Kadınların egemen olduğu mesleklerde bile, erkekler genelde daha yetenekli, sorumlu ve daha iyi ücretli pozisyonları işgal ederler. Örneğin, öğretmenler çoğunlukla kadın, ancak üst düzeydeki yöneticiler erkek olmaktadır. Hemşirelerin ve destek görevlilerinin çoğu kadınlarken, benzer şekilde sağlık alanında doktorlar ve hastane başkanları sık sık erkeklerdir. Buna genellikle dikey toplumsal cinsiyet ayrımı denilmektedir. Mesleki kategoriler yoluyla kadının yukarıya doğru daha sorumlu ve yönetsel işler almak için başvurduğu bu dikey hareketi, kurumsal ve sosyal tutumlar tarafından engellenmektedir. Cam tavan genellikle beceri seviyeleri, sorumluluk, ücret, statü ve güç gibi faktörlerin tanınmasının yönetim kademelerine erişmek için hayati önem taşıdığı bu tür dikey ayrımlara atıfta bulunmaktadır (Wirth, 2001: 13).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) işgücü istatistikleri kaynağı ILOSTAT'a göre, 2017 yılı dikkate alınarak ve OECD'ye üye bazı ülkelerde kadınların üst düzey yöneticilik temsil oranları Tablo 9'da gösterilmektedir (ILOSTAT, 2017).

Tablo 9: OECD'ye Üye Bazı Ülkelerde Kadınların Üst ve Orta Düzey Yönetimdeki Oranları, 2017, (%)

Ülkeler	Kadın Oranı (%)
ABD	40,5
Almanya	28,2
Birleşik Krallık	34,4
Estonya	34,3
Finlandiya	31,5
İsveç	39,5
İsviçre	30,5
İtalya	22,3
İzlanda	33,0
Norveç	36,0
Polonya	38,2
Yunanistan	29,7
Türkiye	17,3

Kaynak: ILOSTAT, Employment, 2017, (<https://www.ilo.org/ilostat>).

Tablo 9'da görüldüğü gibi; İtalya ve Almanya gibi gelişmiş ülkelerde üst ve orta yönetimde yer alan kadınların oranlarının düşük olduğu dikkat çekmektedir. ABD, İsveç ve Polonya'da üst ve

orta yönetimde çalışan kadınların oranlarının yüksek oluşu dikkati çekmektedir. Türkiye’de ise kadınlar, % 17,3 gibi düşük bir oranla üst ve orta yönetimde yer almaktadırlar. Buradan hareketle Dünya nüfusunun hemen hemen yarısını oluşturan kadınların üst ve orta yönetimde temsil oranındaki değişim oldukça düşük düzeydedir ve bu oran hala yeterli düzeye ulaşmamıştır. Yönetimsel pozisyonlarda da, kadınlar erkeklere göre daha alt kademe yer almakta, erkeklerin üst kademe çalışanlar anlamında çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir.

3.3. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu

3.3.1. Ekonomik Temelli Kadın Yoksulluğu

Kadınların yoğun olarak statüsü düşük işlerde istihdam edildiği ve geleneksel rol tanımlamalarının kadın istihdamını sınırladığı söylenelemektedir. Sosyal güvenlik kapsamındaki kalifiye iş olanaklarının, eğitim-öğretime erişimin, kadınlara yönelik mesleki eğitimlerin, kadın girişimciliğinin ve finans kaynaklarına ulaşmanın yetersizliği ile ataerkil yapının oluşturduğu toplum baskısı, kadınların istihdam olanaklarını sınırlandıran etkenler olarak ön plana çıkmaktadır (Peker ve Kubar, 2012: 185).

Türkiye’de kadın yoksulluğu başlığı altında yer alan ekonomik temelli kadın yoksulluğu; işteki durumlarına göre, işgücü durumlarına göre, iktisadi faaliyet kollarına göre, kayıt-dışı istihdamda ve ücret eşitsizliği durumlarına göre değerlendirilmektedir.

3.3.1.1. İşteki Durumların Göre Kadınlar

Kadınların işgücü piyasasındaki konumuna bakmak, kadınların erkeklere bağlı olduğu ilişki türünü anlamak için önemli olacaktır. Kadınların istihdama düşük katılım oranları, ücretsiz aile işçisi olmaları, kadınları yaşamlarını idame ettirmek için erkeğe ve onun kazandığı gelire bağımlı kılan bir durumdur. Bu açıdan işgücüne katılım, kadın yoksulluğunu anlamak için önemli bir göstergedir (Şener, 2009: 6-7).

Kadınların çalışma yaşamındaki konumlarının gözlenebilmesi için, işteki durumlarına göre nasıl istihdam edildiklerinin incelenmesi faydalı olacaktır. Tablo 10, Türkiye’de 2004-2018 tarihleri aralığında her üç yılda bir kadınların işteki durumlarını ve istihdamda ne oranda yer aldıklarını erkeklerle karşılaştırarak göstermektedir.

Tablo 10: İşteki Durumlara Göre İstihdam Edilenler/ Türkiye/ 2004-2018, (15+Yaş/ Bin Kişi/%)

Yıllar ve cinsiyet	Toplam	Ücretli veya Yevmiyeli	%	İşveren	%	Kendi Hesabına	%	Ücretsiz aile İşçisi	%
Erkek									
2004	14585	8430	57.7	950	6.5	4081	27.9	1123	7.6
2007	15382	9725	63.2	1114	7.2	3769	24.5	773	5.0
2010	16170	10502	64.9	1120	6.9	3725	23.0	823	5.0
2013	17883	12031	67.2	1088	6.0	3951	22.0	813	4.5
2015	18562	12857	69.2	1080	5.8	3760	20.2	865	4.6
2018	19720	13643	69.1	1169	5.9	4033	20.4	874	4.4
Kadın									
2004	5047	2263	44.8	49	0.9	490	9.7	2244	44.4
2007	5356	2809	52.4	75	1.4	617	11.5	1855	34.6
2010	6425	3260	50.7	83	1.2	822	12.7	2260	35.1
2013	7641	4322	56.5	94	1.2	821	10.7	2403	31.4
2015	8058	4971	61.6	95	1.1	707	8.7	2286	28.3
2018	9018	5893	65.3	112	1.2	875	9.7	2138	23.7

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama,2005-2013 Yıllarına ilişkin sonuçlar, 2014 ve sonrasında ilişkin sonuçlar, Türkiye, İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu (http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007).

Tablo 10'a göre, 2004 yılında ücretsiz aile işçisi olan kadınların oranı % 44,4 iken, 2018 yılında bu oran % 23,7'ye gerilemektedir. 2004 yılında ücretli veya yevmiyeli çalışan kadın oranı % 44,8 olurken, 2018 yılında bir artışa gitmekte % 65,3 olarak ölçülmektedir. Fakat ücretsiz aile işçisi olan kadın için bu oran yıllar içinde azalsa da erkeklere kıyasla yüksek olmaya devam etmektedir. Ücretli veya yevmiyeli istihdam edilen kadın oranları yıllar ilerledikçe yükselmiştir ancak, erkek oranları kadar yüksek bir düzeye ulaşamamıştır.

Kendi hesabına çalışan kadınların oranı 2004 yılında % 9,7 iken, bu oran 2010 yılında % 12,7'ye yükselmiş, 2015 yılına kadar ise azalmıştır. 2018 yılında aynı oran az bir miktar artış göstererek % 9,7 olmuştur. Öte yandan kendi hesabına çalışan erkek oranlarının % 20 ve üzerinde olduğu dikkati çekmektedir. İşveren olarak istihdam edilen kadınların oranı, 2004 yılında % 0,9 iken, 2018 yılında sadece % 1,2 'ye yükselirken; erkek işveren oranlarıyla kıyaslandığında bu oranların oldukça düşündürücü olduğu görülmektedir.

3.3.1.2. İşgücü Durumuna Göre Kadınlar

Kadınların sosyal ve ekonomik gelişmelere erişimi, işgücü piyasasında yer edilmeleri ile ilişkilidir. Çünkü çalışma hayatı kadınları hem ekonomik açıdan özgür kılar, onlara toplum

yaşantısı içinde saygınlık sağlar, hem de kendilerine olan güven duygusunu artırır ve hane içinde mevcut yaşantılarını iyileştirir (KSGM, 2008: 14).

Kadınların kendi gelirlerini kazanmaları, onları ekonomik anlamda bağımlı olmaktan uzaklaştırmakta, aile içi şiddet, ekonomik şiddet, erken evlilik ve erken doğum gibi sorunlarla başa çıkmalarını kolaylaştırmaktadır. Evde tekrarlanan rutin çalışmalar kadınların potansiyelini sınırlandırırken, iş dünyasına katılmaları yeteneklerini ve yaratıcılıklarını ortaya çıkarma fırsatı vermektedir (Karabıyık, 2012: 240).

Türkiye’de kadınların istihdama katılma hususunda erkeklerin gerisinde olduğu bilinmektedir. Tablo 11’de TÜİK verilerine göre kadınların işgücü durumu gösterilmektedir. 2001-2018 yılları arasında kadınların ve erkeklerin Türkiye açısından işgücü durumu değerlendirildiğinde; kadınların işgücüne katılma, istihdam ve işsizlik oranlarında düşündürücü sonuçlarla karşılaşmaktadır.

Tablo 11: Kurumsal Olmayan Nüfusun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu/ Türkiye, 2001-2018, (15+Yaş/ Bin Kişi/ %)

Yıllar ve cinsiyet	15 ve yukarı yaştaki nüfus	İşgücüne katılma oranı %	İstihdam oranı %	İşsizlik oranı %	Tarım-dışı işsizlik oranı %
Erkek					
2001	23 389	72,9	66,5	8,7	11,3
2004	23 251	70,3	62,7	10,8	12,9
2007	24 513	69,8	62,7	10,0	11,4
2010	25 801	70,8	62,7	11,4	13,2
2013	27 411	71,5	65,2	8,7	10,1
2016	29 031	72,0	65,1	9,6	10,9
2018	30 007	72,7	65,7	9,5	10,8
Kadın					
2001	23 769	27,1	25,1	7,5	17,7
2004	24 293	23,3	20,8	11,0	19,6
2007	25 480	23,6	21,0	11,0	17,3
2010	26 740	27,6	24,0	13,0	20,2
2013	28 197	30,8	27,1	11,9	17,4
2016	29 689	32,5	28,0	13,7	18,1
2018	30 647	34,2	29,4	13,9	17,8

Kaynak: TÜİK, Konularına Göre İstatistikler, İstihdam, İşsizlik ve Ücret, İşgücü İstatistikleri, İşgücü İstatistikleri Dönemsel Sonuçları (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007).

Tablo 11'e göre 2001 yılında kadınlar sadece % 27,1 oranında işgücüne katılmışlardır. 2018 yılına kadar erkeklerin işgücüne katılma oranında fazla bir dalgalanma görülmezken, kadınların işgücüne katılma oranı 2007 yılına kadar azalmış, daha sonraki yıllarda tekrar yükselme eğilimine girmiş, fakat erkeklere kıyasla düşük seviyesini korumaktadır.

Erkek ve kadınların istihdam oranları kıyaslandığında, arada yadsınamayacak bir fark olduğu görülmektedir. 2001 yılında % 66,5 olan erkek istihdam oranı, 2004 yılında azalarak % 62,7 olmakta, 2004 yılından 2018 yılına kadar geçen zamanda artarak % 65,7 olmaktadır. Kadınların istihdam oranı da erkeklere paralel olarak, 2001 yılında % 25,1 iken 2004 yılında % 20,8'e gerilemekte, 2004 yılından 2018 yılına kadar geçen zamanda ise bu oran sadece % 8,6'lık bir artışla % 29,4'e yükselmektedir. Ancak 2001-2018 yılları arasında, neredeyse her dönem erkeklerin istihdam oranlarının kadınların istihdam oranlarının iki katından fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca hemen hemen her dönem kadınların işsizlik oranları erkeklere göre yüksek olmaya devam etmiştir.

3.3.1.3. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Kadınlar

1950'lerde, kentsel alanlardaki sanayi çalışmaları, hizmet sektörünün ardından geldi ve zorunlu olmadıkça kadınlar tarafından tercih edilmedi. Bu dönemde gelişmeye başlayan hizmet sektörü, kadınlar için iş anlamında fırsat ve olanaklar yarattı (Kocacık ve Gökkaya, 2005: 201). Türkiye'de kadınlar, 1950 ve sonraki zamanlarda kırsal alandan kentsel alana göç olgusu ile yerleşerek işgücü piyasasına dâhil olmaya başlamıştır. Ekonomik gelişmeler neticesinde istihdam tarım sektöründe azalmış, tarım dışı sektörlerde artmıştır. Bu aynı zamanda kadınların istihdamı açısından da söz konusu olmuştur (Berber ve Eser, 2008: 2).

Tablo 12; 2000-2018 yılları arasında kadınların ekonomik faaliyetlerdeki istihdamlarının dağılımı gösterilmektedir. Sektörel dağılıma bakıldığında kadınların özellikle tarım ve hizmetler kesiminde istihdam edildiği görülmektedir.

Tablo 12: Cinsiyete ve Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdamın Yüzde Dağılımı, 2007-2018, (15+Yaş/%)

Ekonomik Faaliyetler	Tarım			Sanayi			Hizmetler		
	Yıllar	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek
2007	23,5	16,8	42,7	26,7	30,4	16,1	49,8	52,8	41,2
2008	23,7	17,1	42,1	26,8	30,8	15,7	49,5	52,1	42,3
2009	24,6	18,1	41,6	25,3	29,1	15,3	50,1	52,7	43,1
2010	25,2	18,3	42,4	26,2	30,3	15,9	48,6	51,4	41,7
2011	25,5	18,7	42,2	26,5	31,1	15,2	48,1	50,3	42,6
2012	24,6	18,4	39,3	26,0	30,7	14,9	49,4	50,9	45,8
2013	23,6	17,8	37,0	26,4	31,1	15,3	50,0	51,0	47,7
2014	21,1	16,1	32,9	27,9	32,4	17,1	51,0	51,5	50,0
2015	20,6	15,9	31,4	27,2	32,0	16,2	52,2	52,1	52,5
2016	19,5	15,5	28,7	26,8	31,6	15,9	53,7	53,0	55,4
2017	19,4	15,4	28,3	26,5	31,4	15,6	54,1	53,2	56,1
2018	18,4	14,9	26,1	26,7	31,6	16,0	54,9	53,5	57,9

Kaynak: TÜİK, Veri Tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri Minimum Seti, 2018 (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068).

Tablo 12'ye göre, 2007-2018 yılları arasında kadınların tarım sektöründeki oranları yıllar ilerledikçe azalma eğilimine girse de, tarımda istihdam edilen erkek oranlarının gerisinde olmaya devam etmektedirler. Genel olarak sanayi ve hizmetler sektöründe istihdam edilen kadınlara oranla erkekler yüksek bir oranda istihdam edilmektedirler. Ancak, 2014 yılı ve sonraki yıllarda hizmetler sektöründe kadın ve erkek oranları birbirine yakın bir değer almaktadır. İstihdam edilen kadın sayısında yıllar içerisinde bir artış olmakta ancak, iktisadi faaliyet kolları dağılımı dikkate alındığında kadınların sayısı genel olarak erkeklerin sayısının gerisinde kalmaktadır. Hizmetler sektöründe son yıllarda kadın oranlarında artış yönünde bir ivme söz konusu iken, kentsel istihdamın göstergesi olan sanayi sektöründe artan nüfusa kıyasla kadınlar yeterince yüksek oranlara sahip görünmemektedir.

Kadın istihdamının tarım, sanayi ve hizmetler sektöründeki farklı dağılımının gösterdiği önemli bir bulgu, kadınlara yönelik geleneksel bakış açısıdır. Kadının olması gereken konumun evi, sahip olması gereken rolün ise anne olduğuna olan toplumsal perspektif, tarım sektöründe çalışmasını olağan karşılamakta, tarım dışı sektörde yer almasını ise hoş karşılamamaktadır (Berber ve Eser, 2008: 10).

3.3.1.4. Kayıt-Dışı İstihdamda Kadınlar

Kayıt-dışı sektörde, çalışma ve yoksul olmak arasında bir örtüşme bulunmaktadır. Bu sektör formel sektörle karşılaştırıldığında, bu sektör içinde kayıt-dışı çalışanların büyük bir oranının ve de erkeklerle kıyaslandığında kadınların daha yoksul olduğu görülmektedir. Kayıt-dışı sektörde çalışanlar tipik olarak formel sektörde ücretli çalışanlara sağlanan sosyal korumadan yoksun olmaktadır. Örneğin sağlık sigortası ve işçi sağlığı gibi konularda düzensiz ve geçici sözleşmelerle korunmaktadırlar (Chen, 2001: 5).

Kayıt dışı ekonomideki işler yüksek düzeyde bilgi ve beceri gerektirmediği için kadınlar, kayıt dışı iş koşullarında kolaylıkla çalışabilirler (Erdut, 2005: 34-35). Kadınların gelirinin hanehalkı için ek bir gelir olarak değerlendirilmesi, haneyi geçindirecek geliri de erkeğin karşılaması gerektiği düşüncesi, kadınları kayıt dışı sektörde çalışmaya itmektedir (Metin, 2011: 66).

Tablo 13'te TÜİK verilerine dayanarak sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayan kadınların işgücü durumu 2014-2018 yılları dikkate alınarak gösterilmektedir. TÜİK verilerine göre Türkiye'de 2018 yılında çalışanların % 33,4 ü kayıt-dışı sektörde istihdam edilmektedir. Diğer bir deyişle istihdam edilen 28 milyon 738 bin kişiden 9 milyon 604 bin kişi kayıt-dışıdır.

Tablo 13: Esas İşlerinden Dolayı Herhangi Bir Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlı Olmayanların Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu, 2014-2018, (%)

Cinsiyet/Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018
Erkek Kayıt Dışı Oranı					
Toplam	29,3	28,2	28,8	29,2	29,4
Tarım	71,8	70,2	72,2	74,4	76,2
Tarım-dışı	21,1	20,2	20,8	21,0	21,2
Kadın Kayıt Dışı Oranı					
Toplam	48,4	46,1	44,3	44,6	42,1
Tarım	94,4	94,0	94,3	94,2	90,9
Tarım-dışı	25,9	24,2	24,2	24,9	24,9

Kaynak: TÜİK, Konularına Göre İstatistikler, İstihdam, İşsizlik ve Ücret, İşgücü İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, İşgücü İstatistikleri Dönemsel Sonuçları, 2014 ve Sonrasına İlişkin Sonuçlar (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007).

Tablo 13'te görüldüğü gibi, Türkiye'de 2014-2018 yılları arasında cinsiyete göre kayıt-dışı oranlarına bakıldığında, tarım sektöründe 2014 yılında erkeklerin kayıt-dışı oranları % 71,8 iken, 2018 yılında aynı oranın % 76,2 olduğu görülmektedir. Tarım-dışı sektörde erkek kayıt-dışı oranı

2014 yılında % 21,1 iken, sonraki yıllarda kayıt-dışı oranda fazla bir değişim görülmemektedir. Kadın kayıt-dışı oranı tarımda 2014 yılı için % 94,4 olurken, 2018 yılında bu oran bir azalmaya gitmekte ve % 90,9'a düşmektedir. Tarım-dışı sektörde kayıt-dışı çalışan kadın oranı, 2018 yılında % 24,9 olarak belirtilmektedir. Yıllar ilerledikçe toplam kayıt dışı oranlarına bakıldığında, bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayan kadınların kayıt-dışı oranları azalsa bile, erkeklerin kayıt-dışı oranlarına kıyasla oldukça yüksek seviyede varlığını koruduğu dikkati çekmektedir.

Kayıt dışı çalışan kadın sayısının yüksek oranlarda yer almasının sebepleri arasında kadınların tekstil, hazır giyim, yiyecek ve çoğunlukla gayri resmi olan benzeri işlerde istihdam olanakları bulabilmeleridir (Önder, 2013: 48). Kadınların kayıt dışı istihdama yönelmeleri; kayıt dışı işlerin düzenli olmayışı, evde çalışmalarına benzer görevleri içermesi, işlerini hane içi sorumluluklarla birlikte idame ettirebilmeleri ve çalışma hayatına duyulan tutucu bakış açısından kaynaklanmaktadır. Bu tür çalışmaların süresizlik ve düzensizlik içermesi ve düşük ücretlerin olumsuz yönleri, kadınların yoksulluğuna neden olmaktadır (Günday, 2011: 56-57).

Kayıt dışı istihdam hem ekonomik alanda önemli gelir kaybına ve işgücü piyasasında ciddi bozulmalara neden olmakta hem de birçok insanı sosyal güvenlik sisteminin dışında tutmakta, kötü koşullar ve düşük ücretlerle çalışmasını sağlamaktadır. Bu olumsuzluklar, işgücü piyasasındaki dezavantajlı konumlarından dolayı en çok kadınları zarar vermektedir (Metin, 2011: 67).

3.3.1.5. Ücretsiz İşlerde Kadınlar

Kadın yoksulluğuna etki eden faktörler arasında kadınların ücretsiz işlerde daha fazla zaman geçirmeleri yer almaktadır. Hane içi emek açısından cinsiyet farkının ön plana çıkması, kamusal bakım hizmetlerinin yetersizliği, hanenin bakım sorumluluğunun kadınlar tarafından üstlenilmesine yol açmaktadır. Ücretsiz işlere ayrılan zaman bakımından kadınlar erkeklere kıyasla dezavantajlı konumda yer almaktadır.

Tablo 14, TÜİK'in hazırladığı ve ilk defa 2006 yılında uygulanan, ikinci defa 2014-2015 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanan Zaman Kullanım Araştırması'nı göstermektedir. Tablo 14, kadın ve erkeklerin bir gününü hangi faaliyetlere ne kadar zaman harcayarak geçirdikleri hakkında fikir vermektedir ve 2006 ve 2014-2015 verilerine dayanmaktadır.

Tablo 14: Cinsiyete Göre Ücretli İşlere ve Ücretsiz Ev İşlerine Harcanan Ortalama Faaliyet Süresi, 2006, 2014-2015 /Dakika

Yıllar/Cinsiyet	Günlük harcanan dakika			
	Ücretsiz Ev İşleri		Ücretli İşler ve Ücretsiz Ev İşleri	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2006	51	317	318	385
2014-2015	53	275	317	351

Kaynak: TÜİK, Veri Tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, Ekonomik Yapı, Üretim Faaliyetlerine Katılım ve Kaynaklara Erişim, Cinsiyete Göre Ücretli İşlere ve Ücretsiz Ev İşlerine Harcanan Ortalama Faaliyet Süresi (http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068).

Tablo 14’te 2006 yılında ücretsiz işlere erkekler günde 51 dakika harcarken, kadınlar 317 dakika harcamaktadır. 2014-2015 yıllarında ise erkeklerin günde ücretsiz işlere harcadıkları zaman 53 dakika iken, kadınlarda bu süre 275 dakikayı bulmaktadır.

Kadın ve erkek arasındaki ücret farklarının nedeninin, kadınların zamanının çoğunu ücretsiz bakım işlerinde geçirmeleri dolayısıyla ekonomik olarak aktif rol alamayıları olduğu söylemek mümkündür. Öte yandan Türkiye’deki istatistikler ve sonuçlar, toplumsal ve siyasal temelli eşitsizliğin de kadınların aleyhine olduğunu göstermektedir. Örneğin, eğitime erişimde kadınlar erkeklere göre dezavantajlı görünmektedir. Türkiye’de kadın-erkek eşitlik ilkesinin uygulanması gereken kamu kuruluşlarında yönetici pozisyonlarında da, kadınlar erkeklerle eşit seviyede bulunmamaktadır. Parlamentodaki siyasal katılma ve karar verme mekanizmalarında ise kadın oranları erkek oranlarına kıyasla oldukça düşük kalmaktadır.

Türkiye’de kadın yoksulluğu başlığı altında yer alan toplumsal temelli kadın yoksulluğunda; toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde, eğitim ve okur-yazarlık alanında, sağlık, siyasi ve yönetsel alanlarda kadınların durumları gösterilmeye çalışılmıştır.

3.3.2. Toplumsal Temelli Kadın Yoksulluğu

Kadınların hayatlarının her alanında gelir dağılımındaki bozulmadan en çok etkilendikleri bilinmektedir. Gelirdeki düşüş yaşam standartlarına yansımakta, kadınları gelirlerini artırmak için sıra dışı işlere yöneltmektedir (KSGM, 2008: 24).

Toplumsal temelli kadın yoksulluğu; cinsiyet eşitsizliği, eğitim ve okur-yazarlık, sağlık, siyaset ve yönetsel konular gibi birçok alanda ele alınmaktadır. Kadının işgücü piyasasında yer almaması, istihdam olanaklarına erişememesi, böylece yeterli ve düzenli ölçüde gelir elde

edememesi, kadınları yoksullaştıran öncelikli etkenlerdir. Ayrıca eğitime de yeterli düzeyde erişemeyen kadınlar yoksulluğu her açıdan yaşamaktadırlar. Yeterli eğitim koşullarını elde edemeyen kadınlar; sağlıkta, siyasi ve yönetsel pozisyonlarda da yeterli düzeyde yer almamakta, çoğu zaman geri planda kalmakta, yoksul olarak yaşantısını devam ettirmek zorunda kalabilmektedir.

3.3.2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinde Kadınlar

Cinsiyet eşitsizliği temel olarak kadınlar ve erkekler arasında hizmetlere erişim ve belirli haklar, kaynaklar, eğitim ve sağlıkla ilgili hizmetlere erişim anlamında ele alınmaktadır.

Toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik olarak ikinci planda olan kadınlar, hem küresel hem de ulusal olarak ayrımcılığa maruz kalmaktadır ve yoksulluk ile karşı karşıya gelmektedirler. Özellikle gelenek ve göreneklerin etkili olduğu yerlerde, kadınlar erkeklerin egemenliği altındadır ve kaderlerini çizmeleri için bir erkeğin boyunduruğuna mahkûm edilmektedir (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 109-110).

Kadınlar çalışma hayatına girdiklerinde hane içindeki rolleri iş hayatındaki rollerine eklendiği için kadın, her iki alan arasında gidip gelmiş, evlerinde iyi bir eş olması, iş hayatında iyi bir çalışan olması kendilerinden beklenmiştir. Kadınların ailedeki ve işteki rolleri böylece çatışmış, aile ve iş yaşamı dengesi bozulmaya başlamıştır. Bu dengenin bozulması, kadınların yaşamın her alanında birçok sıkıntı yaşamasına neden olmuştur. Bu nedenle, toplumsal ilerleme ve kalkınmada büyük payı olan kadınlar, toplumsal cinsiyet temelinde geleneksel rollerin egemen olduğu iş hayatı ile ev hayatı arasında sıkışıp kalmaktadırlar (Gökkaya, 2015: 245).

Tablo 15; ekonomik, siyasi, sağlık ve eğitim alanlarında Türkiye'nin 149 ülke arasında Cinsiyet Farkı İndeksi sıralama ve oranlarını göstermektedir. Tablo 15'te yer alan cinsiyet farkı indeksi; kadın verilerinin erkek verilerine oranı ile hesaplanmaktadır.

Tablo 15: Cinsiyet Farkı İndeksi Sıralama ve Oranları/ Türkiye/ 2018

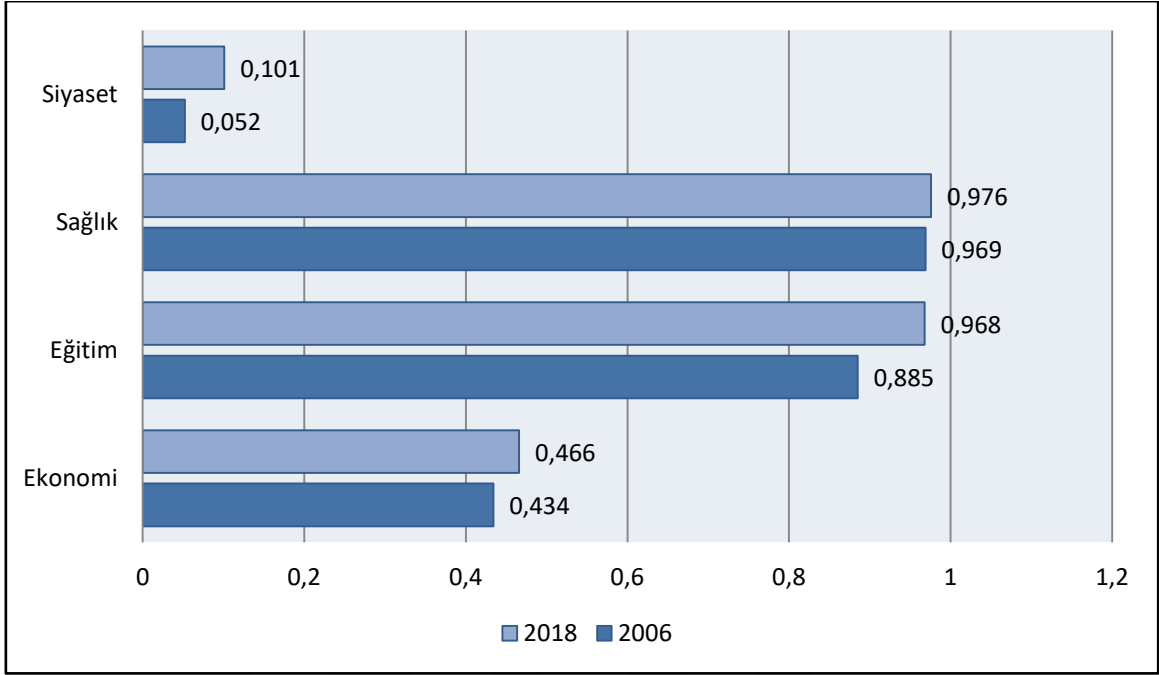
Türkiye	Sıralama	Skor	Ortalama	Kadın	Erkek	K/E*
İşgücüne katılma	133	0.466	0.669	36.1	77.4	0.47
Benzer işlerdeki ücret eşitliği	114	0.557	0.645	-	-	0.56
Kişi başına düşen tahmini kazanılan gelir (dolar)	123	0.431	0.510	16.059	37.283	0.43
Kanun koyucular, üst düzey yetkili ve yöneticiler	125	0.177	0.329	15.0	85.0	0.18
Profesyonel ve teknik çalışanlar	109	0.651	0.753	39.4	60.6	0.65
Okuma –yazma oranı	95	0.947	0.882	93.6	98.8	0.95
İlköğretime kayıtlı olma	96	0.992	0.978	93.9	94.7	0.99
Ortaöğretime kayıtlı olma	115	0.988	0.967	85.0	86.0	0.99
Yükseköğretime kayıtlı olma	108	0.872	0.939	96.5	110.7	0.87
Doğumda cinsiyet oranı	1	0.944	0.921	-	-	0.95
Sağlıklı yaşam beklentisi	75	1.050	1.034	67.6	64.4	1.05
Parlamentodaki kadınlar	100	0.211	0.284	17.4	82.6	0.21
Bakanlıklardaki kadınlar	140	0.040	0.208	3.8	96.2	0.04
Son elli yıldaki kadın devlet başkanı	40	0.057	0.189	2.7	47.3	0.06

Kaynak: World Economic Forum, The Global Gender Gap Report, 2018 *: Kadın Oranı/Erkek Oranı

Tablo15'e göre; 2018 yılında Türkiye'nin sağlıklı yaşam beklentisinde cinsiyet farkı indeksi 1,05 olurken; okuma-yazma ve eğitim-öğretime kayıtlı olma oranındaki cinsiyet farkı indeksi ise 1'e yakın değerler almaktadır. Bu durum kadın erkek arasında bu kategorilerde cinsiyet farkının azalmış olduğu anlamına gelmektedir. Öte yandan indekste cinsiyetler arası farkın en fazla olduğu alanın Bakanlıklardaki kadınlar ve son elli yıldaki kadın devlet başkanları olduğu görülmektedir. Bu sıralamayı kanun koyucular, üst düzey yetkili ve yönetici oranları ile parlamentodaki kadın oranları takip etmektedir. Bu noktada ülkemizde yönetici ve üst düzey pozisyonlarla birlikte parlamentoda yer alan kadınların sayısının erkeklerin sayısına kıyasla oldukça geride kaldığı anlaşılmaktadır. İşgücüne katılma, benzer işlerdeki ücret eşitliği ve kişi başına düşen gelir oranlarında ise cinsiyetler arasındaki farkın yüksek olduğu gerçeği kadınlar aleyhine mevcudiyetini korumaktadır (World Economic Forum, 2018: 277).

Grafik 9, 2018 yılında Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından yayınlanan Küresel Cinsiyet Farkı Raporu'na dayanan verileri kapsamakta ve Türkiye'nin 2006-2018 yılları arasında ekonomi, eğitim, sağlık ve siyasette cinsiyet farkı indeksindeki değişimin boyutunu göstermektedir.

Grafik 9: Cinsiyet Farkı İndeksi/ Türkiye / 2006-2018

Kaynak: World Economic Forum, The Global Gender Gap Report, 2018

Grafik 9'da, Türkiye'de cinsiyetler arası farkın en az olduğu, kadın ve erkek arasındaki eşitliğin neredeyse sağlanabildiği değerin, sağlık ve hayatta kalma indeksi olduğu görülmektedir. Bu indeksi takip eden eğitime erişim indeksinde, 2006 yılından 2018 yılına gelindiğinde cinsiyet farkının biraz daha kapandığı ve 0,968 değeri ile eşitliğe yakın bir konuma geldiği görülmektedir. Fakat ekonomik katılım/fırsatlar ile siyasi yetki indeksleri konumunda 2018 yılı için Türkiye'de, sırasıyla 0,466 ve 0,101 ile cinsiyetler arasında büyük bir fark ve eşitsizlik olduğu görülmektedir (World Economic Forum, 2018: 277).

3.3.2.2. Eğitim ve Okur-Yazarlık Alanında Kadınlar

Eğitim ve okur-yazarlık ile kadın yoksulluğu arasında önemli bir bağlantı bulunmaktadır. Kadınların eğitim öğretimde daha az yer almaları işgücü piyasasında daha az nitelikli olmalarına yol açmaktadır. Böylece işgücü piyasasında vasıfsız olarak bulunmaları, kadınları düşük ücretlerle ve yetersiz kazançlarla karşı karşıya bırakmaktadır.

İşgücüne katılımı etkileyen eğitim sadece iş piyasası için değil sosyal yaşam için de büyük önem taşımaktadır. Çünkü yüksek eğitim seviyesine sahip kadının çalışma hayatında yer alması daha muhtemeldir. Örneğin, kırsal alanlarda eğitim imkânı bulamayan kadın, kente göç ile geldiğinde, şehirdeki çalışma hayatına belirli bir süre dâhil edilemez veya tamamen çalışma hayatının dışında kalır (Bozkaya, 2013: 75-76).

Tablo 16, TÜİK'in 2014-2017 yılları arasında hazırladığı cinsiyete ve okur-yazarlık durumuna göre nüfus verilerini göstermektedir.

Tablo 16: Cinsiyet ve Okur-Yazarlık Durumuna Göre Nüfus, 2014-2017, (%)

Yıllar	2014	2015	2016	2017
Toplam				
Okuma-yazma bilmeyen	3,9	3,8	3,5	3,3
Okuma-yazma bilen	96,1	96,2	96,5	96,7
Erkek				
Okuma-yazma bilmeyen	1,3	1,3	1,1	1,0
Okuma-yazma bilen	98,7	98,7	98,9	99,0
Kadın				
Okuma-yazma bilmeyen	6,4	6,3	5,9	5,5
Okuma-yazma bilen	93,6	93,7	94,1	94,5

Kaynak: TÜİK, Veri Tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, Eğitim, Cinsiyet ve Okur-yazarlık Durumuna Göre Nüfus (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068).

Tablo 16'ya göre, okuma-yazma bilmeyen kadınların oranları yıllar ilerledikçe azalmaktadır. Ancak hemen hemen her yıl, okuma-yazma bilmeyen kadınların oranı, aynı kategorideki erkeklerin oranının 5 katından fazla olmaktadır. Okuma-yazma bilen erkekler 2017 yılında % 99 iken, okuma-yazma bilen kadınların oranı % 94,5 olmaktadır.

Cinsiyete göre okur-yazarlık oranlarının yanı sıra kadın ve erkeklerin eğitim durumlarına bakmak da, kadınların yoksulluğu ne derecede yaşadıklarını anlamak için yol gösterici olacaktır.

Hem erkekler hem de kadınlar eğitimlerine göre benzer yoksulluk oranlarına sahipler, ancak genel olarak kadınlar erkeklerden daha dezavantajlı durumdadır. Çünkü Türkiye'deki kadınlar erkelere göre eğitime daha az katılmaktadırlar. Kırsal ve kentsel alanlarda, maddi zorluklar, okul yetersizliği, okula gönderilmeyen kız çocuklarının varlığı, erken yaştaki evlilikler ve aile gelirine katkıda bulunma gibi nedenlerle yeterli eğitim alamayan kadınlar, yoksulluk riski altında yaşamlarını sürdürmektedirler (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 93)

Tablo 17 ise, 2014-2017 yılları arasında hanehalkı fertlerinin cinsiyet ve eğitim durumu dikkate alınarak yoksulluk oranlarını gösterilmektedir.

Tablo 17: Hanehalkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, Türkiye, 2014-2017, (15+ Yaş/%)

Yıllar	2014		2015		2016		2017	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Toplam	15,4	16,1	15,5	16,1	14,7	15,8	13,9	15,1
Okur-yazar olmayanlar	46,9	36,4	45,5	34,4	42,8	33,8	40,9	34,0
Bir okul bitirmeyenler	40,9	30,5	40,0	30,9	37,8	31,1	37,5	27,4
Lise altı eğitilmişler	21,2	17,7	21,9	18,5	20,7	18,4	19,5	17,5
Lise ve dengi okul mezunları	10,3	7,9	10,9	9,2	11,0	9,5	9,8	9,3
Yükseköğretim mezunları	2,1	2,3	2,5	2,9	2,9	3,4	3,1	3,5

Kaynak: TÜİK, Veri Tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, Yoksulluk, Hanehalkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, Türkiye (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068).

Tablo 17’de; 2014 yılında okuryazar olmayan kadın yoksulluk oranı %36,4 iken, 2017 yılına gelindiğinde % 34,0 olduğu görülmektedir. Bir okul bitirmeyen kadınların yoksulluk oranı, 2016 yılına gelirken artmakta, 2017 yılında azalma eğilime girmekte ve % 27,4 olmaktadır. Lise altı eğitilmiş kadınların yoksulluk oranlarında yıllar ilerledikçe fazla bir değişiklik olmazken, lise ve dengi okul mezunu kadınların yoksulluk oranı ise, yıllar ilerledikçe artmaktadır. Yükseköğretim mezunu kadın yoksulluk oranları tüm yıllarda diğer eğitim kategorilerine göre en az orana sahiptir. Ancak yükseköğretim mezunu olan erkeklere kıyasla yükseköğretim mezunu kadınların daha yoksul olduğu görülmektedir. Tablo 17’ye göre, kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe yoksulluk oranının azaldığı sonucuna varılmaktadır.

Eğitim, yalnızca işgücünün verimliliğini arttırmakla kalmaz, aynı zamanda ücret seviyesini de artırır, ataerkil düşünce biçimini zayıflatır ve kadınların işgücüne katılımını geçerli kılan bir yapı sağlar (Önder, 2013: 49). Bu kapsamda yükseköğrenim seviyesine sahip olmak, daha fazla istihdam edilebilirliği sağlamakta ve yoksullukla yüzleşme olasılığını azaltmakta iken, düşük eğitim seviyesi rekabet edebilirliği azaltmaktadır (Eurostat, 2016: 42-43).

3.3.2.3. Sağlık Alanında Kadınlar

Kadınları sağlık ve sosyal güvenlik açısından etkileyen birçok faktör vardır. Bunlar, yoksulluk ve düşük eğitim düzeyidir. Kadınlar ve aileler için sosyal politikalar, ataerkil ideoloji ve istihdamın yapısı kadın sağlığını etkileyen diğer faktörlerdir. Kadınların yoksulluk konusundaki tutumu, sağlıklarını değerlendirmeleriyle yakından ilişkilidir. Genel olarak, sorunların farkında

olmama, sorunların aktarılmasında iletişim eksikliği ve bireyselleşmenin yetersizliği sağlık yardımı aramayı zorlaştırmaktadır (Aktaş, 2007: 65-70).

Kadınların toplumsal cinsiyet ayrımcılığına uğramaları, düşük olan toplumsal statüleri, kadınlara sunulan sağlık hizmetlerini kullanmalarını ve hizmetlerden zamanında yararlanmalarını doğal olarak olumsuz etkilemektedir. Türkiye’de beş yılda bir yapılan “Nüfus ve Sağlık Araştırmaları”, kadının eğitimi yükseldikçe aile planlaması hizmetlerinden daha fazla yararlandığını göstermektedir. Yine bu araştırmalara göre yapılan analiz sonucunda, okuryazar olmayan kadınların bölgelere göre fark olmaksızın, istediklerinden daha fazla çocuk sahibi olduklarını, oysa eğitilmiş gurubun, her coğrafi bölgede benzer şekilde istediği sayıda çocuk doğurduğunu göstermektedir (Akın, 2007:5).

2013 yılında yapılan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmalarına (TNSA) göre 11.794 hane halkı ve 15-49 yaş arasındaki 9,746 kadınla görüşmeler yapılmıştır. Tablo 18’de Türkiye’de 2013 yılında temel özelliklere göre doğurganlık oranları gösterilmektedir.

Tablo 18: Temel Özelliklere Göre Doğurganlık, Türkiye, 2013, (%)

Temel özellikler	Toplam doğurganlık hızı	15-49 yaşlarındaki kadınlardan halen gebe olanların yüzdesi	Ortalama canlı doğum sayısı (40-49 yaşlarındaki kadınlar)
Yerleşim yeri			
Kır	2.16	4.28	2.74
Kent	2.73	5.02	3.54
Bölge			
Batı	1.93	4.13	2.44
Güney	2.48	3.79	3.06
Orta	1.89	3.40	2.66
Kuzey	2.08	4.01	2.84
Doğu	3.41	6.94	4.83
Eğitim			
Eğitimi yok/ilkokulu bitirmemiş	3.76	6.71	4.63
İlkokul	2.75	3.79	2.82
Ortaokul	2.45	4.07	2.31
Lise ve üzeri	1.66	4.49	1.72
Hane halkı refah düzeyi			
En düşük	3.32	5.87	4.38
Düşük	2.61	4.00	3.31
Orta	2.27	4.71	2.86
Yüksek	1.71	3.49	2.53
En yüksek	1.72	4.44	2.14
Toplam	2.26	4.42	2.92

Kaynak: Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2013

Tablo 18'de; yerleşim yeri, bölge, eğitim durumu ve hane halkı refah düzeyindeki temel özelliklere göre toplam doğurganlık hızlarında belirgin farklılıklar olduğu görülmektedir. Doğu bölgesinde toplam doğurganlık hızı %3.41 iken, Batı bölgesinde %1.93 olmaktadır. Eğitim düzeyi ile toplam doğurganlık hızı arasında ters orantı olduğu görülmektedir. Bir eğitim almamış veya ilkokulu bitirmemiş kadınların toplam doğurganlık hızları %3.76 iken, lise ve üzeri bir eğitim almış kadınların oranı %1.66 olmaktadır. Hane halkı refah düzeyine göre, 15-49 yaşlarındaki kadınlardan halen gebe olanların yüzdesi yoksul hanelerde yaşayan kadınlar arasında en yüksek olmakta ve %5.87 değerini almaktadır (TNSA, 2013: 62-63).

Cinsiyet ayrımcılığının en çarpıcı sonuçlarından biri, sağlık hizmetlerinin kullanılmasında ortaya çıkmaktadır. Yıllar içinde kayda değer ilerleme sağlanmış olmasına rağmen, doğum hizmetleri, sağlık koşullarından yararlanma ve aile planlaması konularında; kırsal ve doğu bölgelerdeki kadınların kentte yaşayanlara göre, yüksek eğitim almış kadınların düşük eğitim alan kadınlara göre, sağlık alanındaki hizmetlere erişimleri açısından sorunlar yaşanmaktadır (Türk Tabipler Birliği [TBB], 2008 http://www.ttb.org.tr/haberarsiv_goster.php?Guid=667237c4-9232-11e7-b66d-1540034f819c).

Eğitimde, hukuksal, sosyal ve politik alanlarda cinsiyetler arasında yaşanan eşitsizlik, toplumdaki, özellikle ailedeki kadın sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Ailede, bireyler arasında iletişim eksikliği, zorla evlendirme ve kadına yönelik şiddet gibi geleneksel uygulamalar halen mevcuttur. Kadınların görsel medyada cinsel bir meta olarak gösterilmesi, sosyal durumlarını da olumsuz etkilemektedir. Türkiye'de, kırsal kesimde yaşayan kadınlar kentte yaşayanlara göre, doğu bölgelerinde yaşayan kadınlar batıda yaşayanlara göre düşük bir sosyal ve toplumsal statüye sahip olduğu için, bu durum kadın sağlığı açısından olumsuzluk oluşturmaktadır (TTB, 2008, http://www.ttb.org.tr/haberarsiv_goster.php?Guid=667237c4-9232-11e7-b66d-1540034f819c).

Kadınların toplumsal yaşama katılımı ve sağlanan ekonomik, sosyal, eğitim ve sağlık alanlarında fırsatlardan erkeklerle eşit ölçüde yararlanamadığı, yaşamsal standartların gerisinde kaldığı görülmektedir. Siyasi ve yönetsel alanlarda da kadın, toplumun diğer katmanlarında olduğu gibi geri planda kalmakta, eşitsizlik yaşamakta ve yoksul olma durumu ile baş başa kalmaktadır.

3.3.2.4. Siyasi Alanda Kadınlar

Kadınlar sadece eğitim düzeyinin düşüklüğü, çalışma hayatındaki temsilinin yetersizliği sorunu ile karşı karşıya değildir. Kadınların karar mekanizmalarında da yeterince yer alamamaları ve ülkelerdeki yasal düzenlemelerin oluşturulması sürecinde etkili olamamaları da önemli bir sorundur. Siyasal partilerin kota belirlemeleri, kadın adayları desteklemeye yönelik stratejiler geliştirme çabalarına rağmen ne yazık ki kadınların parlamentodaki oranları çok düşük

kalmaktadır. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında Türkiye’de yıllardır kadın milletvekili oranı çok düşük kalmış ve bu konuda belirgin bir iyileşme sağlanamamıştır (Yaprak, 2015: 491).

Türkiye’de cinsiyetler açısından oy verme davranışında önemli bir fark bulunmamakta ancak, siyasete aktif katılımında cinsiyet temsili açısından farklar bulunmaktadır. Kadınların parlamentodaki temsil oranları, Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen ve temsil eşik oranı olan % 33’ün altında kalmaktadır (Gökulu ve Furat, 2013: 1902). 2019 yılında Türkiye’de milletvekili oranlarının cinsiyete göre dağılımına bakıldığında, 589 üyeli parlamentoda kadın milletvekillerinin sayısı sadece 102, erkek milletvekillerinin sayısı ise 487 olmaktadır. Mecliste erkeklerin temsil oranı % 82,6 iken, kadınların temsil oranı %17,3 ile düşük bir temsil oranı sergilemektedir (TBMM, 2019, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.dagilim).

Tablo 19, 2012-2019 tarih aralığında Türkiye’de mecliste erkek ve kadın milletvekili sayıları ve temsil oranlarını göstermektedir.

Tablo 19: Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Meclis’teki Temsil Oranı, 2012-2019, (%)

Yıllar	Toplam milletvekili sayısı	Erkek	Temsil oranı (%)	Kadın	Temsil oranı (%)
2012	548	469	85,6	79	14,4
2013	548	469	85,6	79	14,4
2014	535	458	85,6	77	14,4
2015	550	469	85,3	81	14,7
2016	550	469	85,3	81	14,7
2017	539	464	86,1	75	13,9
2018	600	496	82,7	104	17,3
2019	589	487	82,6	102	17,3

Kaynak: TÜİK, Veri tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, Siyasal Yaşam, 2012-2018, (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068); TBMM, 2019, (https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.dagilim).

Tablo 19 dikkate alındığında, 2012-2019 yılları arasında erkeklerin siyasi temsil oranları % 80 ve üzerinde bir değer almaktadır. Kadınların siyasal alanda temsil oranları 2019 yılında % 17,3 olurken, 2017 ve önceki yıllarda oldukça düşük bir değerde kalmaktadır. Kadınlar, siyasal alanda erkek katılımcılara kıyasla daha az yer almakta, yeterli temsil oranına sahip bulunmamaktadır.

Kadınlar için önemli olan konulardan biri, siyasal karar alma süreçlerine katılım sağlamalarıdır. Fakat şu anda Türkiye’de siyasette cinsiyet temsili açısından büyük bir problem olmakla birlikte, cinsiyet eşitliğinin olduğunu söylemek zor olacaktır (DPT, 2010: 32).

3.3.2.5. Yönetmel Alanda Kadınlar

Sosyalleşme yoluyla edinilen toplumsal cinsiyet rolleri, sosyal yaşamdaki tutum ve davranışların belirleyicisi olduğu gibi, iş yaşamında da belirleyicidir. Özel yaşamda beklenen cinsiyet rollerine uygun kadınsı ve erkeksi özellikler, meslek seçiminde ve iş hayatına katılıp katılmama konusunda etkilidir. Erkeğin aileyi geçindiren, kadının eş ve anne olması konusuna sürekli değinilmesi, kadınların işgücüne katılımına engel teşkil edebilmektedir. Öte yandan, bu olgular, işgücü piyasasında kadınların ikincil statüde yer edinmesine, cinsiyetlerine uygun meslek seçimi yapmalarına ve beceriler edinmelerine neden olmaktadır (Arabacı, 2015: 53-54).

Çalışma hayatında erkeklerden daha az ücret alan, düşük prestijli işlerde çalışan, sosyal güvenlik sisteminden yeterince yararlanamayan, kriz dönemlerinde işverenler tarafından ilk önce vazgeçilen kişi olan, hanedeki bakım sorumlulukları kendisine ait olan kadınlar için kamusal alan önemli sorunları da beraberinde getirebilmektedir (Gökkaya, 2015: 246). Kadınlar düşük statüde çalışmak ve ücretli iş yapmak istemeseler bile, kadınların seçmiş oldukları meslekler, onların statü ve ücretlerini en aza indirmektedir. Böylece kadın toplumun kendisine uygun gördüğü meslekleri seçmeye zorlanmaktadır (Arabacı, 2015: 51-52).

Tablo 20’de, Türkiye’de 2012-2018 yılları arasında yönetici pozisyonlarındaki bireylerin cinsiyete göre dağılımı gösterilmektedir. Yıllar ilerledikçe kadınların oranlarında dalgalanmalar yaşanmakta, kadın oranları erkeklere kıyasla oldukça düşük seviyelerde yer almaktadır.

Tablo 20: Yönetici Pozisyonlarındaki Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımı, 2012-2018, (%)

Yıllar	Toplam	Erkek	Kadın
2012	100,0	87,8	12,2
2013	100,0	85,5	14,5
2014	100,0	86,6	13,4
2015	100,0	86,8	13,2
2016	100,0	84,9	15,1
2017	100,0	85,0	15,0
2018	100,0	85,2	14,8

Kaynak: TÜİK, Veri tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, Seçilmiş Meslekler, Yönetici Pozisyonlarındaki Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımı, 2012-2018 (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068).

Tablo 20’de görüldüğü gibi, 2012 yılında %12,2 olan yönetici pozisyonlarındaki kadın oranı, 2013 yılında artmakta, 2014 ve 2015 yılında azalmakta, 2016 ve takip eden yılda tekrar artmakta, ancak 2018 yılına gelindiğinde düşük oranlarda mevcudiyetini korumaya devam etmektedir. Erkekler, 2012 yılında olduğu gibi 2018 yılında da yönetici pozisyonlarında %80 ve üzerinde değerler alarak yüksek derecelere almaya devam etmekte, yönetimde kadınlara göre her zaman ön planda yer almaktadırlar.

İstatistiklere göre, yönetici pozisyonlarındaki kadın sayısı artmasına rağmen, kariyerlerindeki artış yavaş bir seyir izlemektedir. Yönetici pozisyonlarının uzun süren çalışma saatleri, seyahat etmeyi mecbur bırakması, kadının ailesine olan sorumluluklarını göz önünde bulundurarak bu tür işleri seçmemesine neden olur. Öte yandan karşılaştıkları engellerden bazıları kadınların kendilerinin yarattıkları engellerdir. Risk almaya daha az istekli olmaları, kariyerlerini sürdürmeleri için fırsatlar sunan yüksek riskli görevleri üstlenmelerini önlemektedir (Öğüt, 2006: 74-75).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE POLİTİKALARI, UYGULAMA VE ÖNERİLER

Küresel anlamda kadın yoksulluğu ile mücadele politika ve uygulamaları her geçen gün artmaktadır. Bu mücadelede politika ve uygulamaların ortak amacı; çeşitli coğrafyalarda yaşayan ve sessiz kalan yoksul kadınların sesini duymak/duyurabilmektir. Birçok bölgede korunmasız olan, istihdamın dışında kalan, şiddete uğrayan, cinsiyet eşitsizliğini derinden yaşayan kadınlar, yoksulluğun şiddetini de derinden hissetmektedirler. Bu kapsamda hem Dünya’da hem Türkiye’de kadın yoksulluğuna daha fazla duyarlı olmaya davet eden çeşitli konferanslar düzenlenmekte, sözleşmeler ve eylem planları hazırlanmakta, politikalar geliştirilmekte ve uygulamalar yürürlüğe konmaktadır.

Ulusal ve uluslararası boyutta özel bazı alanlarda yapılacak olan değişiklikler ve iyileştirmeler, yoksul kadınlar için büyük ve önemli getiriler sağlamaktadır. Bunun için hükümetlerin aşağıdaki önlemleri almaları gerektiği ortaya çıkmaktadır (Buvinic, 1998, <https://publications.iadb.org/handle/11319/3236>):

- Yoksul kadınların aile planlaması ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimini büyük ölçüde genişletmek,
- Kız çocuklarının okullaşmasını nitelik ve nicelik olarak artırmak için eğitim reformları tasarlamak,
- Kredi ve tasarruf hizmeti sağlayan organlara kadınların erişimini artırmak,
- Kırsal alanda kadınların tarımsal hizmetlere erişimi için mevcut olan sistemleri değiştirmek veya kadınlar için çiftçilik gibi alanlarda bireysel hizmetler oluşturmak,
- Kadınların özellikle kırsal alanda su, elektrik ve altyapı tesislerine erişimini sağlamak,
- Yoksul yanlısı ekonomik büyüme politikaları benimsemek ve kadınların iş ve mesleki becerilerini artırmaya yönelik emek-yoğun istihdam fırsatları oluşturmak,
- Sosyal güvenlik sistemini gözden geçirmek.

Kadın yoksulluğu ile mücadelede kapsamında Dünya’da çeşitli kuruluşların politika ve uygulamalarına değinildikten sonra Türkiye’deki kurum ve kuruluşların politika, uygulama ve önerilerine yer verilmesi, kadın yoksulluğu ile mücadeleye geniş bir çerçeveden bakmak açısından faydalı olacaktır. Bu bağlamda Dünya’da kadın yoksulluğu ile mücadele kapsamında bazı uluslararası kuruluşların politika ve uygulama çalışmalarına Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası,

ILO, İslam İşbirliği Örgütü, Kanada Kadınlar Kuruluşu, ACCION International, BRAC ve SEWA gibi Sosyal Girişimler ve Grameen Bank Mikro Kredi uygulamaları örnek olarak gösterilebilir.

4.1. Dünya'daki Mücadele Politikaları

4.1.1. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) 1979 yılında hazırlanan; politik, ekonomik, kültürel ve sosyal haklarda cinsiyet temelli ayrımcılığı gidermeye ve kadınlar için belli özel hakları sağlamaya yönelik yasal olarak bağlayıcı olan bir belgedir. Kadınların siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal hayata eşit katılımını, ulusal, bölgesel ve uluslararası seviyelerde korumak; cinsiyet temelli ayrımcılığın her türlü formunu yok etmek uluslararası toplulukların öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır (United Nations, 2003: 8). Sözleşme'de kadınların yoksulluk durumunda eğitim-öğretim, istihdam, sağlık ve diğer ihtiyaçlara daha az erişime sahip olmalarından endişe duyulduğu belirtilmiş ve önemli hedefler belirlenmiştir.

Eğitim alanındaki hedeflerde; erkek ve kadınlar arasındaki eğitim açığını azaltmayı amaçlayan sürekli eğitim programları ve kadınlara erkeklerle benzer fırsatlarda burs ve bağış verilmesi yer almaktadır. İstihdam alanındaki hedeflerde; kadınlara erkeklerle eşit çalışma hakkı ve benzer istihdam fırsatları verileceği, kadınların mesleğini özgürce seçebileceği, iş güvenliği, mesleki eğitim ve stajyerlik gibi hakların sağlanıp, eşit işe eşit ücret alması için adımlar atılacağı belirtilmiştir. Kadınlara, erkeklerle aynı temelde sosyal güvenlik hakkı ve işyerinde sağlık ve güvenliğin korunması hakkı sağlanacağı ve hamilelik, doğum, medeni hal gerekçesiyle işten çıkarılmasını önlemek gibi yaptırımlara önlem alınacağı da ifade edilmiştir. Sağlık alanındaki hedeflerde ise; aile planlaması da dâhil olmak üzere sağlık hizmetlerine erişim hususunda kadınların erkeklerle benzer koşullarda eşit olarak faydalanması için bütün önlemlerin alınacağı garanti edilmiştir (United Nations, 2003: 15-18).

Birleşmiş Milletler'in ayrıca 1995 yılında düzenlediği Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı, kadın haklarının insan hakları olduğunun altını çizerek, hükümetlere, kadına karşı şiddeti önleme ve yeryüzünden silme çağrısında bulunmuş, hükümetleri, kadının güçlenmesini ve toplumsal konumunun yükselmesini sağlamak, kadın-erkek eşitliğini geliştirmek ve toplumsal cinsiyet bakış açısını temel politika ve programlara yerleştirmekle yükümlü kılmıştır (Erşen, 2006: 46-47).

4.1.2. Dünya Bankası

Dünya Bankası; 2007-2010 yılları için Cinsiyet Eylem Planı (Gender Action Plan) Dört Yıllık İlerleme Raporu'nu uygulamaya koymuş ve bu planda kadınların ekonomik olarak güçlenmesi hedeflenmiştir. Dünya Bankası tarafından temsil edilen Cinsiyet Eylem Plan'ı,

kadınların işgücü, tarım, finans ve özel sektör gibi dört temel pazara katılımını ve erişimini artırmayı da hedeflemiştir (World Bank Group, 2011: 1). Cinsiyet Eylem Planı Raporu'nda bahsedilen diğer hedefler arasında; kadın girişimciliğini ve kadınların formel finansal hizmetlere erişimini desteklemek ile toplumsal cinsiyet duyarlılığını sağlamak konusu yer almaktadır. Ayrıca, kadınların işgücü piyasasına katılımını, verimliliklerini ve kazançlarını artırmak diğer hedefler arasındadır (World Bank Group, 2011: 21-22). Bu hedefler göz önüne alındığında; kadınların tüm sektörlerde erişimini artırmak, toplumsal cinsiyete duyarlı bir anlayışla beraber kadın girişimciliğini desteklemek; kadınlara istihdam alanı sunmakta ve kadın yoksulluğunun azalmasında olumlu bir etki bırakacağı öngörülebilmektedir.

4.1.3. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

Birleşmiş Milletler'e bağlı olan ILO çalışmalarını, hükümetlerin yanı sıra, işçi ve işveren örgütlerinin temsilcilerinin de katılımıyla ve kararlarıyla yürütmektedir. Sözleşmeler ve Tavsiyeler, ILO'nun çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesindeki temel eylem araçlarıdır. ILO standartları, tüm kadınlar ve erkekler için eşit olarak uygulanmakta, bunun istisnası, kadınların annelik ve yeniden üretici rolü ile ilgili olan konular olmaktadır (Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği [CEİD], 2018: 36).

Küreselleşme koşullarında gelir eşitsizliği ve yoksulluğun giderek artması karşısında adalet ve hakkaniyet, ILO'nun İnsana Yakışan İş Gündemi'nin de temel ilkeleri olarak yeniden önem kazanmıştır. ILO'nun İnsana Yakışan İş Gündemi, kadınlar ve erkekler için özgürlük, hakkaniyet, güvenlik koşullarında ve insan onuruna uygun olan düzgün ve üretken işlerin desteklenmesidir. İnsana yakışan iş sadece formel ekonomide çalışanların değil, kendi hesabına, geçici veya enformel ekonomide çalışanların ve ağırlıklı kadınlardan oluşan bakım ekonomisinde ve özel hanelerde çalışanların da hakkıdır (CEİD, 2018: 63).

ILO tarafından 2000 yılında kadınların analık hakları için oluşturulan 183 Sayılı Analığın Korunması Sözleşmesi, hamile veya emziren kadının ilgili otorite tarafından sağlığına aykırı görülen işlerde çalıştırılmayacağına ilişkindir. Kadınlara 14 haftadan az analık izni verilemeyeceği, bu sürenin doğumdan sonra en az 6 hafta olması gerektiği ve bu sürelerin doktor raporu ile uzatılabileceği belirtilmiştir. İzinde olan kadınların ücretinin, çocuklarıyla birlikte uygun bir yaşam standardı sağlaması ve kadının mevcut ücretinin üçte ikisinden az olamayacağına ilişkindir maddelere de yer verilmiştir. Yasalara göre, maddi ödemelerden yararlanmaya hak kazanmamış kadınlar için sosyal yardım fonlarından ödeme yapılmalıdır. Kadınlara doğum öncesinde ve sonrasında çocukla birlikte sağlık hizmetleri sunulmalıdır. Sözleşmede belirtilen diğer önemli madde, kadınların hamilelik sırasında ve annelik izninde işlerine son verilemeyeceği, izin sonrası kadının aynı pozisyona veya eşdeğer bir pozisyona dönmesinin garanti edileceğidir. Aynı sözleşmede kadınların işe alım işleminden önce hamilelik testine maruz bırakılmasının

yasaklanması gerektiği ve kadınların emzirme süresinin çalışma süresinden sayılmasına ilişkin maddeler yer almaktadır (CEİD, 2018: 40-41).

4.1.4. İslam İşbirliği Örgütü

2008 yılında Kahire’de düzenlenen “İslam İşbirliği Örgütü Üyesi Devletlerin Kalkınmasında Kadınların Rolü İkinci Bakanlar Konferansı”nda sunulan İslam İşbirliği Örgütü Kadının İlerlemesi İçin Eylem Planı (OPAAW) Raporu’nda; kadınlarla ilgili dört hedef yer almaktadır. Bu raporda yer alan ilk hedef; yoksulluğun ortadan kaldırılması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, yeterli kaynakların sağlanması ve desteklenmesi, kadınların tüm sektörlerde güçlendirilmesi ve cinsiyet eşitliğine ulaşmaktır. Diğer hedefler ise; kadınların yerel düzeyden ulusal seviyelere kadar karar mekanizmasına katılımını artırmak; kadınlar için kaliteli eğitime, sağlık hizmetlerine erişimde onlara eşit fırsatlar sunmak ve kadınlara karşı şiddetle mücadele dâhil olmak üzere her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasıdır (OPAAW, 2008: 2-3).

4.1.5. Avrupa Konseyi

2014-2017 yılları için “Avrupa Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi (COEGES)”programına ilişkin hedefler ve öncelikler belirlemiştir. Bu stratejinin temel amacı; cinsiyet kalıpları, cinsiyetçilik ve kadına karşı şiddet gibi pek çok konuda tutumları ve zihniyetleri değiştirmeyi hedeflemektir. Bu programda; cinsiyet ilişkilerinde değişikliklerin, kadınların yetkilendirilmesinin ve negatif geleneksel toplumsal kalıpların ortadan kaldırılmasının, cinsiyet eşitliğinde başarının anahtarı olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde “Avrupa Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi”, aşağıdaki gibi temel beş hedef üzerinde odaklanmaktadır (Council of Europe, 2014: 4):

- Cinsiyet kalıpları ve cinsiyet ayrımı ile mücadele
- Kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve şiddetle mücadele
- Kadınların adalete eşit erişiminin garanti edilmesi
- Siyasi ve toplumsal karar alma süreçlerine kadın ve erkeklerin dengeli katılımını sağlanması
- Tüm politika ve önlemlerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması

4.2. Dünya’daki Uygulamalar

Yoksullukla mücadele uygulamaları kapsamında faaliyet gösteren kuruluşların başında Sosyal Girişimler gelmektedir. Sosyal Girişimler; dezavantajlı durumda olan bireylerin karşılaştığı birçok sosyal soruna cevap bularak, devletin ve özel sektörün ulaşamadığı, sosyal dışlanmışlık yaşayan yoksul kimselere yardımcı olmaktadır. Tüm dünyada, özellikle gelişmekte olan ülkelerde

yaşanan yoksulluk, sosyal girişimleri zamanla daha önemli hale getirmiştir. Sosyal girişimcilerin varlığı, yoksulluk gibi önemli bir sorun karşısında kendini daha çok hissettirmektedir. Özellikle mikro finansman boyutuyla öne çıkan, yoksulların girişimci olmalarını sağlayan ve yoksulluğa yönelik aktiviteleri bulunan sosyal girişimlere; ACCION International, BRAC ve SEWA örnek olarak gösterilebilir (Güler, 2011: 81-90). Ayrıca Dünya’da kadın yoksulluğu ile mücadele eden kuruluşların destek sağladıkları uygulamalara Grameen Bank Mikrokredi Uygulaması örneği de verilebilir. Mikrokredi uygulaması ve Sosyal Girişim uygulamaları ile kadınlara finansal destek sağlayarak onları yoksulluk çıkmazından kurtarmak, kadınları güçlendirmek ve refahlarını artırmak için farkındalık yaratmak gibi birçok gelişme hedeflenmektedir.

4.2.1. ACCION International

Yoksullukla ilgili faaliyetlerde bulunan Sosyal Girişimci bir uygulama örneği olan Accion International; 1961’de Latin Amerika’da kurulmuş ve bugün Afrika, Asya ve ABD’de de çalışmalarını sürdüren kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. 30 Amerikalıdan oluşan ilk grup Venezuela çevresindeki kentsel merkezlerde çalışmıştır. 1970’lerin başlarında, Accion liderleri Latin Amerika şehirlerinde ekonomik fırsat eksikliğine odaklanmaya ve küçük krediler vermeye başlamışlardır. 2000’ler boyunca Accion; Hindistan ve Sahra-altı Afrika’ya yönelik operasyonları genişletmiştir (ACCION (t.y.), <https://www.accion.org/about/>). Accion International, finansal erişime kolaylık sağlamak için yoksullar için mikro kredi ve bireysel eğitimi bir araya getirmektedir (Kotler ve Lee’den aktaran: Güler, 2011: 90).

4.2.2. BRAC (Topluluklar Arası Kaynak Oluşturma Örgütü)

1972 yılında Bangladeş’te Fazle Hasan Abed tarafından kurulan BRAC, yoksulluk içinde yaşayan insanların mali seçeneklerini genişletmek, cinsiyet eşitliği, aşırı yoksulluğu gidermek ve daha birçok amaç için kurulmuştur (BRAC Annual Report, 2017: 16). BRAC, mikrofinans yardımı ile bir takım finansal hizmetler, krediler ve tasarruf ürünleri sunmaktadır. BRAC’ın hizmet verdiği müşterilerin % 87’si kadınlardan oluşmaktadır (BRAC Annual Report, 2017: 20).

BRAC mikro finansman uygulaması ile topraksız bireylere, küçük çiftçi, zanaatkâr ve mağdur durumdaki kadınlara hizmet sağlamak için bir uygulama olan Köy Örgütleri aracılığıyla, yoksulluk ve açlık konularında önemli başarılar elde etmiştir (Kotler ve Lee’den aktaran: Güler, 2011: 90). BRAC uygulamalarındaki amaç;

- Toplum liderliğindeki bir kalkınma yaklaşımı ile yoksul yanlı, duyarlı ve hesap verebilir yerel yönetimin desteklenmesini sağlamak,

- Özellikle kadınlara ve çocuklara karşı şiddeti önlemek ve eylemler için farkındalık yaratmak, hayatta kalanlara destek hizmetleri sağlamak ve toplulukları şiddeti önlemek için seferber etmek,
- Sosyal uyum inşa etmek için kadınları güçlendirmek,
- Şiddet yaşayan kadınlar ve çocuk bireyler için psikolojik destek sağlamak,
- Kadınlara, kamusal alanda aktif sivil rol oynamaları ve yaşamlarını kontrol altına almaları için destek vermek,
- Kadına yönelik şiddetin önlenmesinde erkeklerin katılımını artırmaktır.

BRAC sayesinde, yoksulluk içinde yaşayan 1,2 milyon insan, çoğunlukla kadınlar, farklı sosyal güvenlik ağı hizmetlerine erişmişlerdir. Özellikle kadınlara ve çocuklara yönelik 280.000 şiddet eylemi engellenmiştir. 9,000'den fazla kadın liderliği tabanlı örgüt üyeleri, 2002'den bu yana yerel hükümet seçimlerine itiraz etmiş ve bunların 2.903'ü temsilci olarak seçilmiştir (BRAC (t.y.), <http://www.brac.net/program/community-empowerment/>).

4.2.3. SEWA (Serbest Çalışan Kadın Derneği)

SEWA, 1972 yılında Ela Bhatt ve Arvind Buch'un girişimiyle, serbest çalışan kadınların sendikası olarak Hindistan'da doğmuştur (SEWA (t.y.), http://www.sewa.org/About_Us_History.asp).

SEWA, kendi emekleri ya da küçük işletmeleri yoluyla geçinen yoksul, serbest çalışan kadın işçilerin bir organizasyonudur. Bu kadınlar sektördeki işçiler gibi sosyal yardımlar ile düzenli ücretli istihdam elde edememektedirler. İşgücünün % 93'ünü oluşturan bu kuruluşlar, örgütlenmemiş sektörün işçileridir. Hindistan'daki kadın işgücünün % 94'ünden fazlası örgütlenmemiş sektördedir. SEWA'nın temel hedefleri arasında kadın işçileri; iş, gelir, gıda güvenliği ve sosyal güvenlik (sağlık hizmeti, çocuk bakımı ve barınma) için örgütlemek yer almaktadır. SEWA, kadın işçileri kalkınma stratejisi aracılığıyla örgütlemektedir. Bu kalkınma faaliyetleri sendika ve kooperatiflerin ortak eylemi ile kadınların pazarlık gücünü güçlendirmekte ve onlara yeni alternatifler sunmaktadır. SEWA bir organizasyon olmasının yanında aynı zamanda bir harekettir. SEWA hareketi, üç hareketin kesişmesiyle artmaktadır; emek hareketi, kooperatif hareketi ve kadın hareketidir. Bu aynı zamanda serbest çalışan işçilerin hareketi olmaktadır. Böylece kendi hareketleriyle kadınlar güçlü ve görünür hale gelmektedirler (SEWA (t.y.), http://www.sewa.org/About_Us.asp).

SEWA, tasarruf ve kredi, sağlık bakımı, çocuk bakımı, sigorta, adli yardım, kapasite geliştirme ve iletişim hizmetleri gibi destekleyici hizmetleri yoksul kadınlara sunmaktadır. Kadınlar tam istihdam ve özgüven hedeflerine ulaşacaksa, SEWA için bu hizmetler zorunlu

olmaktadır. Destek hizmetlerine duyulan ihtiyacı tanıyan SEWA, kadınların bu hizmetleri kendileri için organize etmeleri adına bir takım girişimlerde bulunmalarına yardımcı olmaktadır (SEWA (t.y.), http://www.sewa.org/Sewa_Services.asp).

4.2.4. Grameen Bank Mikrokredi Uygulaması

21. yüzyılın ekonomik ve sosyal kalkınmada önemli etkisi olan mikro-kredi projesi temel olarak; yoksulluğun azaltılması, finansal devamlılık sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi gibi üç temel nedene dayanmaktadır. Kadınları ekonomik yaşama yöneltip kazanç sağlamada özgürleşme kapasitelerini arttırmayı amaçlayan program, aynı zamanda kadınlar için hane içinde bir değişiklik olacağını varsaymaktadır. Kredi ve borçluluk arasındaki ilişki çerçevesinde, gruplar halinde örgütlenen kadınların ortak bilincinin ve kolektif eylem kapasitelerinin artacağı ve nihayetinde toplumda sosyo-ekonomik ve politik olarak güç kazanacakları iddia edilmektedir (Balkız ve Öztürk, 2013: 2).

Mikro kredi sistemi, ilk kez 1976 yılında Muhammed Yunus tarafından Bangladeş'te kurulan Grameen Bank ile başlatılan ve yoksul kadınlara kredi sağlayan bir projedir. Dolayısıyla, mikro kredi, yoksullukla mücadelede en etkili yöntemlerden biri olmuştur (Bayraktutan ve Akatay, 2012: 5-6). Grameen Bank uygulaması; Bolivya, Peru, Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Haiti, Meksika, Honduras, Mısır, Fas, Tunus, Yemen, Suudi Arabistan, Lübnan, Kamerun, Nijerya, Ruanda, Uganda, Etiyopya, Gana, Türkiye Bağımsız Devletler Topluluğu, Pakistan, Hindistan, Bangladeş, Çin, Doğu Timor, Endonezya ve Filipinler gibi ülkelere ulaşarak dört kıtaya yayılmıştır (Güneş, 2009: 68).

Bangladeş'te ve birçok ülkede, yoksul bireyler ulusal ve özel bankalardan borç ve kredi alma fırsatına sahip değildir. Mikro kredi, milyonlarca yoksul insanın bu tür engelleri aşmasını ve yaşamlarını iyileştirmesini sağlar. Bu tür fonların en önemli kullanıcılarından biri olan kadınlar, özellikle Bangladeş'te mikro kredi kullanıcılarının % 80'ini oluşturuyor ve böylece karar mekanizmalarında etkili olabiliyorlar. Bu şekilde, kadınların hanelerin refah düzeylerine, özellikle çocukların eğitime ve sağlığına daha fazla harcama yaptığı ve bunun sosyal bütünleşmeye katkıda bulunduğu görülmektedir (DPT, 2007: 26).

Mikro kredi uygulaması, yoksullukla mücadelede etkili bir araç olarak vurgulanan, kendi işlerini yapabilmeleri için ekonomik açıdan aktif olan kadınlara sembolik miktarda kredi vererek onları yoksulluktan kurtarmayı amaçlayan, yoksullukla mücadele stratejisidir. Kadınlara mikro kredi verilmesinin başlıca nedeni; kadınların yoksulluk düzeyinin yüksek olması ve kadınların paralarını hanehalkının refahına harcamasının daha muhtemel olmasıdır (Arıkan vd., 2010: 11).

4.2.5. Kanada Kadınlar Kuruluşu (Canadian Women's Foundation)

1991 yılında resmen başlatılan Kanada Kadınlar Kuruluşu (CWF), her düşük gelirli kadına kendilerini ve çocuklarını yoksulluktan kurtarma şansı veren ve onların yoksul yaşamlarını değiştirmeleri için programlar finanse eden bir kuruluştur. Kadınlar, ücretli işlerde daha az, ücretsiz işlerde daha fazla zaman harcamakta ve cinsiyete göre ücret farkı ile yüzleşmektedirler. Yoksulluk, kadınların güvenliğini tehlikeye atmakta, dolayısıyla yoksul kadınların çocukları da yoksulluktan etkilenmektedir. Bu açıdan yoksul kadınlara yardım etmenin yoksul çocuklara da yardım etmek olduğuna inanan ve yoksulluğun kısır döngüsüne son vermeyi amaçlayan Kanada Kadınlar Kuruluşu, kadınların yoksulluktan kurtarılmasına yardımcı olabilecek bazı çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmaları; (Canadian Women's Foundation (t.y.), <http://www.canadianwomen.org/facts-about-women-and-poverty>).

- Düşük gelirli kadınları yoksulluktan kurtarmak amacıyla araştırma, beceri ve uygulamaları paylaşmak için örgütleri bir araya getirerek kadınların ekonomik eşitliklerini geliştirmeye çalışmak,
- Kadınların gelirlerini artırmaya yardımcı olacak küçük ticari girişimler, mesleki bilgi ve beceriler, işe yerleştirme gibi programlara finansal destek sağlamak,
- Finansal destek sağlanan programlarla kadınların konut, çocuk bakımı, istihdam becerileri, okur-yazarlık ve kendine güven duymalarını içeren konularda sağlam bir temel oluşturabilmeleri için kadınlara yardım etmek olarak sıralamak mümkündür.

Bu kuruluşun kadınlara yatırım yapmasının nedeni; kadınların ve kız çocuklarının, ekonomik ve sosyal zorlukların farklı türleriyle yüz yüze gelmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesidir. Böylece kadınlar, potansiyellerini sınırlayan şiddet, yoksulluk ve diğer katı uygulamalardan daha iyi bir yaşam şansına sahip olabileceklerdir (Canadian Women's Foundation (t.y.), <http://www.canadianwomen.org/why-invest-in-women-and-girls>).

4.3. Türkiye'de Mücadele Politikaları

Kadınlar; sosyal güvenceden yoksun, kayıt-dışı sektörde, düşük ücretlerle ve kötü şartlarda çalışan bir çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Geleneksel yapının varlığıyla kadının sorumluluğunda olan çocuk ve yaşlı bakımı, kadını iş yaşamından uzaklaştıran başlıca etmenler olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve sosyal dışlanmışlık hissi, kadınları çoğu zaman çaresiz hissettirmekte ve yoksullukla yüz yüze getirmektedir.

Kadın yoksulluğunu azaltmak için bazı değişikliklerin gerekliliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar arasında; tüm kadınlar için yeterli ve bağımsız bir gelire erişim, kadın ve erkek arasındaki iş yüklerinin ve aile sorumluluklarının tam olarak paylaşılması, devlet tarafından finanse edilen çocuk

bakım tesislerinin kurulması, sağlığa, eğitim ve öğretime, konut ve ulaştırma hizmetlerine erişme, bölgesel kadın projeleri için kaynak yaratma, işsizlikle mücadele etme, iyi ücretli iş fırsatları yaratma ve kadınların toplumsal konumunu geliştirmek için yasal ve siyasi değişiklikler yapılması yer almaktadır (Daly, 1989: 130).

Kadın yoksulluğu sorunu, insan hakları sorunu olarak görülmelidir. Kadınlara kendi hayatlarında söz sahibi olabilmeleri için gerekli koşullar ve fırsatlar yaratılmalıdır. Kadınlar için, içselleştirdikleri geleneksel rollerini ortadan kaldırmak için farkındalık artırıcı eğitim çalışmaları düzenlenmelidir. Bu çerçevede, kadınların özgüvenini artırmak için girişimcilik eğitimi verilmeli, kamu ve özel sektör tarafından beceri ve gelişim kursları açılmalı ve kurulacak işletmeler bir süre de olsa devlet tarafından desteklenmelidir (Arıkan vd., 2010: 14). Ekonomik kurumlar ve programlar kadar, kültürel süreç ve toplumsal dinamiklerin cinsiyetçi bakışlarının değiştirilmesi de hedeflenmelidir. Aynı zamanda kamusal kurumlar, yerel yönetimler ile işbirliğine gidilmeli, gönüllü kadın kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinden etkin bir şekilde yararlanılmalıdır (Gül, 2005: 43).

Kadın yoksulluğunu önlemek için kadınların istihdamı artırılmalıdır. Bunun için en etkili çözüm kadınların girişimciliğini arttırmaktır. Kadın kooperatifleri ve mikro kredi uygulamaları, yoksul kadınların girişimci olması için çok önemlidir. Kooperatifler ve mikro kredi uygulaması sayesinde kadınlar, aile gelirlerine katkıda bulunabilecek ve işyerlerinden elde ettikleri gelirle ayakta kalabilen bireyler haline gelebileceklerdir (Serinikli, 2016: 598). Kadınların girişimciliği, kadınları yoksulluğa karşı koruyan gelir getirici faaliyetlerin yanı sıra, kadınların kendini güçlendirmesini amaçlayan faaliyetler olarak anlaşılmaktadır. Kadınların girişimciliğini destekleyici faaliyetler, ulusal politika çerçevesine girmese de, aktif bir işgücü piyasası politikası ile karakterize edilir. Hükümetlerin bu politikaları destekleyecek ve yönlendirecek araçlar geliştirmesi, onları ulusal anlamda bir istihdam politikası olarak uygulaması ve istihdam sübvansiyonları gibi araçlar ile bütünleşmesi kadın istihdamı için zorunludur (TÜSİAD ve KAGİDER, 2008: 204).

Mikro kredi uygulaması başta olmak üzere Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadeleye yönelik birçok kurum, vakıf, dernek ve sivil toplum kuruluşlarının ortak hedefi; kadınları ekonomik ve sosyal yaşama dâhil edilebilmek ve yoksulluğa karşı mücadele edebilmeleri için kadınlara fırsat yaratmaktır. Bu açıdan ekonomik ve toplumsal temelli mücadele politikalarının varlığı her geçen gün önemini artırmaktadır.

4.3.1. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)

Kadınların hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmasının sağlanması konusunda ulusal bir kurum olan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), Aile, Çalışma ve Sosyal

Hizmetler Bakanlığı'na bağlı olarak çalışmalar yapmaktadır. KSGM; kadına karşı ayrımcı tutumları önlemek, kadın haklarını korumak ve geliştirmek, kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak üzere faaliyetlerini yürütmektedir. Ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine eden KSGM, kadınlara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmekte, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyon sağlamaktadır (KSGM, 2018: 35).

Türkiye'de Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün 2008-2013 döneminde hazırladığı Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı'nda kadın ve erkekler için birçok alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi adına hedef ve uygulamalar belirlenmiştir. Eylem Planı'nın en nihai hedefi; kadına karşı ayrımcı tutumun önüne geçmek ve kadınları sosyal ve ekonomik açıdan iyileştirmektir (KSGM, 2008: 6).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı; eğitim, ekonomi, yoksulluk, yetki ve karar alma sürecine katılım, sağlık, medya, çevre ve kurumsal mekanizmalar konularını kapsamakta, mevcut durum tanımlanarak, toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşılmasının önündeki engeller analiz edilmekte ve amaçlar, hedefler ve somut uygulama stratejilerine yer verilmektedir. Ekonomi başlığı altında, kadın istihdamının kadınların ekonomik bağımsızlığa kavuşmalarının ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasının anahtarı olduğu belirtilerek, düşük kadın istihdam oranını artırmak için eylem hedef ve stratejileri belirlenmiştir (CEİD, 2018: 84).

Bu çerçevede KSGM'nin hazırladığı "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planında"da yoksullukla ilgili uygulanacak stratejiler (KSGM, 2008: 45);

- Kadın yoksulluğu ile mücadele çerçevesinde ele alınan mikro kredi uygulamalarının yaygınlaştırılıp ulaşılabilir kılınması, eşit dağılımı ve sürdürülebilir olması,
- Sosyal güvenlik sistemine dahi olamayan, aynı zamanda çalışabilecek durumda olmayan kadınlara ayni ve nakdi sosyal yardımın, konut tahsisi ve kira desteği gibi sosyal hizmetlerin geliştirilip ulaşılabilir kılınması, eşit dağılımı ve sürdürülebilir olması,
- Düzenli bir gelir güvencesi sağlayacak çalışmalar yapılması gibi hedefler içermektedir.

Bu doğrultuda il özel idareleri, yerel yönetimler, işçi-işveren sendika ve konfederasyonları, finans kurumları; belirlenen hedef ve stratejilerin gerçekleşmesi için sorumlu kurum ve kuruluşlar arasında yer almaktadır.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü projelerinden bir diğeri olan Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Plan'ı 2018 yılında yürürlüğe girmiş ve 2018-2023 yıllarını kapsamaktadır. Eylem planı, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler,

meslek kuruluşları, özel sektör ve diğer ilgili kuruluşların; kadınların güçlenmesi açısından yapacak oldukları çalışmalarda bir belge niteliği olması kapsamında hazırlanmıştır. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Plan'ı, eğitim, sağlık, ekonomi, karar alma mekanizmalarına katılım, medya gibi beş temel politikaya ilişkin hedefleri içermektedir (KSGM, 2018: 16-17).

4.3.2. Uluslararası Çalışma Örgütü-Türkiye (ILO-Türkiye)

Uluslararası Çalışma Örgütü-Türkiye (ILO-Türkiye) kurumunun politika alanlarının başında kadın istihdamı gelmektedir. Kadınlar ve çalışma yaşamı üzerine ILO-Türkiye önemli iki politika belirlemiştir. Bunlardan ilki, Kadınlara Daha Fazla ve Daha İyi İş Sağlama Uluslararası Programıdır. Bu program, istihdam yaratma, eğitim, girişimciliği geliştirme, işgücü piyasasına daha iyi erişim sağlama ve fırsat eşitliği gibi alanlarla kadınlara daha fazla iş imkânı sağlamayı amaçlamaktadır. Program çerçevesinde, daha iyi iş ve ücret, mesleklerde ayrımcılık gözetilmemesi, sağlık ve güvenlik, standart dışı işlerde çalışma koşullarının iyileştirilmesi, sosyal güvenlik, aile gereksinimlerini gözetilen işyerleri ve güç durumundaki işçilerin korunması gibi müdahalelerle çalışan kadınlara yardımcı olunmaktadır. ILO-Türkiye kurumunun ikinci politikası olan Kadın-erkek Eşitliği, Yoksulluk ve İstihdam Alanlarında Kapasite Geliştirme Programı'nın başlıca amaçlarını, kadınların kaliteli işlere girebilmelerinin sağlanması, işverenle pazarlık güçlerinin artırılması ve özellikle enformel sektörde sosyal güvenliği sağlayacak yenilikçi yolların bulunması oluşturmaktadır (ILO Türkiye Ofisi (t.y.), <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/equality-discrimination/lang--tr/index.htm>).

4.3.3. Kadın Merkezi Vakfı (KAMER)

Kadın Merkezi Vakfı, 1997 yılında Diyarbakır ve yakın çevresine hizmet vermek üzere cinsiyetçi değerlerin şekil verdiği, geleneklerin kadın ve çocuklara zarar veren uygulamalarını tespit etmek, alternatiflerini geliştirmek ve uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Bu vakıf, Doğu Bölgelerindeki 23 il ve ilçelerinde kadına yönelik şiddetle mücadele alanındaki çalışmalarını da sürdürmektedir. Yürüttüğü çalışmalar arasında “Kadın Girişimciliği Çalışmaları” ve “Acil Destek Programı” bulunmaktadır (KAMER (t.y.), http://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=270).

Kadın Girişimciliği Çalışmaları ile amaçlanan; kadınların ekonomik yönden güçlenmeleri, kadın çalışmalarının ekonomik sürdürülebilirliği ve kadınların toplumsal katılım süreçlerine katkıda bulunmasını sağlamaktır (KAMER (t.y.), http://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=181). Acil Destek Programı ile amaçlanan ise; yaşadıkları şiddeti fark edip kurtulmak için destek isteyen kadınların ilk ve acil ihtiyaçlarına cevap vermek ve talep ettikleri psikolojik, hukuksal desteklere ulaşmalarını sağlamaktır. Öte yandan her bir kadının hikâyesi ve doğal çevresi

ile ilgili özellikler değerlendirilerek sorunlar ile ilgili duyarlılık yaratmak ve kalıcı yöntemler geliştirmek hedeflenmektedir (KAMER (t.y.), http://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=270).

Genel anlamda değerlendirildiğinde KAMER'in hedefi, hukuksal, ekonomik, siyasal ve toplumsal açıdan güçlenmelerinin yanı sıra kadınlara uzun dönemli istihdam ve eğitim için destek mekanizmaları geliştirmektir (Dinçoflaz, 2009: 156). Bu doğrultuda kadınlar; toplumda gelenekselleşmiş statülerini fark edecek, bunları değiştirmek için çalışarak ve üreterek güçlenecek, böylece yoksullukla mücadele edebileceklerdir.

4.3.4. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)

Türkiye'de istihdam kurumu olarak faaliyet gösteren İŞKUR, işgücü piyasasında hem işverenleri hem de iş arayanları destekleyerek işgücü programları uygulamaktadır. İŞKUR, sunduğu hizmetler ile kadınların iş bulmalarına aracılık etmekte ve danışmanlık hizmeti vermektedir. Aynı zamanda kadınların mesleki becerilerini artıracak eğitimler düzenlemektedir.

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), 2016-2018 yılları arasında "Kadın İstihdamı Eylem Planı"nı hayata geçirmiştir. Projenin hedefi, önceden tarımda çalışanlar dâhil olmak üzere kadınların işgücüne katılımlarının teşvik edilmesi ve kadın istihdamının artırılmasıdır. Bu proje kapsamında 131 hibe projesi desteklenmiş; kadınlara yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmetleri ve mesleki eğitim kursları düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) aracılığıyla 2013-2018 yılları arasında "Kadınlar İçin Daha Çok ve Daha İyi İşler: Türkiye'de İnsana Yakışır İş için Kadınların Güçlendirilmesi Projesi"ni hayata geçirmiştir. Projenin hedef grubunu İŞKUR'a kayıtlı işsiz kadınlar oluşturmaktadır. Projenin amacı; kadın istihdamının artırılması için politikalar geliştirilmesini ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratılmasını desteklemektir. Kadınlar için insana yakışır iş imkânlarını artırmak hususunda İŞKUR liderliğinde "Kadın İstihdamı Eylem Planı" hazırlanmış; merkezi ve yerel düzeyde İŞKUR personeline kadın istihdamı ve toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri verilmiş, 81 ilde toplumsal cinsiyet eşitliği temsilcileri belirlenmiş ve "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme ve Değerlendirme Komisyonu" oluşturulmuştur. Kadın istihdamı alanında çalışan akademisyenlerle işgücü piyasasının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlendirilmesine yönelik raporlar hazırlanmış, işsiz kadınlara mesleki eğitimler, girişimcilik eğitimleri ile kendi işini kuran kadınlara mikro hibe desteği verilmiştir (İŞKUR (t.y.), <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/uluslararasi-iliskiler-ve-projeler/projeler/>).

Proje, toplumsal cinsiyete duyarlı aktif işgücü piyasası politikalarını, toplumsal cinsiyet yönelimli eğitim politikalarını ve toplumsal cinsiyet eşitliliğiyle ilgili duyarlılıkların özellikle yerel düzeyde geliştirilmesi stratejilerini yaşama geçirmeyi hedeflemektedir. Proje, İstanbul, Ankara, Bursa ve Konya olmak üzere proje illerinde kadınlar için insana yakışır iş imkanlarının daha fazla

olduğu mesleklerin belirlenmesini amaç edinmektedir. Kadın İstihdamı Ulusal Eylem Planı gibi ülke ölçeğinde geliştirilen politikalar ile kadınların insan hakları ve çalışma yaşamındaki haklar konulu eğitim modüllerinin mesleki eğitim kurslarına içselleştirilmesi aracılığıyla projenin, toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve kadınlara insana yakışır işler sağlanması gibi alanlarda diğer iller için bir model teşkil etmesi beklenmektedir. Başta kadınlar olmak üzere proje, insana yakışır iş imkânlarının daha yaygın olduğu ve erkeklerin ağırlık taşıdığı sektörlerde kadınlara istihdam olanakları sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Projenin de desteğiyle, İŞKUR'un kendi kapasitesini ve hizmetlerini kadın işgücü piyasasının yeni ortaya çıkan ihtiyaçlarına göre şekillendirmesi beklenmektedir. Proje stratejisi, aşağıdaki bileşenlerden oluşmak üzere üç boyutlu bir yaklaşım öngörmektedir (ILO Türkiye Ofisi (t.y.), https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_380372/lang--tr/index.htm):

- İnsana yakışır iş ve toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde kadınlara yarar sağlayacak istihdam politikaları geliştirilmesi ve uygulanması
- Etkili iş danışmanlığı ve aktif işgücü piyasası politikaları ile işgücü piyasasına dahil olan kadınların istihdam edilebilirliğinin artırılması ve işsiz kadınların desteklenmesi
- ILO'nun haklara dayalı yaklaşımının mesleki eğitim programlarına dâhil edilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve çalışma standartları konusunda farkındalık yaratılması

Türkiye'de de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkan insana yakışır iş açığı, uygun istihdam fırsatı ve sosyal koruma yetersizliğini, çalışanların temel haklardan yoksunluğu ve sosyal diyalogun ihmal edilmesini ifade etmektedir. İnsana yakışır iş açığı Türkiye işgücü piyasasında cinsiyet boyutuyla ele alınacak olursa, kadınların erkeklere göre dezavantajlı konumda olduğu aşikâr olmaktadır. Küresel rekabetin, işsizliğin ve yoksulluğun süregeldiği bir ortamda, kalkınma politikalarının özünde insana yakışacak nitelikte iş anlayışının yer alması sosyo-ekonomik sorunların çözümünü kolaylaştıracaktır. Sosyo-ekonomik politikaların, istihdam yaratma kadar istihdamın niteliğini ve niceliğini “insana yakışır” boyutta gerçekleştirebilmek amacıyla hareket etmesi önemlidir. Uygulanacak politikalar, kadın istihdamı ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda duyarlılığının sağlanmasına destek olmalıdır. Bu açıdan kadınların çalışma yaşamındaki haklarının yasal alt yapısının güçlendirilmesi amacıyla iş ve sosyal güvenlik hukukunda yapılacak düzenlemeler önem kazanmaktadır. Ayrıca kadınların insan hakları, sosyal ve çalışma hakları konularında bilinçlendirilmeleri de haklarını bilmeleri, savunabilmeleri açısından gereklilik arz etmektedir. Kadınların siyasal, sosyal karar alma süreçlerine katılımı ve politika üretim süreçlerinde toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımların sergilenmesi de önem arz etmektedir. Sosyal ve ekonomi politikalarıyla desteklenen insana yakışacak nitelikte iş yaratma, kadınlara yönelik ücret başta olmak üzere fırsat eşitsizlikleri, ayrımcılık gibi olumsuzlukların da giderilmesinde önemli rol oynayacaktır (Çetinkaya ve Yıldırım, 2012: 167-169).

4.3.5. Birleşmiş Milletler

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddetle mücadele, ulusal düzeyde kanunlar ve uluslararası antlaşmalar çerçevesinde Anayasa ile düzenlenirken, yerel düzeydeki uygulamalar genelgeler ve yönergelerle düzenlenmektedir. Bu kapsamda Kadın Dostu Kentler Birleşmiş Milletler Ortak Programı, gerek oluşturduğu Yerel Eşitlik Mekanizmaları ve Yerel Eşitlik Eylem Planları, gerekse yerel kadın STK'larıyla yerel yönetimler arasındaki işbirliğinin ve bu kurumların teknik kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik faaliyetleri ile Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğinin hem yerel hem de ulusal düzeyde geliştirilmesini ve bu sayede uluslararası kadın hakları gündemine destek verilmesini amaçlamaktadır (Kadın Dostu Kent, 2015: 15,16).

Kadın Dostu Kentler Birleşmiş Milletler Ortak Programı, yerel yönetimlerin planlama ve programlama süreçlerine toplumsal cinsiyet eşitliği prensibini yerleştirme, yerel yönetimler ile kadın örgütlerinin güçlendirilmesi ve aralarındaki işbirliği fırsatlarının artırılması amacıyla 2006 yılında başlatılmıştır. 2010 yılında tamamlanan 1'inci aşamanın ardından, 2011 yılında Kadın Dostu Kentler Birleşmiş Milletler Ortak Programının 2'inci aşaması başlatılmıştır. Kadın Dostu Kentler Birleşmiş Milletler Ortak Programı'nın ilk etabı, İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa ve Trabzon illeri ile başlamış, ikinci etapta programa Adıyaman, Antalya, Bursa, Gaziantep, Malatya, Mardin ve Samsun illerinin de katılmasıyla programın coğrafi kapsamı 12 ile genişletilmiştir (Kadın Dostu Kent, 2015: 23-24).

Kadın Dostu Kentler Programının ortağı 12 ilde hazırlanan ve 2013 yılında uygulanmasına başlanan Yerel Eşitlik Eylem Planları, kamu, yerel yönetimler ve sivil toplumun toplumsal cinsiyet eşitliğini yerel düzeyde hayata geçirebilmeleri amacıyla üretilen yol haritalarıdır. Sivil toplum örgütlerinin Yerel Eşitlik Eylem Planları'nın hayata geçmesinde üzerlerine düşen rolleri gerçekleştirebilmeleri ve yerel yönetimlerin sivil toplumla ortaklıklarını destekleyecek elverişli bir ortam yaratmak amacıyla, program illerinde 2013 yılında bir hibe programı başlatılmıştır. Hibe Programının amaçları aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Kadın Dostu Kentler (t.y.), <http://www.kadindostukentler.com/hibeprogrami.php>):

- Kadın ve Eğitim Hizmetleri
- Kadın ve Sağlık Hizmetleri
- Kadınların Ekonomik Hayata Katılımı
- Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele
- Karar Alma Mekanizmalarına Kadınların Katılımı
- Kadın ve Kentsel Hizmetler

Kadın Dostu Kentler, kadınların sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere, istihdam olanaklarına, kaliteli, kapsamlı kentsel hizmetlere, şiddete maruz kaldıkları takdirde haklarını güvence altına

alacak mekanizmalara erişimini ve yerel yönetimlerin planlama ve karar alma süreçlerine katılımını sağlayarak erkeklerle birlikte kentsel yaşamın tüm alanlarında eşit bir biçimde yer almasını destekleyen kentlerdir. Mevcut haliyle kentler, kadınlar ve kız çocuklarının kent yaşantısına eşit bireyler olarak katılmalarına, hizmet sunumundan ve imkânlardan eşit yararlanabilmelerine imkân tanımamaktadır. Bu durum kadınların ve kız çocuklarının maruz kaldığı eşitsizliklerin daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Gerek kamu kurumları ve yerel yönetimler gerekse sivil toplum örgütlerinin birlikte çalışarak kadın dostu kentler oluşturması büyük bir ihtiyacı giderecek, bu sayede Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği karnesinde önemli bir ilerleme sağlanması mümkün olabilecektir (Kadın Dostu Kent, 2015: 11-12).

4.3.6. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)

1969 yılında kurulan UNFPA (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu) kadınların, erkeklerin ve gençlerin sağlıklı ve eşit bir hayat sürdürmesi için çalışmaya devam eden bir kuruluştur. UNFPA; devletlerin yoksulluğu azaltma politikalarını geliştirme sürecinde, nüfus verilerinin kullanılması için destek vermektedir. UNFPA her hamileliğin istenilen, her doğumun güvenli ve her gencin HIV/AIDS'ten korunmuş olması için faaliyet göstermekte, kadınların ve genç kızların hak ettiği saygıyı görmesi için katkı sağlamaktadır. Türk hükümeti ile çalışmalarına 1971 yılında başlayan UNFPA'nın ilk Ülke Programı 1988 yılında başlamıştır. Şu anda Altıncı Ülke Programını (2016-2020) yürütmekte olan UNFPA Türkiye, özellikle dezavantajlı ve savunmasız gruplara odaklanmakta, bu grupların hizmetlere erişimlerini iyileştirmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir (UNFPA (t.y.), (<http://www.unicankara.org.tr/language/tr/bm-sistemi-bm-turkiye/#UNFPA>)).

UNFPA Türkiye; devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve üniversiteler ile işbirliği içinde çalışmakta, anne ve çocuk sağlığını geliştirmek, üreme sağlığı ve haklarını geliştirmek, cinsiyet eşitliğini teşvik etmek, kadına yönelik şiddetle mücadele gibi konuları desteklemektedir (UNFPA (t.y.), (<https://turkey.unfpa.org/en/node/9295>)).

4.3.7. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Türkiye ekonomisinde istihdamın ve işgücü verimliliğinin artmasını sağlayan gelişmeler yaşansa da gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye'nin yüksek gelir düzeyine sahip ekonomiler sıralamasında yer alması için çeşitli stratejilere ihtiyacı vardır. İşgücü piyasasının etkinliğini daha fazla artırmak, nitelikli işgücü yetiştirerek bu işgücünün üretimde yer almasını sağlamak ve istihdam oranları ile işgücü verimliliğini daha da yükseltmek amacıyla güçlü ve etkin istihdam stratejileri önemini korumaktadır. Bu kapsamda, 2014-2023 dönemini kapsayan Ulusal İstihdam Stratejisi (UİS) belgesi hazırlanmıştır. Stratejinin ilk Eylem Planları 2014-2016 yıllarında 3 yıllık periyotta hazırlanmıştır. 2016 yılı sonu itibarıyla, kamu kurum, kuruluşları ile çalışma

hayatının tüm paydaşlarının katılımıyla 2017-2019 dönemini kapsayan yeni Eylem Planları oluşturulmuştur (ÇSGB, 2017: 1).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) tarafından sosyal tarafların katılımıyla hazırlanan Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023), Avrupa İstihdam Stratejisi'ne uyum sağlanması ve Onuncu Kalkınma Planı'nın hayata geçirilmesi bakımından önemli bir adım olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu belgede, Türkiye'de kadınların işgücüne ve istihdama katılım oranlarının düşüklüğüne dikkat çekilmekte, fırsat eşitliği ilkesi temelinde işgücü piyasasına zor erişen kadınlar, engelliler, yoksullar, gençler, kırsalda yaşayanlar gibi özel politika gerektiren gruplar için destek sağlanacağı ve ayrımcılığı önleyici uygulamalarda bulunulacağı belirtilmektedir. Fırsat eşitliğinden söz edilmekle birlikte, kadınların ve gençlerin istihdamının artışı için esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması önerilmektedir. Esnek çalışmanın önemli biçimlerinden olan özel istihdam büroları aracılığıyla geçici çalışmanın, kısa süreli işgücü ihtiyacını karşılamada etkin bir mekanizma olduğu, bu mekanizmanın özellikle kadınlar ve gençler gibi istihdama erişimde güçlük yaşayan grupların istihdam edilebilirliğini artıracığı öne sürülmektedir (CEİD, 2018: 85).

Hazırlanan 2017 - 2019 Eylem Planlarında ise; bütüncül bir anlayışla sektörlerde istihdam başarısının sağlanması, ihtiyaç duyulan tedbirlerin stratejide yer alması, sorun alanlarına çözüm getirilmesi ve beklentilerin yansıdığı bir görev ve sorumluluk çerçevesinde hazırlanması amaçlanmıştır. Eylem planlarının temel politika eksenleri arasında (ÇSGB, 2017: 1-2);

- Eğitim-istihdam ilişkisinin güçlendirilmesi,
- İşgücü piyasasında güvence ve esnekliğin sağlanması,
- Özel politika gerektiren grupların istihdamının artırılması,
- İstihdam-sosyal koruma ilişkisinin güçlendirilmesi gibi konular yer almaktadır.

Özel politika gerektiren grupların istihdamının artırılması politikası kapsamında, kadınların işgücüne katılma oranı ve istihdamının artırılması ve kayıt dışı istihdam ile mücadele edilmesi yer almaktadır. Bu anlamda kadınların işgücüne katılma oranı 2023 yılına kadar % 41 düzeyine çıkarılması ve kadınların 2015 yılı itibarıyla % 46 düzeyinde gerçekleşen kayıt dışı çalışma oranının 2023 yılında % 30'a düşürülmesi hedeflenmektedir (ÇSGB, 2017: 41).

2017-2019 Eylem Planı kapsamında, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sorumluluğunda çeşitli sebeplerle ekonomik ve sosyal yaşamın dışında kalan, özel politika gerektiren kadınların topluma kazandırılabilmesi adına projelere öncelik tanınacak, mesleki eğitim kurslarına yönlendirilmeleri sağlanacaktır. Kreş ve gündüz bakım evlerinin desteklenmesi amacıyla özel sektör ile işbirliği halinde projeler yürütülmesi ve kreş çeki gibi uygulamalarla özel sektörün teşviki sağlanacaktır. KOSGEB sorumluluğunda ise, kadın girişimciliğinin desteklenmesi

amacıyla girişimcilik eğitimleri, kooperatifleşme ve mikro kredi uygulamalarının geliştirilmesi sağlanacaktır. İŞKUR sorumluluğunda, başta tarım sektöründe çalışan kadınlar olmak üzere kadın girişimciliğini desteklemek amacıyla eğitimler verilecektir. Kentsel alanlarda belli kadın gruplarına yönelik istihdam garantili kurslar açılacaktır. Sosyal yardımlardan faydalanan kadınlar tespit edilerek bu kadınlar için iş ve meslek danışmanlığı hizmetlerinin meslek edindirme faaliyetleri üzerinde yoğunlaşması sağlanacaktır (ÇSGB, 2017: 95-96).

4.3.8. Kalkınma Bakanlığı

Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan Onuncu Kalkınma Planı, 2014-2018 yıllarını kapsayan, kadın erkek fırsat eşitliği konusunda kamu kurum ve kuruluşlarını bağlayıcı nitelik taşımaktadır. 2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı'nın 121. ve 124. Maddelerinde, Türkiye'nin uluslararası değer zinciri hiyerarşisinde üst basamaklara çıkmış, yüksek gelir grubu ülkeler arasına girmiş ve mutlak yoksulluk sorununu çözmüş bir ülke haline gelmesi amaçlanmıştır. Ayrıca insan odaklı kalkınma anlayışı çerçevesinde, bireysel ve toplumsal nitelik ve yetkinliğin yükseltilerek bireylerin kendilerini gerçekleştirme, sosyo-ekonomik yaşama daha aktif katılması ve yoksulluğun azaltılarak toplumsal refahın yaygınlaştırılması esas alınmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 27-28).

Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında hazırlanan planın 249. maddesine göre, kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki rolünün güçlendirilmesi, aile kurumunun korunarak statüsünün geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin kuvvetlendirilmesi amaçlanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 40). Planda kadınlar hakkında istihdam ve çalışma yaşamı hususunda oluşturulan politikalar aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 40-41):

- Kadınların karar alma mekanizmalarında daha fazla yer almaları, istihdamının artırılması, eğitim ve beceri düzeylerinin yükseltilmesi sağlanacaktır.
- Tek ebeveynli ailelerin karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik izleme ve rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılacaktır.
- Aile ve iş yaşamının uyumlaştırılmasına yönelik güvenceli esnek çalışma, kreş ve çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve erişilebilir kılınması ile ebeveyn izni gibi alternatif modeller uygulanacaktır.
- Kadına yönelik şiddetin ve ayrımcılığın ortadan kaldırılabilmesi amacıyla özellikle erken çocukluktan başlayarak örgün ve yaygın eğitim yoluyla toplumsal bilinç düzeyi yükseltilecektir.
- Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda farkındalık oluşturulacak ve örnek uygulamalar geliştirilecektir.

4.4. Türkiye'deki Uygulamalar

4.4.1. Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV)

Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV), 2002 yılında kadınlar için kooperatifleşme hareketini başlatmıştır. KEDV bu kapsamda: Türkiye'nin çeşitli kentlerinde kadın kooperatiflerinin yaygınlaşması, kurumsal kapasitelerinin iyileştirilmesi ve görünürlüğünün artırılması için destek vermektedir. KEDV Güçlendirme ve Kooperatifleşme programı ile tabandaki kadınların yoksulluğa karşı ortak ihtiyaçları etrafında örgütlenmeleri için (KEDV (t.y.), <https://www.kedv.org.tr/guclendirme-ve-kooperatiflesme>);

- Yerelden kadınların, dönüştürücü değişimin aktörleri olarak kabul görmelerini desteklemekte,
- Katılımı artırmak ve seslerini daha etkili bir şekilde yükseltmeleri için; mülteci kadınlar dâhil, tabandaki kadınların örgütlenme modellerini güçlendirmekte,
- Özellikle daha fazla ayrımcılığa maruz kalan gruplar olmak üzere, tabandaki kadınların yerel ve ulusal karar alma süreçlerine erişimlerini desteklemekte ve halk tabanı topluluklarının vizyonu, sorunları ve stratejilerini kalkınma gündemlerine dâhil edilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir.

KEDV, Ekonomik Güçlendirme Programı ile kalkınmada ve güçlü toplumlar oluşturulmasında kadınların öncülüğünün desteklenmesi için (KEDV (t.y.), <https://www.kedv.org.tr/ekonomik-guclendirme>);

- Tabandaki kadınların kendilerinin, ailelerinin ve içinde yaşadıkları toplulukların yaşam koşullarını iyileştirmeleri için ekonomik yaşama daha aktif bir şekilde katılım göstermesini desteklemekte,
- Mülteciler gibi kadınlar arasında ekonomik olarak dışlanan gruplar dahil, başarılı ve yenilikçi ekonomik girişimler yaratmalarına imkan sağlamak için kadınların sürdürülebilir iş modellerine erişimlerini artırmakta,
- Tabandaki kadınları tüm tedarik zincirlerine dâhil edecek, daha kapsayıcı, sürdürülebilir ve sorumlu bir şekilde iş yapacak ve kâr yapma ve elde ettikleri kârları harcama yöntemleri ile ilgili olarak daha fazla hesap verebilir nitelikte özel sektör aktörlerinin sayısını arttırmaya çalışmaktadır. Ayrıca, KEDV, 2002 yılında kurduğu Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi ile kendi işini kurmak isteyen dar gelirli kadınlara ortalama 1000 TL civarında 6-12 ay vade ile küçük krediler vermektedir. Şimdiye kadar 14.000'in üzerinde kredi dağıtmıştır. Ayrıca, 10 yıldan bu yana Citibank ile birlikte Yılın Mikro Girişimcisi Ödül Programını düzenlemektedir.

4.4.2. Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM)

Kadın yoksulluğu ile mücadeleye ilişkin önemli bir mekanizma olan ve Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından, yoksulluğun azaltılması, dezavantajlı grupların ve cinsiyet perspektifinin gözetilmesi yönünde bir dizi proje yürütülmektedir. Bu bağlamda yürütülen çalışmaların en önemlilerinden biri Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) projesidir. ÇATOM; GAP Bölgesi'nde 1995 yılından itibaren açılmaya başlanmış olup halen 9 ilde 44 ÇATOM bulunmaktadır. ÇATOM'un hedef kitlesi genç kız ve kadınlardır. Bu proje ile 2014 yılı itibarıyla 250.000 kişiye doğrudan ulaşılmıştır. ÇATOM projesi kadınlara, sorunların farkında olma, bu sorunlara çözüm oluşturmak için sorumluluk alabilme konusunda fırsat vermek; kadınların kamusal alana katılımlarını ve hizmetlerden daha fazla yararlanmalarını sağlamak amaçlanmaktadır. ÇATOM'da temel ilke, kadınlara ne yapacaklarından ziyade, hangi koşulda neyi nasıl yapabileceğini göstermektir (GAP Bölge Kalkınma İdaresi (t.y.), <http://www.gap.gov.tr/cok-amacli-toplum-merkezleri-sayfa-75.html>).

ÇATOM, kadınların sosyal ve ekonomik yönden güçlendirildiği merkezlerdir. Her bir ÇATOM, özel olarak kadınlar için oluşturulmuş olup, eğitim, gelir getirici etkinlikler ve kadınların örgütlenmesine yardım amacıyla kullanılmaktadır. ÇATOM'lar; kadın okur-yazarlığının yükseltilmesi, sağlık göstergelerinin iyileştirilmesi, yasal hak ve özgürlüklerin öğrenilmesi gibi konularda olduğu kadar kadınların istihdama katılımının sağlanması açısından da önemli merkezlerdir. Kadınlar gerek ÇATOM'larda gerek evlerinde üretim yaparak gelir elde etme olanağı bulmakta; hazır giyim, tekstil ve atölyeler, yatılı ilköğretim okulları, kuaför, mağaza, çocuk bakıcılığı gibi alanlarda iş bulabilmektedirler. Girişimcilik potansiyeli taşıyan bireylere verilen girişimcilik eğitimi ve mikro kredi desteği ile katılımcı genç kız ve kadınlar kendi işlerini kurmaktadır. ÇATOM'un kadınlara yönelik programları arasında Gelir Getirici ve Kadın İstihdamını ve Girişimciliğini Destekleyici Programlar da yer almaktadır. Buna göre; (GAP Bölge Kalkınma İdaresi (t.y.), <http://www.gap.gov.tr/cok-amacli-toplum-merkezleri-sayfa-75.html>)

- Meslek edindirici ve kazanç elde edici alanlarda bilgi ve beceri geliştirmeye yönelik el sanatları, tekstil, hediyelik eşya kuaförlük, hamur işleri gibi eğitim programları,
- Kadın girişimciliğini desteklemeyi hedefleyen girişimcilik eğitimi, mikro finans/ mikro kredi desteği sağlanmasına aracı olunması, bireysel danışmanlık hizmetleri,
- Pazarlama ve satışa yönelik sergi, fuar gibi etkinlikler programlar sayılabilir.

4.4.3. Türkiye Grameenbank Mikrofinans Programı (TGMP)

Türkiye'de ilk mikro kredi uygulamalarından biri olan Türkiye Grameenbank Mikrofinans Programı (TGMP), 2003'te Diyarbakır'da kurulmuştur. TGMP verilerine göre 2003-2013 yılları itibarıyla 10 yılda 68 il, 32 ilçe olmak üzere toplam 100 şubede 60 binden fazla dar gelirli kadına,

234 milyon lira mikro kredi verilmiştir (Altınöz, 2015: 9-10). TGMP'nin temel amacı; yoksulluğu azaltmak amacıyla kırsal ve kentsel bölgelerdeki yoksul bireylere, özellikle de kadınların kendi kendilerine gelir getirici faaliyette bulunmalarını sağlayacak şekilde teminatsız ve kefaletsiz mikro kredi sağlayarak onların yoksulluk sınırının üzerine çıkmalarını garanti etmektir (Gökyay, 2008: 90). Türkiye Grameenbank 2013 Eylül ayı verilerine göre 120.000 kadına 247 milyon Türk lirası kredi kullanılmıştır (Altınöz, 2015: 10).

Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TİSVA) bünyesinde yürütülen TGMP ile, finansal açıdan yaşanan zorluğun azaltılmasını ve Türkiye'de yoksulların küçük bir sermayeye ulaşmasını sağlamak amacıyla mikro kredi faaliyeti yürütülmektedir. 2018 yılında TİSVA'dan alınan bilgiye göre; Türkiye genelinde 63 ilde 93 şubede faaliyetlerin yürütüldüğü program ile 2003 yılından bu yana 180 binden fazla dar gelirli kadına ulaşarak 800 milyon liraya yakın mikro kredi dağıtılmıştır. Aile fertleri dâhil edilerek bakıldığında, mikro kredi imkânından yararlanan kişi sayısının yaklaşık 700 bin olduğu tahmin edilmektedir (Türkiye Grameenbank Mikrofinans Programı, 2018 <http://www.tgmp.net/tr/>).

Mikro finansın hedef kitlesi, yoksulluk sınırının altında yaşayanlar ve dezavantajlı gruplardır. Bu noktada toplumda erkeklere göre çalışma hayatına dâhil olma hususunda dezavantaj yaşayan kadınlar gündeme gelmekte ve ülkemizde de faaliyetler kadın odaklı olarak yürütülmektedir (Yaprak ve Helvacıoğlu, 2014: 28). Dolayısıyla Mikro finansman yoksul kadınlara kredi olanakları ve kendi işlerini kurma fırsatı sağlamaktadır. Mikro finansman ile ekonomik özgürlüğünü elde eden kadınlar, gelir getirici bir iş ile yoksulluğun üstesinden gelebilmektedirler.

4.4.4. Kadın Kooperatifleri

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı 2012-2016 yılı Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı çerçevesinde kadınların girişimcilik kabiliyetlerinin artırılması ve ekonomide bir aktör olarak yer almalarının sağlanması için kooperatifler çatısı altında örgütlenmeleri yönünde çalışmalarda bulunmaya başlamıştır. Bu kapsamda Bakanlık, 2012 yılında "Kadın Kooperatifleri Tanıtım ve Kapasite Geliştirme Projesi" adı altında süresiz bir çalışma başlatmıştır. Projede, kooperatifler aracılığıyla kadın istihdamının artırılması ve gizli kadın emeğinin değerlendirilerek ekonomiye katılımının ve kadınların ekonomik özgürlüğüne kavuşmasının sağlanması amaçlanmaktadır (KEİG, 2015: 13). Yoksulluk çeken, sosyal hizmetlere ulaşmakta güçlük yaşayan kadınların yardımlaşma ve güçlenme temelinde örgütlenmesi kadın kooperatiflerinin diğer temel hedefleri arasındadır (KEİG, 2015: 17). Aynı zamanda Kadın Kooperatifleri; el sanatları, ev eksenli üretim ve sosyal hizmet sunma konusundaki alanlarında da faaliyet göstermektedirler (KEİG, 2015: 15).

Kadın Kooperatifleri'nin kalkınmaya olası getirilerinin; yoksulluk azaltma, istihdam artışı, sosyal bütünleşme olduğu dikkate alındığında ve bu durum kadının güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde yorumlandığında;

- Kadın yoksulluğunun azaltılması,
- Kadın istihdamının artırılması,
- Kamu ve sivil toplum politikası ile kendilerine zor koşullarda ulaşılan kadınların sosyo-ekonomik hayata dâhil edilmesi,
- Kadının başat rolüne dayalı farklı kalkınma stratejilerinin geliştirilmesi hedeflerinin gözetildiği sonuçlarına varılmaktadır (KEİG, 2015: 7).

4.4.5. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM)

Türkiye'de kadın yoksulluğu ile mücadele uygulamalarından bir diğeri; Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü kuruluşu tarafından yürütülen Sosyal Yardım Programları ve Proje Destek Programları'dır. Sosyal Yardım Programları kapsamında, Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakdi Yardım Programı sunulmaktadır. Bu programın kuruluş gayesi, kadınların yoksulluktan daha fazla etkilenmeleridir. 2011 yılı itibarıyla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fon Kurulu'nun aldığı kararda, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik düzenli nakdi sosyal yardım programı başlatılması gündeme alınmıştır. Yardım programında, eşi vefat etmiş kadınlara, muhtaçlıkları ve şartları sağlama durumları devam ettiği süre zarfında aylık 250 TL olmak üzere 2 aylık aralıklarla 500 TL düzenli nakdi yardım verilmektedir. 2002 yılından bu yana ise; çalışan ve üreten durumda olan yoksul ve işsiz bireylerin, yaşama aktif olarak katılması için Proje Destek Programları yürütülmektedir. Proje destek programlarının hedefleri arasında (SYGM (t.y.), <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/>):

- Çalışabilirliği olan yoksul bireylerin kendi işlerini kurmaları ve geçimlerini sağlamaları,
- Yoksul bireylerin düzenli ve sürekli bir gelire kavuşmaları ve doğrudan sosyal yardımların hedeflediği kitle olmaktan çıkarılmaları,
- Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında olan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarını ve yaşam kalitelerini yükseltip toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanması yer almaktadır.

Kadınların çoğunlukla sosyal sigorta kapsamı dışında kalmaları nedeniyle, sosyal yardımlar ve hizmetler, kadın yoksulluğunun önlenmesinde en önemli sosyal politika konuları olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal yardım ve hizmet müdahaleleri, kadınların mevcut kaynaklardan yararlanma şansını yükseltmek amacıyla gerçekleştirilen kadınlara yönelik çalışmalar ve politikalar ile kadınlar, yoksullukla daha iyi mücadele edebilmektedir. Bu programlar, kadının yapabilirliğini artırması ve kadını güçlendirmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Sosyal hizmet faaliyetleri ile kadınların kendilerini özne olarak görmeleri ve sorunlarına çözüm üretme kapasitelerinin

artırılması mümkün olmaktadır (Uçar, 2011: 56-57). Kadınların yoksulluğu daha derin yaşadığı ve istihdam ve ücretler konusunda karşılaştığı toplumsal cinsiyet eşitsizliği göz önüne alındığına sosyal yardımlar ve destek programları, kadın yoksulluğunun önlenmesinde etkili bir araç olmaktadır.

Kadınlar arasında yoksulluğun azaltılmasına yönelik mevcut yaklaşımların tamamlanmasında aile odaklı stratejiler de yararlı olabilecektir. Bunlar arasında ebeveynlik için kamusal destek, ebeveynler arasındaki sorumluluğun ve gücün eşitlenmesi ve kadınların sosyo-ekonomik statüsü ve haklarının dengelenmesi yer almaktadır. Örneğin, bebeklerin ve çocukların günlük bakımlarının kadınlara düşmesi ve özel olarak bu sorumluluğu kadınların alması beklenmektedir. Çocuk bakım sorumluluğunun orantısız bir şekilde kadınların üstlendiği gerçeğinin kabul edilmesi ve çocuk bakımı ve aile yardımları gibi konularda sağlanacak kamu finansmanı, yoksulluğun kadınlaşmasındaki artışı yok edebilecektir. Kamusal ebeveynlik desteğine ek olarak, çocuk bakımı, çocuklarla iletişim kurma ve finansal sorumluluk alanlarında özellikle erkeklerin rolü ve katılımının sağlanması da gerekmektedir (Chant, 2003: 40-42).

4.4.6. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen “Annemin İşi Benim Geleceğim Projesi”ve “Türkiye’nin Mühendis Kızları Projesi”, günümüzde devam eden projeler arasında yer almaktadır. Annemin İşi Benim Geleceğim projesi kapsamında 2019 yılı sonuna kadar toplam 10 Organize Sanayi Bölgesinde kreş kurulması hedeflenmektedir. “Türkiye’nin Mühendis Kızları Projesi (2016-2020)”hedefleri arasında ise; nitelikli kadın istihdamının artırılması hususunda model geliştirmek yer almaktadır. Amaç, mühendis olmak isteyen kız öğrencilerin desteklenmesi, kurumsal çerçevede cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılması suretiyle model uygulamalar geliştirmektir. Bu kapsamda kız öğrencileri mühendislik konusunda teşvik edecek ve güçlendirecek destek programlarının tasarlanması, toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımların uygulanmasına yönelik modellerin geliştirilmesi beklenmektedir (KSGM (t.y.), <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/faaliyetler/projelerimiz/>).

4.4.7. Sivil Toplum Kuruluşları

Kadına yönelik şiddet veya kadınların şiddet yaşantısı içinde olmaları, hem ekonomik yaşamda hem de toplumsal yaşamda kadınların zorluklar yaşamasına ve dolayısıyla yoksullaşmalarına neden olmaktadır. Kadına yönelik şiddet, oluşturduğu bedensel, ruhsal ve fiziksel hasarlarla kadını çalışma hayatından uzaklaştıran en önemli etkenlerden biridir. Türkiye’de sivil toplum kuruluşları kadınların yaşadığı şiddetin önemini toplumsal arenaya taşıyarak farkındalık oluşturmakta, destek mekanizmaları ile önlemeye çalışmaktadır. Bu kapsamda Mor Çatı

Kadın Sığınağı Vakfı ve Kadın Dayanışma Vakfı kadına yönelik şiddetle mücadele eden sivil toplum kuruluşlarıdır.

Şiddetle mücadeleyle ilgili ilk kampanya 1987 yılında başlayıp, 1989 yılına dek süren büyük “Dayağa Karşı Kadın Dayanışması” kampanyasıdır ve bu kampanyanın bir ürünü olarak İstanbul’da Mor Çatı ve Ankara’da Kadın Dayanışma Vakfı kurulmuştur. Feminist hareketin kadın kimliği temelinde başlattığı mücadele kadın mücadelesinin sivil toplum düzeyinde gelişiminde etkili olmuştur. Kampanyalar, şiddet gören kadınlar için sığınma evleri açmak, kadınların insan hakları için danışmanlık, güçlenme ve bilinç yükseltme için eğitim, kütüphaneler, araştırma merkezleri ve yayınlar oluşturma bu dönemdeki feminist aktivitelerden bazıları olmuştur (Gül vd., 2017: 204).

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 1990 yılından bu yana erkek şiddetine maruz kalan kadınlarla dayanışmayı sürdürmek ve kadına yönelik şiddetle mücadeleyi yaygınlaştırmak amacıyla hareket etmektedir. Mor Çatı da(ya)nışma merkezi ve sığınağı, şiddet gören kadınlarla birebir dayanışma gerçekleştirilmektedir. Da(ya)nışma merkezinde kadın dayanışmasını esas alan bir anlayışla şiddet nedeniyle Mor Çatı’ya başvurmuş olan kadınlarla çalışma yürütülmekte ve Mor Çatı gönüllüsü avukat ve psikologlar kadınlara alanlarında destek vermektedirler (Mor Çatı, 2014: 13).

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2015 yılından başlayarak 2,5 yıl süreyle “Kadın Sığınakları ve Dayanışma Merkezleri Kurultayı’nın Güçlendirilmesi ve Avrupa ve Türkiye’deki Kadın Örgütleri Arasında Ev İçi Şiddete İlişkin İyi Deneyimlerin Paylaşılması” projesini yürütmüştür. Kadına yönelik şiddetle mücadele konusundaki politikaları ve destek mekanizmalarını daha etkili kılmak, Türkiye içinde ve uluslararası bağlamda kadına yönelik şiddetle mücadele eden kadın örgütleriyle bu alanda sorumluluğu bulunan kurumlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonu güçlendirmek amacıyla yola çıkılan bu projede;

- Kadın sığınakları ve kadın dayanışma merkezlerinin kapasitesinin artmasına destek olmak,
- Türkiye ve Avrupa’daki bağımsız kadın örgütleri arasında iyi uygulamaların paylaşımını mümkün kılmak,
- Kadınların ve bağımsız kadın örgütlerinin, kadına yönelik şiddet konusundaki yasaların hazırlanma sürecine katılımını desteklemek,
- Merkezi ve yerel yönetimler, kamu kurumları ve belediye çalışanlarının kadına yönelik şiddete ilişkin farkındalığını artırmak,
- Şiddete maruz kalan kadın ve çocukların uzun dönemli, kaliteli ve bütünsel bir destek alabilmesini sağlamak ve böyle bir destek modelini yaygınlaştırmak için sığınaklar ve danışma merkezleri arasındaki iletişimi güçlendirmek hedeflenmiştir. Proje süresince

Mor Çatı sığınağında 108 kadın ve çocuk kalmış, dayanışma merkezinden 2306 kadın ve çocuk destek almıştır (Üstünel vd., 2017: 6-7).

Kadın Dayanışma Vakfı bünyesindeki Kadın Danışma Merkezi ise, kadına yönelik şiddete maruz kalan kadınlara, bu şiddetle mücadele edebilmek için ihtiyaç duyabilecekleri farklı şekillerdeki desteği sağlayan merkezlerdir. Kadınların şiddetle mücadele etme sürecinde ücretsiz sosyal, hukuki ve psikolojik desteğe ulaşabilecekleri, kadına yönelik şiddete, bununla mücadele yollarına ve yasal haklarına dair bilgi alabilecekleri ilk başvuru noktalarıdır. Kadın Danışma Merkezinde farklı mesleklerden gönüllü ve profesyonel çalışan kadınlar bulunabilmektedir. 2016 yılında Kadın Danışma Merkezimize 336 kadın maruz kaldığı şiddet nedeniyle destek almak için başvurdu. Başvuran kadınların % 65'ine sosyal destek, % 33'üne Vakfın gönüllü avukatları tarafından hukuki destek, % 8'ine psikolojik destek sağlanmıştır (Kadın Dayanışma Vakfı (t.y.), <http://kadindayanismavakfi.org.tr/kadin-danisma-merkezimize-basvurabilirsiniz/>).

Kadınlar genellikle ekonomik, kurumsal ve politik dışlanma olaylarına maruz kalan bir kesimi oluşturmaktadır. Bu nedenle ekonomik ve sosyal yaşamda aktif rol almalarını engelleyen tüm koşullar ortadan kaldırılmalıdır. Kadınların çalışma hayatında, ekonomik faaliyetlerde, siyasi hayatta, eğitimde ve sağlıkta yaşadıkları zorluklar birbirlerini karmaşık olarak etkilemektedir. Kadınların sosyal yaşamın tüm kesimlerinden dışlanmasını önlemek ve bütünleşmelerini sağlamak için bireysel ve sosyal olarak göz önünde bulundurulması gereken öneriler aşağıdaki gibi listelenebilir (Çakır, 2008: 42-43):

- Kadının çalışmasını ve üretkenliğini ekonomik alanda kullanması, toplumsal ve siyasi yaşama katılmasını kolaylaştıran bir olgu olduğu kabul edilmelidir.
- Kadınların çalışma yaşamından dışlanmasının engellenmesinde her türlü ayrımcılık uygulamasının önlenmesi gerekliliği, siyasi, idari otoriteler ve toplumun genelinde üzerinde durulması gereken bir konu olmalıdır.
- Kadınların çalışma yaşamı, sivil toplum örgütleri ve sendikalardan başlayarak, yerel ve ulusal karar alma süreçlerine katılımı artırılmalıdır.
- Kadınların siyasete aktif bir şekilde katılması sağlanmalı, siyasetten ve toplumun diğer alanlarından dışlanmaması için, kadınlara bağımsız bir biçimde karar verebilme fırsatı ve yeteneğini kazandıracak mekanizmalar devreye sokulmalıdır.

Kadınların siyasi arenada yer almaları ve temsil edilmeleri, kadın yoksulluğunu önlemek açısından önem arz etmektedir. Bu açıdan Türkiye'de Kadın ve Demokrasi Derneği ve Kadın Adayları Destekleme Derneği çalışmalar yürütmekte, kadınların toplumda sesini duyurabilmeleri ve karar alma mekanizmalarında yer edinmeleri için politikalar geliştirmektedirler.

4.4.8. Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM)

Kadının sosyal yapıdaki rolü, kadınların siyasi hayata katılımında etkilidir. Kadınların haklarını elde edebilmeleri için kadın ve erkeğin toplumdaki rollerinde bir değişikliğe ihtiyaç duyduğu bilinmelidir. Kadın haklarının kullanılmasının önündeki engelleri kaldırmak için etkili politikalar üretilmelidir. Bu bakımdan, kadınların siyasi katılımını arttırmak için bazı düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bunun için; kadınlar toplumda erkek kadar sorumluluk almalı ve siyasetin erkek mesleği olmadığı düşünülmesi; seçim sistemlerinde ve siyasi parti hukukunda kadınların lehine düzenlemeler yapılmalıdır. Kadına bakış açısının değişmesi, toplumun genel eğitim ve bilgi düzeyiyle ilişkili olduğundan, bu anlamda kalkınmayı sağlayacak yasal düzenlemeler yapılması önceliklidir (Yaylı ve Eroğlu, 2015: 520-521).

Türkiye’de kadının statüsünün güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet adaletinin sağlanması için, kurulduğu 2013 yılından bu yana çalışan Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM), kadınlara yönelik kampanyalar, etkinlikler, projeler, eğitimler, konferans ve kadınların toplumdaki önemi konusunda farkındalık yaratacak birçok faaliyete imza atmaktadır. KADEM’in öncelikli çalışma alanını, kadınların kendilerine sunulan tüm haklardan etkin bir şekilde yararlanmasının sağlanması oluşturmaktadır. Ekonomik ve sosyal anlamda güçlükler yaşayan kadınlara yönelik olarak sunulan kamu destekleri de bu hakların başında gelmektedir. KADEM’in amacı, Türkiye’de devletin farklı kurumlar aracılığıyla maddi durumu yerinde olmayan kadınlara yaptığı desteklerin ihtiyacı olan kişilere duyurulmasını sağlamak ya da destek alan kadınların kendilerine daha uygun yardımları alarak aldıkları destek miktarını artırmaktır. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan kadın çiftçilerin desteklenmesi amacıyla verilen hibe ve düşük faizli kredilerin de kadınlar tarafından etkin bir şekilde kullanılabilmesi projenin ana amaçları arasında yer almaktadır. Proje kapsamında KADEM’in faaliyette olduğu 30 ilde KADEM gönüllüsü kadınlar aracılığıyla hem şehirlerde hem de kırsal bölgelerde bu yardımların doğru kişilere ulaştırılmasını sağlamak projenin temel hedefini oluşturmaktadır (KADEM (t.y.), <http://kadem.org.tr/sosyal-destekler-ve-kamuya-erisim-2/>).

4.4.9. Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA.DER)

Türkiye’de kadınlara yönelik çalışmalar yapan, kadınların siyasal haklarının ve temsil edilmelerinin önünü açan diğer bir kuruluş ise Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA.DER)’dir.

KA.DER, 1997 yılından itibaren kadınların ve erkeklerin her alanda eşit olarak temsil edilmelerini savunan bir kadın örgütü olarak faaliyet göstermektedir. KA.DER; toplumu ve bireyleri ilgilendiren kararların alındığı, seçim ve atama ile oluşan tüm karar organlarında kadın erkek eşitliğini kabul etmektedir. Türkiye’de kadınlar, bir çok sosyal alanda varlığını ortaya koymakta ancak üst düzey yönetimlerde, özellikle de siyasette, eşit temsilden hala çok uzak bir konumdadırlar. KA.DER eşitsizliği gidermek, kadın deneyimi ve çözüm üretme yeteneğini sosyal

ve siyasal alanlara kazandırmak amacıyla kurulmuş olup seçimle ve atamayla gelinen tüm karar organlarındaki kadın temsil oranlarını yükseltmek için çalışmaktadır. KA.DER, öncelikle siyasette eşit temsilin sağlanmasını ana hedef olarak belirlemiştir. Siyaset alanında sağlanacak eşit temsil, kadın erkek eşitliğinin her alanda gerçekleşmesini kolaylaştıracaktır. Bu kapsamda KA.DER'in faaliyet alanlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (KA.DER (t.y.), <http://ka-der.org.tr/hakkimizda/>):

- Sosyal ve siyasal yaşamda erkek egemenliğine karşı kadın-erkek eşitliği bilincinin yükseltilmesi,
- Kadınların politikaya katılımını engelleyen ekonomik, sosyal, kültürel ve yasal engellerin ortadan kaldırılması,
- Kadınların karar alma organlarında eşit temsili sağlamak için geçici özel önlem politikalarının yasalarda ve siyasi parti tüzüklerinde yer alması,
- Kadınlara yönelik ayrımcı ifadelerin yasa ve düzenlemelerden çıkartılması,
- Kadınların hak ve özgürlüklerini güvence altına alacak yasaların yapılması,
- Kadınların güçlenmesi, haklarını kullanabilir, savunabilir ve genişletebilir duruma gelmeleri,
- Siyasi partilerde yer alan kadınlar arasında; kadın sorunları ve politikaları ile ilgili iş ve güç birliğinin geliştirilmesi amacıyla kampanya, dayanışma ve eğitim çalışmaları.

Kadınların seçim ve atama ile gelinen tüm karar alma konularında eşit temsil ve katılımlarını sağlamak üzere politikalar ve stratejiler geliştirmek, kadınları siyasete girmeleri için güçlendirmek ve teşvik etmek, KA-DER'in birincil hedefidir. Yerel Siyaset Çalışma Grubu (YSÇG) KA-DER Ankara bünyesinde, kadınların yerel karar alma süreçlerine katılımlarını ve temsillerini artırmak ve kadın dostu yerel siyaset oluşturmak amacıyla kurulmuştur. Yerel Siyaset Çalışma Grubu, 2003 yılında "Yarın İçin Bugünden" kampanyasını başlatmıştır. Kampanyanın amaçları;

- Kadın örgütlerinin yerel siyasete katılım hedefi doğrultusunda harekete geçmelerini sağlamak,
- Kadınların yerel yönetimlere aday olmalarını desteklemek ve teşvik etmek,
- Siyasal partilerin ve hükümetin yerel yönetimlerle ilgili programlarını etkilemek,
- Yerel yönetimlerin cinsiyet eşitliği konusundaki duyarlılık ve bilincini yükseltmek,
- Yerel siyaseti cinsiyet eşitliği açısından geliştirecek perspektifler oluşturmak,
- Yerel yönetimlerde kadın katılımını artırıcı rol modellerini artırmak,
- Kadın seçmenlerin duyarlılığını artırmak, medyanın dikkatini konuya çekmek,
- Somut hedefler doğrultusunda yerel eylemleri güçlendirmek,
- Kadın örgütleri ile belediyeler arasında işbirliği olanaklarını artırmaktır (KAGİDER, 2006: 13-14).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yoksulluk birçok açıdan tecrübe edilen ve bir tanımlamadan ziyade farklı biçimlerde ele alınan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel olarak yoksulluk, bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek sürdürülebilir bir gelire ve kaynağa sahip olamamasıdır. Gelir ve kaynak yetersizliğinde daha fazlası olan yoksulluğun; açlık, yetersiz beslenme, sağlığa ve eğitime yeterli erişime sahip olamama, yetersiz barınma koşullarının yanı sıra; ekonomik, toplumsal ve siyasal alanlara katılmadan yoksun olmak, sosyal dışlanmışlık ve ayrımcılık da diğer göstergeleri arasındadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde yoksulluk, sadece gelirden yoksun olma veya maddi imkânsızlık değil, aynı zamanda manevi ihtiyaçların veya kültürel ve toplumsal gereksinimlerin karşılanamaması olarak da tanımlanabilmektedir.

Yoksulluk olgusu toplumsal cinsiyet temelinde ele alındığında başka bir kavram olan “kadın yoksulluğu” veya “yoksulluğun kadınlaşması” karşımıza çıkmaktadır. Dünyada ve Türkiye’de, toplam nüfusun neredeyse yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine ve toplumlara göre, yoksulluk farklı boyutlarıyla yaşansa da, erkeklere kıyasla kadınlar yoksulluktan daha fazla etkilenmektedir. Ayrımcılık ve fırsat eşitsizliği ile yüzleşen kadınlar, geleneksel etkenlerin varlığı ile beraber sosyal ve mesleki kısıtlamalarla da karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle, mülkiyete ve kaynaklara erişimde yetersiz koşullara sahip olan kadınların; eğitimde, istihdamda, ücret düzeylerinde ve siyasal karar alma süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine uğrayarak yoksulluğu derinden yaşadıkları gözlenmektedir.

Toplumun kadına bakış açısı, kadınlara yüklenen görev ve sorumluluklar, kadınları işgücü piyasalarında dezavantajlı konuma getirebilirken karar mekanizmalarına yeterince katılmayan bireyler haline de dönüştürmektedir. Düşük beceri isteyen, düşük ücretli ya da tarım sektöründeki işlerde çalışması, kadınları toplumsal ve ekonomik statüde geri planda bırakmış ve güçsüzleştirmiştir. Ülkemizde ve dünyada kayıt dışı istihdamda kadınların daha çok yer aldığı görülmüştür. Kırsal mekânda ücretsiz aile işçisi olan kadın, kentsel alanda yaşamaya başladığında, yeterli eğitim imkânına sahip olmadığı için faaliyet alanları ev eksenli ve bakım hizmetlerinin bir uzantısı olmuştur. Bu nedenle ev kadını statüsünün dışına çıkamamış, çıksa bile geçici, gündelik, yarı zamanlı işlerle ve düşük ücret düzeyleriyle karşılaşmıştır. Kayıt dışı olarak daha fazla istatistiklerde yer alan kadınlar, kapsayıcı bir sosyal güvenlik hizmetinden yararlanamamış, hanede erkek bireylere bağımlı hale gelmiş, dolayısıyla yoksulluğu daha fazla tecrübe etmek zorunda kalmışlardır.

Ulusal ve uluslararası kuruluşların eşit değerde işe eşit ücret ilkesine rağmen, ücrette cinsiyet ayrımı hala devam etmektedir. Kadınlar, hem ücretsiz işlerde daha fazla zaman harcamakta hem de erkeklere kıyasla daha az kazanç elde etmektedir. Kamusal ve özel alanda kendini gösteren ataerkil bakış açısı, kadınların emeğini değersizleştirmekte ve ücretlerde farklı uygulamalara gidilmesine yol açmaktadır. Cinsiyet temelli ayrımcılık mesleki alanda da kendini göstermektedir. Sosyal ve kurumsal alandaki tutumlar, kadınların üst düzey işlerde ve yönetsel pozisyonlarda görev almalarının önünde engel teşkil etmektedir.

Aile ve bakım işlerine daha çok zaman ayırmak zorunda kalan kadınlar, hane içi eşitsizliği yaşayan kesim olmaktadır. Bakım sorumluluklarının toplumun bakış açısı temelinde kadın rolü olarak yer edinmesi, hane içinde erkeklerin bu sorumluluğu yeterince paylaşmaması, kamusal bakım hizmetlerinin yetersizliği gibi etkenlerle hane içinde başlayan eşitsizlik algısı kadın tarafından içselleştirilmektedir. Bunun sonucunda hane içinde başlayan eşitsizliklerle kadınlar, eğitime erişimde ve dolaylı olarak işgücüne katılımında da eşitsizlik yaşamaktadırlar.

Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadelede oluşturulacak politikalarda öncelikle kadınların birer özne olduğu zihniyetiyle hareket edilmelidir. Kadınların ekonomik, siyasi, kültürel ve toplumsal hayata katılımını sağlayacak politika ve çalışmalar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldıracak bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, kadınların yapabilirliklerini ve kapasitelerini artırmak, beceri ve yeteneklerini kullanabilmelerini sağlamak, kaynak ve fırsatlara eşit erişim imkânı oluşturmak, yoksulluğun kadınlaşmasının önüne geçebilmekte etkili olacaktır.

Türkiye’de formel ekonomiye ve sosyal haklara ulaşmaları için kadınları güçlendirici; yoksullukla mücadele edebilmeleri için de yenilikçi politika ve uygulamalara yer verilmelidir. Yoksulluğun kadınlaşması, bu politika ve uygulamaları her geçen gün daha önemli kılmaktadır. Dezavantajlı durumda olan yoksul kadınlar için sosyal girişimler adı altında yenilikçi kurumların, sivil toplum kuruluşlarının, derneklerin ve kamu kurumlarının yapacak oldukları politika ve uygulamaların varlığı oldukça önemlidir. Kadınların her türlü ayrımcılık ve yoksulluktan etkilenmelerinin önlenmesi hususundaki uygulama ve öneriler, kadınların yoksullukla mücadele etmelerini sağlamakta, yoksulluğu önleyici çözümler bulmalarında ve yoksullukla baş etmelerinde kadınlara yol gösterici olmaktadır.

Kadına yönelik şiddet, kadınları yoksullaştıran sebepler arasında yer almaktadır. Türkiye’nin kadına yönelik aile içi şiddeti ortadan kaldırma çabaları son yıllarda artmaktadır. Bu kapsamda hayata geçirilmiş eylem planlarının ve şiddetle mücadelede yol gösterici danışmanlık hizmetlerinin artırılması kadınların seslerini duyabilmek açısından etkili olacaktır.

Kadın yoksulluğu istatistikleri göstermektedir ki, toplumda her alanda ikinci planda kalan kadın; ekonomik, toplumsal ve siyasal çizgide istenilen seviyelere gelememiştir. Bu açıdan kadınlar, iş, sosyal ve siyasi alanlardan yoksun kalarak yoksullukla yüzleşen ve kendilerinin yoksulluğa karşı yeni çabalar geliştirmek zorunda kalan bireyler olmuşlardır. Bu anlamda, Türkiye’de kadınlar ile ilgili işlemler yürüten vakıf, kurum ve kuruluşlar; özellikle kadınların yaşadığı yoksulluk uçurumundan kurtulmak için çeşitli düzenlemeler getirmiş, bu düzenlemelerde yoksullukla baş etmeleri için stratejiler üretilmiş, üretilmeye ve uygulanmaya da devam etmektedir. Çünkü kadınlar, toplumu yetiştiren bireyler olarak, yoksullukla yaşamak yerine yoksulluğa meydan okuyan uygulama ve politikalar ile sağlam temeller çerçevesinde hayatlarını sürdürebilmelilerdir.

Sonuç olarak kadın yoksulluğu, ekonomik, siyasi ve toplumsal açıdan geniş bir çerçevede ele alınması gereken, ulusal ve uluslararası platformda oluşturulacak daha güçlü politikalarla üstesinden gelinmesi öncelik arz eden konuların başında gelmelidir. Toplumsal hayata yeterince katılamayan kadınlar; sağlık, istihdam, eğitim, sosyal güvenlik gibi birçok kaynağa erişimde dışlanmışlık, ayrımcılık ve eşitsizlik yaşayarak, yoksulluğun pençesinden kurtulamamaktadır. Tüm toplumlara ve devletlere düşen görev ve sorumluluk, gelecek nesillerin kuvvetli ve sağlam yetişmesinde önemli katkısı olan kadınları, gösterecek oldukları çaba ve duyarlılıkla yoksullaşmalarının önüne geçmek olmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ACCION International, “Our History”, <https://www.accion.org/about/> (11.03.2019).

Açıkgöz, Reşat (2010), “Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme”, **T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Hakemli Araştırma Dergisi Yardım ve Dayanışma**, 1(2), 45-60.

Açıkgöz, Reşat ve Yusufoglu, Ömer Şükrü (2012), “Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları”, **İnsan Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 1(1), 76-117.

Adak, Nurşen (2007), “Kadınların İkilemi: İş ve Aile Yaşamı”, **Sosyoloji Dergisi**, (17).

Adaman, Fikret ve Keyder, Çağlar (2006), “Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, **Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Mahalli Topluluk Eylem Programı 2002-2006 Raporu**.

Akalın, Mehmet (2006), **Yoksulluk, Sosyal Dışlanma İşsizlik Sarmalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksan, Gamze (2012), “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (27), 10-19.

Aktan, Coşkun Can (Ed.) ve Vural, İstiklal Yaşar (2002), “Yoksullukla Mücadeleye Yönelik Öneriler”, **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara: **Hak-İş Konfederasyonu Yayınları**.

_____ (2002), “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara: **Hak-İş Konfederasyonu Yayınları**.

Aktan, Coşkun Can (2002), “Dünyada ve Türkiye’de İnsani Yoksulluk”, **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara: **Hak-İş Konfederasyonu Yayını**.

_____ (2003), “Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, Ahmet Emre Bilgili (Ed.) ve İbrahim Altan (Ed.), **Yoksulluk-1. Cilt**, (151-159), Deniz Feneri Yayınları, İstanbul.

Aktaş, Gülhan (2007), **Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Gelir Dağılımı, Yoksulluk ve Sosyal Politikaların Evrimi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Akın, Ayşe (2007), “Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayırıcılığı ve Sağlık”, **Toplum Hekimliği Bülteni**, 26(2), 1-9.
- Akyüz, Hilal vd. (2014), **Adaletin Cinsiyeti-Erkek Şiddeti ile Mücadelede Hukuki Deneyimler**, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Alican, Ayşe ve Gül, Songül (2008), “**İnsan Hakları Bağlamında Sendikalarda Cam Tavan: Bir Alan Araştırmasının Düşündürdükleri**”, İnsan Hakları Yıllığı, 26, 59-77.
- Alpaydın, Yusuf (2008), “**Türkiye’de Yoksulluk ve Eğitim İlişkileri**”, İlem Yıllık, 3(3), 49-64.
- Alptekin, Duygu ve Aksan, Gamze (2011), “Yoksulluk ve Kadın: Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma”, Mahmut Kardaş (Ed.), **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Deneyimler ve Yeni Fikirler Bildiriler Kitabı**, 2. Baskı içinde (421-434), SYDGM Yayınları, Ankara.
- Altay, Asuman (2005), “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”, **Sosyoekonomi**, (2), 155-178.
- Altınöz, Utku (2015), “**Mikro Kredilerinin Kadın İstihdamı ve Kalkınmaya Etkileri: Türkiye Örneği**”, ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, 3(1), 7-14.
- Arabacı, Bahar (2015), “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Cinsiyete Dayalı İş Bölümü ve Çalışan Kadın”, Gülseren Ağrıdağ (Ed.), **Türkiye’de Dünyada Kadın Araştırmaları**, (50-54), Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.
- Arikboğa, Erbay (2009), “**Yerel Yönetimlerde Temsil ve Kadın Üyeler: Kadın Adayların Önündeki Görünmez Engeller**”, Türk İdare Dergisi, 81 (463-464), 15-43.
- Aydın, Murat ve Türgan, Timur (2011), “Yoksullukla Mücadelede Vergi Politikası ve Türkiye”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 16(1), 249-274.
- Balkız, Özlem Irmak ve Öztürk, Esra (2013), “Neo-Liberal Gelişme Anlayışı ve Kadın: Mikro Finans Uygulamaları Kadınları Güçlendiriyor mu?”, **Mediterranean Journal of Humanities**, 3(2), 1-21.
- Başak, Suna vd. (2013), “**Kadının Görünmeyen Emegi: İkinci Vardiya**”, 1. Baskı, Anka Kadın Araştırma Merkezi, Ankara.
- Batur, Esra Buket (2011), **Nevşehir’de Kadın Yoksulluğu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (2009), “**Kentleşme Şûrası, Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu**”, Nr.7, Ankara.
- Bayraktutan, Yusuf ve Akatay, Merve (2012), “Kentsel Yoksulluk ve Mikro Finansman: Kocaeli Örneği”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (24), 1-34.

- Berber, Metin ve Eser, Burçin (2008), “Türkiye’de Kadın İstihdamı: Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz, **“İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, 10(2), 1-16.
- Berkün, Sanem vd. (2015), “Kadın İstihdamını Artırmada Alternatif Bir Değerlendirme: Evde Çalışma”, **İnternational Anatolia Academic Online Journal Social Science**, 2(2), 43-61.
- Bilen, Mahmut ve Çalışır, Mustafa (2013), “Türkiye’de Yoksulluk Tuzağının Politik Belirleyicileri”, **Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)**, 8(1), 321-345.
- Boylu, Ayfer ve Öztop, Hülya (2013), “Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Sosyoekonomi**, (1), 207-220.
- Bozkaya, Gülferah (2013), “Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörler: Türkiye Üzerine Bir Analiz”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, 3(5), 69-89.
- BRAC Annual Reports (2017), “**Expanding the Financial Choices of People Living in Poverty**”, BRAC Communications, AR17, 1-112.
- BRAC, “Community Empowerment”, <http://www.brac.net/program/community-empowerment/> (18.03.2018).
- Buğra, Ayşe ve Keyder, Çağlar (2003), “Türkiye’de Yeni Yoksulluk”, **Yeni Yoksulluk ve Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İçin Hazırlanan Proje Raporu**, (19-30), Ankara.
- Buğra, Ayşe (2005), “Yoksulluk ve Sosyal Haklar”, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, **Sivil Toplum Geliştirme Merkezi**, 1-18.
- Buvinic, Mayra (1998), “Women in Poverty: A New Global Underclass”, **Inter-American Development Bank**, 1-13, <https://publications.iadb.org/handle/11319/3236> (19.03.2018).
- Canadian Women’s Foundation, <http://www.canadianwomen.org/facts-about-women-and-poverty> (16.03.2018).
- _____, <http://www.canadianwomen.org/why-invest-in-women-and-girls> (16.03.2018).
- Ceylan, Ebru (2013), “Türk Hukukunda Aile İçi Şiddet ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesiyle İlgili Yeni Düzenlemeler”, **TBB Dergisi**, (109), 13-54.
- Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (2018), **İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması**, 1. Basım, CEİD Yayınları, (5), Ankara.
- Chant, Sylvia (2003), “Female Household Headship and the Feminisation of Poverty: Facts, Fictions and Forward Strategies”, **London School of Economics, Gender Institute, New Working Paper Series**, (9), 1-69.

- Chen, Martha Alter (2001), “Women in the Informal Sector: A Global Picture”, **The Global Movement**, 1-10, www.cpahq.org/cpahq/cpadocs/module6mc.pdf (01.04.2018).
- Cömertler, Necmiye (2003), “Yoksulluk ve Kadın”, Ahmet Emre Bilgili (Ed.) ve İbrahim Altan (Ed.), Yoksulluk-1. Cilt, (184-198), **Deniz Feneri Yayınları**, İstanbul.
- Council of Europe (2014), **Council of Europe Gender Equality Strategy 2014-2017**, Council of Europe.
- Çabuk, Nilay (2003), Güney Doğu Anadolu’da Yoksulluğun Sosyal Göstergeleri, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi** 43(2), 41- 65.
- Çağatay, Nilüfer (1998), “Gender and Poverty”, **UNDP, Social Development and Poverty Elimination Division**, 1-23.
- Çağlar, Nedret (2011), “Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, 3 (4), 56-79.
- Çakır, Özlem (2008), “Türkiye’de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (31), 25-47.
- Çetinkaya, Emel ve Yıldırım, Sinem (2012), “İnsana Yakışır İş Bağlamında Türkiye İşgücü Piyasasında Kadınların Durumu”, **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, (24), 153-172.
- ÇSGB (2017), **Ulusal İstihdam Stratejisi 2014 – 2023 ve Eylem Planları 2017-2019**, Ankara.
- Dağdemir, Özcan (2002), “Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi: 1987 – 1994”, **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara: **Hak-İş Konfederasyonu Yayını**.
- Daly, Mary (1989), **Women and Poverty**, Attic Press, in Conjunction With the Combat Poverty Agency, Dublin.
- Dansuk, Ercan (1997), **Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo Ekonomik Yapılarla Ölçülmesi**, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Devlet Planlama Teşkilatı.
- Dedeoğlu, Saniye (2009), “Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı”, **Çalışma ve Toplum**, 2(21), 41-54.
- Demirtürk, Burcu vd. (2011), “Yoksulluk Düzeyinin Modellenmesi Üzerine Bir Araştırma”, **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, 14(1), 29-67.
- Diñçoflaz, Janset (2009), **Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları**, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Doğan, Eda (2014), “Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi”, Uzmanlık Tezi, Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.

- DPT (2007), **Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele**, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Dokuzuncu Kalkınma Planı, Nr: DPT: 2742, Ankara.
- ___ (2010), **Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu**, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Duyan, Gülsüm (2010), “Yoksulluğun Kadınlaşması: Altındağ Örneği”, **Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi**, 6(21), 19-29.
- Ecevit, Yıldız (2003), “Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?”, **Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, 25 (4), 83-88.
- Emin, Emin (2018), “Dünya Yoksulluk ve Eşitsizlik Raporu 2018”, *Araştırma*, (83),1-34.
- Eurofound, (2013), **Wages: A Working Conditions and Industrial Relations Perspective**, Cornell University ILR School, Dublin.
- Erdoğan, Seyhan ve Kutlu, Denizcan (2014), “Dünyada ve Türkiye’de Çalışan Yoksulluğu: İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme”, **Çalışma ve Toplum**, 41 (2), 63-114.
- Erdut, Tijan (2005), “İşgücü Piyasasında Enformelleşme ve Kadın İşgücü”, **Çalışma ve Toplum**, 3 (6), 11-49.
- Erol, Nihal (2006), **Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erşen, Umut Belek (2006), **Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eurostat (2016), **Sustainable Development in the European Union**, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- _____ (2010), **Combating Poverty and Social Exclusion**, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Es, Muharrem (2007), **Kent Üzerine Düşünceler**, Okutan Yayıncılık, İstanbul.
- Fidan, Fatma Zehra (2010), **Kadın Yoksulluğu/Yoksulluğun Kadınlaşması/ Geçinme Stratejileri**, Füsün Çoban Döşkaya (Ed.), 21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar Değişim ve Güçlenme, 1. Baskı içinde (853-862), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayını, İzmir.
- Eurofound (2013), “Wages: A Working Conditions and Industrial Relations Perspective” <https://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1243&context=intl> (26.02.2018).

- Foster, James vd.(1984), “A Class of Decomposable Poverty Measures”, **Econometrica: Journal of the Econometric Society**, 52(3), 761-766.
- GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, <http://www.gap.gov.tr/cok-amacli-toplum-merkezleri-sayfa-75.html> (11.03.2017).
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (2012), **Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi**, Ulusal Eylem Planı, Eğitim Yayım ve Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Goldberg, Gertrude Schaffner ve Kremen, Eleanor (1990), “The Feminization of Poverty: Only in America?”, 1. Baskı, **Library of Congress Cataloging-in-Publication Data**, United States of America, <https://books.google.com.tr/books?id=NG2hJpcvwCAC&dq=goldberg+ve+kremen&hl=tr> (01.02.2018).
- Gökçimen, Semra (2008), Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi, **Yasama Dergisi**, 10, 5-55.
- Gökkaya, Veda (2014), “Cam Tavan, Kadın ve Ekonomik Şiddet”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, 26, 371-383.
- _____ (2015), “Ahtapot Kadınlar: Aile İş Yaşamı Kısıkcındaki Kadınlar Karşılaştıkları Sorunlar”, **Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, 10 (10), 233-248.
- Gökulu, Gökhan ve Furat, Mina (2013), Türkiye’de Kadınla İlgili Kalkınma Politikalarının ve Projelerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi, **Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, 8 (8), 1895-1913.
- Gökyay, Çağatay (2008), **Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları ve İstihdama Yansımaları**, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Gül, Songül (2005), “**Türkiye’de Yoksulluğun Kadınlaşması**”, Amme İdaresi Dergisi, 38(1), 25-45.
- Gül, Songül vd. (2017), “Morçatı ve Şefkat-Der Örneğinde Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Sivil Toplumun Rolü”, **SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (42), 199-226.
- Gülçubuk, Bülent ve Yasan, Zeliha (2010), “İşsizlik Yoksulluk ve Göç Kısılcında Kırsal Alanda Kadın Emeği”, Fusun Çoban Döşkaya (Ed.), **21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar Değişim ve Güçlenme**, 1. Baskı içinde (90-97), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayını, İzmir.
- Güler, Burcu (2011), “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Girişimcilik: Ashoka Üyelerinden Sosyal Yenilikçi Örnek Uygulamalar”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 13(3), 79-111.

- Günday, Pınar (2011), **Ekonomik Kalkınmada Kadın'ın Önemi ve Katkısı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündoğan, Naci (2003), "Yoksullukla Mücadelede İstihdam Politikalarının Rolü ve Önemi", Ahmet Emre Bilgili (Ed.) ve İbrahim Altan (Ed.), Yoksulluk-1. Cilt, (160-171), **Deniz Feneri Yayınları**, İstanbul.
- _____ (2008), "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele", **Ankara Sanayi Odası**, 42-56.
- Gündüz, Yılmaz (2006), "Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme (A Study How to Fight Poverty in Turkey)", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(15), 34-55.
- Güneş, Fatime (2011), "Farklı Emek Kategorileri Açısından Kadın Yoksulluğu", **Çalışma ve Toplum**, 2, 217-248.
- Güneş, Samet (2009), **Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri**, Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Güre, Serap (2007), "Kadın Yoksulluğu ve Yeni Sömürü Biçimlerine Karşı", **Amargi 3 Aylık Feminist Dergi**, (6), 45-46.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014), **2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması**, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, TC. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK, Ankara.
- Hochschild, Arlie ve Machung, Anne (2003), **The Second Shift, Working Families and the Revolution At Home**, Published by the Penguin Group, New York, https://faculty.washington.edu/dechter/classes/Soc352/Readings/Hochschild_Second%20Shift_12.pdf (15.11.2016).
- ILO (2016), **Women At Work**, First Published, International Labour Organization, Geneva.
- _____ (2018), **Women and Men in the Informal Economy: A Statistical Picture (Third Edition)**, First Published, International Labour Organization, Geneva.
- _____ Türkiye Ofisi, "Programlar ve Projeler", https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_380372/lang--tr/index.htm (07.04.2019).
- _____ Türkiye Ofisi, "Eşitlik ve Ayrımcılık", <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/equality-discrimination/lang--tr/index.htm> (10.04.2019).
- ILOSTAT (2017), Employment, <https://www.ilo.org/ilostat> (09.04.2019).

- İbrişim, Nur (2008), **Yoksulluk, Yoksulluğun Ölçülmesi ve Türkiye Üzerine Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İlhan, Evrim (2010), “Kadın Sorunu Çerçevesinde Kadın Cinsinin Köleleştirilmesi”, Füsun Çoban Döşkaya (Ed.), **21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar Değişim ve Güçlenme**, 1. Baskı *içinde* (834-840), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayını, İzmir.
- İncedal, Sümer (2013), **Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları**, Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- İŞKUR, “Projeler” <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/uluslararasi-iliskiler-ve-projeler/projeler/> (07.03.2019).
- Kabakçı, Eylül (2012), **Mikro Kredinin Kadın Yoksulluğunu Azaltmadaki Rolü ve Eskişehir Uygulaması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kabaş, Tolga (2009), **Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kabaş, Tolga ve Kandır, Ediz Deniz (2013), “Türkiye’de Demografik Geçiş ve Yoksulluk İlişkisinin Değerlendirilmesi”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 22(2), 411- 426.
- Kabeer, Naila, (2014), Violence against Women as ‘Relational’ Vulnerability: Engendering the Sustainable Human Development Agenda.
- KADEM, “Sosyal Destekler ve Kamuya Erişim” <http://kadem.org.tr/sosyal-destekler-ve-kamuya-erisim-2/> (09.04.2019).
- KA.DER, “Hakkımızda” <http://ka-der.org.tr/hakkimizda/> (09.04.2019).
- Kadın Dostu Kentler, “Hibe Programı” <http://www.kadindostukentler.com/hibeprogrami.php> (12.04.2019).
- Kadın Dayanışma Vakfı, “Kadın Danışma Merkezimiz” <http://kadindayanismavakfi.org.tr/kadindanisma-merkezimize-basvurabilirsiniz/> (13.04.2019).
- KAGİDER (2006), **Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Raporu**, 1. Baskı, KAGİDER Kadın Fonu, Ankara.
- KAMER, “Biz Kimiz, Nasıl Başladık, Çalışmalarımız, İlkelerimiz” http://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=270 (14.04.2018).
- _____, “Kadın Girişimciliği” http://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=181 (14.04.2018).

- KEDV, “Güçlendirme ve Kooperatifleşme” <https://www.kedv.org.tr/guclendirme-ve-kooperatiflesme> (15.04.2019).
- _____, “Ekonomik Güçlendirme” <https://www.kedv.org.tr/ekonomik-guclendirme> (17.04.2019).
- KSGM, “Projelerimiz” <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/faaliyetler/projelerimiz/> (17.03.2019).
- Kalaycıoğlu, Sibel ve Tılıç, Helga (2012), “Enformel Sektörde Yapılanan Bir İş Biçimi Olan Ev İşçiliğinde Değişen Dinamikler”, **Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi**, 12(44), 10-15.
- Kalkınma Bakanlığı (2013), **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018**, Ankara.
- Kapar, Recep (2010), “Türkiye’de Çalışan Yoksullar”, **Ankara Sanayi Odası Yayın Organı**, 53-63.
- Karabıyık, İlyas (2012), “Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı”, **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 32(1), 231-260.
- Kardam, Filiz ve Yüksel, İknur (2004), “Kadınların Yoksulluğu Yaşama Biçimleri: Yapabilirlik Yapabilirlikten Yoksunluk”, **Nüfusbilim Dergisi**, 26(1), 45-72.
- Kaya, Ersin (2009), **Yoksullukla Mücadelede Avrupa’nın ve Türkiye’nin Sosyal Yardım Modeli**, Yayınlanmamış Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Kayadelen, Esra ve Yetim, Nalan (2010), “Reklamlarda Toplumsal Cinsiyetin Sunumu: Kadın Erkek Dergileri Üzerine Bir Karşılaştırma”, Fusun Çoban Döşkaya (Ed.), **21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar Değişim ve Güçlenme**, 1. Baskı içinde (824-833), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayını, İzmir.
- KEİG (2015), **Türkiye’de Kadın Kooperatifleşmesi: Eğilimler ve İdeal Tipler**, Birinci Basım, KEİG Yayınları Dizisi, İstanbul.
- _____, (2015), **Türkiye’de Kadınlar Sosyal Güvenliğin Neresinde? 5510 Sayılı SSGSS Kanunu’nun Toplumsal Cinsiyet Açısından Analizi**, 1. Basım, KEİG Yayınları Dizisi, İstanbul.
- Kesgin, Bedrettin (2011), “Çalışma Yaşamında Değişen Yoksulluk: Çalışan Yoksullar”, **İş Ahlakı Dergisi**, 4(7), 65-75.
- Kesici, Mehmet Rauf (2007), “Yoksulluk Şiddet Döngüsünün Sosyal Politika Açısından Analizi”, **Çalışma ve Toplum**, 2, 121-158.
- Kim, Jin Wook ve Choi, Young Jun (2010), “Feminisation Of Poverty in 12 Welfare States: Strengthening Cross-Regime Variations?”, **Luxembourg Income Study (LIS) Working Paper Series**, Nr.549, 1-23.

- Kirmanoglu, Hülya (2005), “Amartya Sen’in Özgürlük ve Kalkınma Üzerine Düşüncelerine Bir Bakış”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 47, 21-30.
- Kocacık, Faruk ve Gökkaya, Veda (2005), “Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 6 (1), 195-219.
- Koray, Meryem (2005), **Sosyal Politika**, 2. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Adem ve Korkut, Gülsüm (2012), “Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımının Belirleyicileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 17 (2), 41-65.
- Köse, Aslı ve Beşer, Ayşe (2007), “Kadının Değiştirilebilir Yazgısı “Şiddet” “, **Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, 10 (4), 114-121.
- _____ (2007), **Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2007-2010**, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- _____ (2008), **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı**, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- _____ (2008), **Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet**, Fidan Owen ve Dean Owen (Ed.), T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- _____ (2018), **“Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı 2018-2023”**, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- _____ (2012), **“Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2012-2015”**, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- _____, “Annemin İşi Benim Geleceğim Projesi” <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/faaliyetler/projelerimiz/> (07.04.2019).
- _____, “Türkiye’nin Mühendis Kızları Projesi” <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/faaliyetler/projelerimiz/> (07.04.2019).
- Kutlar, İlkay ve Gülçubuk, Bülent (2010), “Kırsal Alanda Kadınlara Yönelik Eğitiminin Önemi”, Füsün Çoban Döşkaya (Ed.), **21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar Değişim ve Güçlenme**, 1. Baskı içinde (482-485), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayını, İzmir.
- Lockwood, Nancy (2004), **“The Glass Ceiling: Domestic and International Perspective”**, Society for Human Resource Management, United States America, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.470.6766&rep=rep1&type=pdf> (12.11.2016).
- Metin, Şahin (2011), **Kayıt Dışı İstihdam ve Esnek Üretim Sürecinde Kadın Emeginin Durumu: Türkiye’de Ev-Eksenli Çalışma**, Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Moghadam, Valentine (2005), The “Feminization of Poverty” and Women’s Human Rights, **Social and Human Sciences**, Nr.2, 1-39.
- Njenga, Thembela Miranda ve Ng’ambi, Francis E (2014), “Women Working in the Informal Economy Challenges and Policy Considerations”, **A Journal on African Women’s Experiences**, 1(1), 40-45.
- Odabaşı, Ferhat (2009), **Yoksullukla Mücadelede İstihdamın Rolü**, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- OECD Data (2014), Violence Against Women, <https://data.oecd.org/inequality/violence-against-women.htm#indicator-chart> (16.04.2019).
- _____ Data (2017), Poverty Rate indicator, <https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm#indicator-chart> (24.03.2019).
- _____ Data (2017), Women in Politics, <https://data.oecd.org/inequality/women-in-politics.htm> (14.04.2019).
- OECD.Stat (2017), https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=GENDER_EMP&lang=en (01.04.2019).
- _____ (2017), <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=54757#> (03.04.2019).
- _____ (2017), <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=54752> (09.04.2019).
- _____ (2018), Labour Force Statistics, LFS by Sex and Age-Indicators, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=LFS_SEXAGE_I_R# (13.04.2019).
- OPAAW (2008), “Women’s Role in the Development of OIC Member States”, **OIC Plan of Action for the Advancement of Women**, Arab Republic of Egypt.
- Öğüt, Adem (2006), “Türkiye’de Kadın Girişimciliğin ve Yöneticiliğin Önündeki Güçlükler: Cam Tavan Sendromu”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 1(1), 56-78.
- Önder, Nurcan (2013), “Türkiye’de Kadın İşgücünü Görünümü”, **ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi**, 1(1), 35-61.
- Ören, Necat vd. (2012), “Kırsal Yoksulluk Ölçüm Sorunu ve Türkiye”, **10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi**, Tarım, Yoksulluk ve Kalkınma, <http://www.tarimarsiv.com/wp-content/uploads/2017/04/348-355.pdf> e.t. 28.03.2018.
- Örs, Ferlâl (2007), “Yoksullukla Mücadele ve Toplumsal İletişim”, **Mülkiye Dergisi**, 31 (255), 193-202.
- Özalp, Ali (2008), **Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal ve Siyasal Bakımdan Önemi**, Yeterlilik Tezi, T.C. İşçileri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Ankara.

- Özaydınlık, Kevser (2014), “Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, 14, 33.
- Özgenç, Nazlıhan (2013), **Sürdürülebilirlik ve Yoksulluk İlişkisi**, Uzmanlık Tezi, T.C. Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
- Özkan, Hatice vd. (2012), “Yoksulluk Sorununu Görmeyen Bir Kalkınma Modeli Olarak Yönetişimci Kalkınma: Adana Örneği”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 67 (4), 89-124.
- Öztürk, Mustafa ve Çetin, Başak Işıl (2009), “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar”, **Journal of Yasar University**, 3(11), 2661-2698.
- Öztürk, Şinasi (2008), “Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 1(5), 606-634.
- Peker, Esra ve Kubar, Yeşim (2012), “Türkiye’de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel Bir Bakış”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 14 (2), 173-188.
- Ramani, Shyama vd.(2013), “Women in the Informal Economy: Experiments in Governance From Emerging Countries”, **United Nations University**, (5), 1-8.
- Rodgers, Gerry (1983), “Population Growth, Inequality and Poverty”, **International Labour Review**, 122(4), 443-460.
- Sancar, Serpil (2008), “Türkiye’de Kadınların Siyasal Kararlara Eşit Katılımı”, **Toplum ve Demokrasi Dergisi**, 2 (4), 173-184.
- Sarısoy, İdris ve Koç, Selçuk (2010), Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi, **Maliye Dergisi**, 158, 326-348.
- Sen, Amartya (1976), “Poverty: An Ordinal Approach to Measurement”, **Econometrica**, 44 (2), 219-231.
- _____ (1979), “Issues in the Measurement of Poverty”, **Scand. J. of Economics**, 285-307.
- _____ (1983), “Poor, Relatively Speaking”, **Oxford Economic Papers**, 35(2), 153-169.
- _____ (1997), “Editorial: Human Capital and Human Capability”, **World Development**, 25(12), 1959-1961.
- Serinikli, Nilüfer (2016), “Kadın Yoksulluğunu Önlemede Girişimciliğin Önemi: Kadın Kooperatifleri ve Mikro Kredi Uygulamaları”, **Balkan Journal of Social Sciences /Balkan Sosyal Bilimler Dergisi**, 5.

- Seven, Funda (2010), **Sivil Toplum Kuruluşlarının Yoksullukla Mücadeledeki Rollerini: Kayseri Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SEWA, “Hakkımızda”, http://www.sewa.org/About_Us.asp (19.12.2018).
- _____, “Tarihçe”, http://www.sewa.org/About_Us_History.asp (28.02.2019).
- _____, “Hizmetler”, http://www.sewa.org/Sewa_Services.asp (21.04.2019).
- SYGM, “Programlarımız”, <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/> (16.03.2018).
- Sunar, Lütfi (2003), Yoksulluğun Önlenmesinde Sivil Toplumun Rolü ve Gönül Kuşağı Derneği, Ahmet Emre Bilgili (Ed.) ve İbrahim Altan (Ed.), Yoksulluk-1. Cilt, (141-160), **Deniz Feneri Yayınları**, İstanbul.
- Şahin, Levent (2009), “Avrupa Birliği ve Türkiye İşgücü Piyasalarının Karşılaştırmalı Analizi”, **Kamu-İş**, 10 (3), 131-175.
- Şahin, Tijen (2010), “Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi”, **T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Hakemli Araştırma Dergisi Yardım ve Dayanışma**, 1 (2), 71-80.
- Şener, Ülker (2009), **Kadın Yoksulluğu**, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu, 1-11.
- Şenses, Fikret (2006), **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Şentürk, Murat (2009), “Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları”, **Sosyoloji Dergisi**, 3 (18), 205-233.
- Taban, Sami ve Şengür, Mehmet (2011), “Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikro Kredi Uygulaması: Eskişehir İl Örneği”, Mahmut Kardaş (Ed.), **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Deneyimler ve Yeni Fikirler Bildiriler Kitabı**, 2. Baskı içinde (611-625), SYDGM Yayınları, Ankara.
- Tekelioğlu, Serhat ve Örtlek, Muhammet (2013), “Türkiye’de Siyaset ve Kadın”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, 5(2), 278-28.
- Temiz, Hasan Ejder (2008), “Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri” **Çalışma ve Toplum**, 17 (2), 61-100.
- The Chronic Poverty Report (2014), **Chronic Poverty Report 2014-2015: The Road to Zero Extreme Poverty**, Overseas Development Institute, Brazil.
- World Economic Forum (2015), “**The Global Gender Gap Report**”, The World Economic Forum, Geneva.
- _____ (2018), “**The Global Gender Gap Report**”, The World Economic Forum, Geneva.

- Tekinbaş, Ege (2015), **Kadın Dostu Kent Uygulama Rehberi**, Ankara.
- Tireli, Münir (2009), **Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası Göstergeleri Işığında Bir Analiz**, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- TBMM (2019), Türkiye Büyük Millet Meclisi Milletvekilleri Dağılımı, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.dagilim (20.04.2019).
- Topgül, Seda (2013), “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 14(1), 277-296.
- Tosuner, Özlem (2007), **Dünya Bankası ve Yoksullukla Mücadele**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tunç, Ahmet (2014), “Yeni Yoksulluk Kavramı Çerçevesinde Gezi Parkı Olayları: Kamu Yöneticilerine Bazı Öneriler”, **Birey ve Toplum**, 4(7), 231-257.
- TÜİK (2008), **Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Sorularla Resmî İstatistikler Dizisi-6**, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- _____, Hanehalkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 (16.12.2018).
- _____, Veri tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, Seçilmiş Meslekler, Yönetici Pozisyonlarındaki Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımı, 2012-2018, (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068) (17.03.2019).
- _____, Konularına Göre İstatistikler, İstihdam, İşsizlik ve Ücret, İşgücü İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, İşgücü İstatistikleri Dönemsel Sonuçları, 2014 ve Sonrasına İlişkin Sonuçlar, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 (28.03.2019).
- _____, İşgücü İstatistikleri, İstihdam Edilenlerin Yıllar ve Cinsiyete Göre İşteki Durumu, http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 (30.03.2019)
- _____, Konularına Göre İstatistikler, İstihdam, İşsizlik ve Ücret, İşgücü İstatistikleri, İşgücü İstatistikleri Dönemsel Sonuçları, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 (01.04.2019).
- _____, Veri Tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri Minimum Seti, 2018, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 (02.04.2019).
- _____, Veri Tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, Ekonomik Yapı, Üretim Faaliyetlerine Katılım ve Kaynaklara Erişim, Cinsiyete Göre Ücretli İşlere ve Ücretsiz Ev İşlerine Harcanan Ortalama Faaliyet Süresi http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 (04.04.2019).

- ____, Veri Tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, Eğitim, Cinsiyet ve Okur-yazarlık Durumuna Göre Nüfus http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 (14.04.2019).
- ____, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Mikro Veri Seti http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2014/turkce/metaveri/tanim/index.html (14.04.2019).
- ____, Veri tabanları, Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri, İstatistiksel Tablolar, Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, Siyasal Yaşam, 2012-2018 (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068) (20.04.2019).
- ____, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013 (21.04.2019).
- Türk Tabipler Birliği (2008), “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet, Kadın ve Sağlık”, http://www.ttb.org.tr/haberarsiv_goster.php?Guid=667237c4-9232-11e7-b66d-1540034f819c (21.04.2019).
- Türkiye Grameenbank Mikrofinans Programı (2018), “Dar Gelirli Kadınlara Yaklaşık 800 Milyon Liralık Mikrokredi”, <http://www.tgmp.net/tr/haber/dar-gelirli-kadinlara-yaklasik-800-milyon-liralik-mikrokredi./303/> (21.04.2019).
- TÜSİAD ve KAGİDER (2008), **Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri**, TÜSİAD ve KAGİDER, İstanbul.
- Uçar, Ceren (2011), **Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri**, Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Ulutaş, Çağla (2009), “Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek”, **Çalışma ve Toplum**, (2), 25-40.
- UNDP (2015), Human Development Report, **İnsani Gelişme Raporu-Özet-İnsani Gelişme İçin Çalışma**, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, New York.
- UN WOMEN, (2015), **The Beijing Declaration and Platform for Action Turns 20**, UN WOMEN, New York.
- UNDP (1997), **Human Development Report**, Oxford University Press, New York.
- ____ (2001), **Human Development Report, Making New Technologies Work for Human Development**, Oxford University Press, New York.
- UNFPA, “Dünyada UNFPA”, <http://www.unicankara.org.tr/language/tr/bm-sistemi-bm-turkiye/#UNFPA> (13.03.2019).
- ____, “Hakkımızda”, <https://turkey.unfpa.org/en/node/9295> (13.04.2019).

- UNESCO Institute for Statistics (2016), 50th Anniversary of International Literacy Day: Literacy Rates are on the Rise But Millions Remain Illiterate, Nr.(38). <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/fs38-50th-anniversary-of-international-literacy-day-literacy-rates-are-on-the-rise-but-millions-remain-illiterate-2016-en.pdf> (24.02.2018).
- _____ Institute for Statistics (2017), Literacy Rates Continue to Rise from One Generation to the Next, Nr. (45). http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/fs45-literacy-rates-continue-rise-generation-to-next-en-2017_0.pdf (16.12.2018).
- United Nations (2003), **The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women and its Optional Protocol**, Inter- Parliamentary Union, Switzerland, http://www.ipu.org/PDF/publications/cedaw_en.pdf (11.03.2017).
- _____ (2015), **Millennium Development Goals, Gender Chart**.
- _____ (2015), **The Millennium Development Goals Report**.
- _____ (2016), **The Sustainable Development Goals Report**.
- Üstünel, Anıl vd. (2017), **Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede “İyi” Uygulamalar**, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, İstanbul.
- WHO, (2002), **World Report on Violence and Health**, World Health Organization, Geneva.
- WIEGO (2014), **Transitioning from the Informal to the Formal Economy**, Women in the Informal Employment: Globalizing and Organizing, United Kingdom.
- Wirth, Linda (2001), “Women in Management: Closer to Breaking Through the Glass Ceiling?”, Martha Fetherolf Loutfi (Ed.), **Women, Gender and Work**, 1. Baskı içinde (239-249) International Labour Organization, Geneva.
- World Bank Group (2011), “Gender Equality as Smart Economics: World Bank Group Gender Action Plan”, **Four-Year Progress Report** (2007-2010), 1-42. <http://documents.worldbank.org/curated/en/519961468325777020/pdf/617100BR0SecM20e0only0900BOX358354B.pdf>
- _____ (2018), **Piecing Together the Poverty Puzzle**, Poverty and Shared Prosperity 2018, International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, Washington (02.12.2018).
- Yalçın, Nermin (2008), **Sivil Toplum Kuruluşları ve Yoksulluk**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yaprak, Şenol (2015), “Türkiye’de Kadınların İş Yaşamındaki Durumunun Analizi”, Gülseren Ağrıdağ (Ed.), **Türkiye’de ve Dünyada Kadın Araştırmaları**, (490-495), Çukurova Üniversitesi Basımevi, Adana.

- Yaprak, Şenol ve Helvacıoğlu, Ender Tuncer (2014), “**Kadınların Çalışma Yaşamına Katılımının Arttırılmasında Mikro Kredi Uygulamasının Önemi ve Afyonkarahisar Örneği**”, *Ekonomi Bilimler Dergisi*, 6(2), 20-35.
- Yaylı, Hasan ve Eroğlu, Gülçin (2015), “Yerel Katılım Bağlamında Türkiye’de Kadın Temsili”, *International Journal of Science Culture and Sport*, 3, 504-524.
- Yurdakul, Funda (2010), “Amartya Sen’in Yoksulluk Üzerine Düşünceleri ve Sen Yoksulluk İndeksi: Türkiye Uygulaması”, *E-Journal of New World Sciences Academy: Social Sciences*, 5 (3), 293-303.
- Yusufoğlu, Ömer Şükrü (2010), **Kadın Yoksulluğu Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Elazığ Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüce, Mehmet ve Özbek, Mehmet Ferhat (2006), “Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Yoksulluk Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 10, 1-23.
- Yüceol, Hüseyin Mualla (2005), “Küreselleşme, Yoksulluk ve Emek Piyasası Politikaları”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2), 493-512.
- Zülfikar, Berna (2010), **Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Yöntemleri: Katılımcı Bir Yaklaşımla Sosyal Riski Azaltma Projesi’nin Başarı Değerlendirmesi, Ankara İli Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZGEÇMİŞ

Çiğdem ÇEBİ, 10.01.1982 tarihinde Ordu İli Merkez İlçesi'nde doğdu. 1992 yılında Altın Fındık İlköğretim Okulu'nu; 1995 yılında Hamdullah Suphi Tanrıöver Ortaokulu'nu; 1998 yılında Ordu Lisesi'ni; 2005 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü'nü bitirdi. 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

ÇEBİ, bekar olup, İngilizce bilmektedir.

